پٽ ٿو پوري

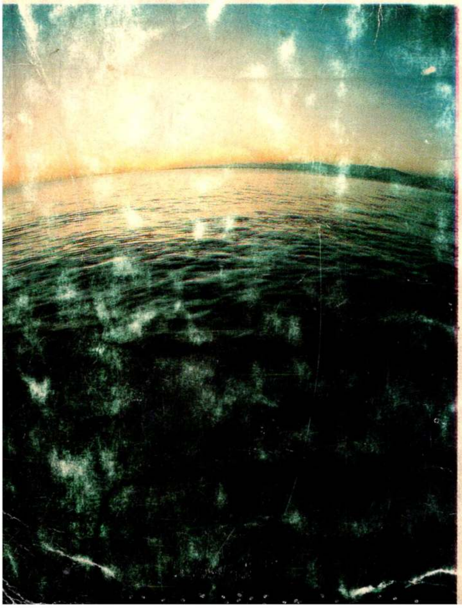

شيخ اياز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پَتڻ تي پُور ٿيا

(شاعري)

شيخ اياز

نيو فيلڊس پبليڪيشنس
ٽنڊو ولي محمد ، حيدرآباد سنڌ .
1990ع

نيو فيلڊس پبليڪيشنس جو ڪتاب نمبر هڪ سؤ اٺيھ

ڇپائيندڙ	نيو فيلڊس پبليڪيشنس ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد، سنڌ.
ڇپيندڙ	نيو فيمس پرنٽنگ پريس هوم اسٽيڊ هال چاڙهي، حيدرآباد.
ٽائيٽل ڪيليگرافي	طارق گل
ٻيون ايڊيشن	آڪٽوبر 1990ع
	قيمت 50/- رپيا
	پڪي جلد سان 70/- رپيا

(سڀ حق ۽ واسطا قائم)

PATAN THO POOR KARE (Poetry) written by: SHAIKH AYAZ. Published by New Fields Publications, Tando Wali Mohammed, Hyderabad Sindh Pakistan. First Edition October 1982. Second Edition October 1990. Price Per Copy Rs. 50/-

---

هن ڪتاب، جو پهريون ايڊيشن آڪٽوبر 1982ع ۾ سمبارا پبليڪيشنس طرفان شايع ٿيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انتساب

يوسف شاهين جي نالي

ڏيهي منهنجي ڏيه جا، ماڻهو ميگهه ملار

— شيخ اياز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پهرين ايڊيشن جي

ناشر طرفان

شيخ اياز هڪ هنڌ لکيو آهي:

مون شاعريءَ کي ترڪ ڪيو هو،
پر اي ڏاتار!
تون منهنجا ڏوڏا پڇي
منهنجون مُٺيون کولين ٿو
تون مونکي ايتري ڏات ڏين ٿو
جو آءٌ ان کي ڇڪي به نٿو سگهان.“

— اڄ اهڙا سموري ڏات، سموري ڏاهپ، سميٽجي، هِن ڪتاب
”پتڻ ٿو پور ڪري“ جي روپ ۾ ظاهر ٿئي ٿي. ڪيڏي نه خوشيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ڳالهہ آهي جو سنڌ جي شاعريءَ جي آسمان تي آڳر ٿئا آهن ، ڪيئي منڊل منڊيا آهن، يقينا وڏا وسڪارا ٿيندا، اهڙا وسڪارا، جي هن ڪان اڳ شايد ئي ٿيا هجن.

نثري نظمن تي مشتمل هي بي مثال ڪتاب، شيخ اياز جي سچي زندگيءَ جي تجربن جاڻ، مطالعي ۽ مشاهدي جو نچوڙ آهي، جنهن ۾ زندگيءَ جي مختلف قدرن تي، شاعرائي انداز ۾ روشني وڌل آهي ـــ وطن، آزادي، غلامي، جنگ، امن، مذهب، وحدت ، ڪثرت ، اشتراڪيت ، پيار ۽ نفرت ـ مطلب تہ زندگي ۽ زندگيءَ جي مختلف فلسفن، نظرين ۽ رجحانن جي ڇنڊڇاڻ ڪئي ويئي آهي. هي هڪ ڪتاب نہ، بلڪ ڪيئي ڪتاب آهن. علم ۽ فلسفي جي دنيا جو هڪ عظيم ترين شاهڪار، جڏهن بہ دنيا جي ٻين ٻولين ۾ ترجمو ٿيو، تڏهن هن ڪتاب کي عالمي ادب ۾ مٿاهون، بلڪ تمام مٿاهون لکيو ويندو .

هن ڪتاب جي مطالعي ڪان پوء، شيخ اياز جي سموري شاعري وڌيڪ اثرائتي انداز ۾ پڙهي ۽ پروڙي ويندي.

هي شخص، جو چاهي ٿو تہ انسان سڀ فاني آهيون، اوچتي ئي ڪٿ جو سيني کي انتظار ڪرڻ گهرجي ، متان ائين ٿئي جو آيل مهمان موٽي وڃي. ان ڪيفيت کي اورانگهڻ جي باوجود هي لکي رهيو آهي، پنهنجي ڌرتيءَ کي اجا ڌرتي رهيو آهي، اڳر وسائڻ نٿو چاهي ۽ نہ ئي ڪيس سچ لهڻ جو ڏپ آهي. هن ڪتاب ڪان پوء، پن ڇڻ پڇاڻا، دنيا جو سفرنامو، سنڌس آتم ڪٿا ۽ هڪ ناول زير تصنيف اٿس. واقعي عقاب ٿڪبا نہ آهن ۽ نہ ئي پوڙها ٿيندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هي سچو ليکڪ، سچو تخليقار، ڏيهه جو ڏک ڇائي ٿو، هيٺ ڏنل تحرير لکڻ وقت، هن ضرور پڙهي پوڻ لاءِ لڙڪ وهايا هوندا:

”پٺائي جنت جي جهروڪي وٽ اچي ويٺو
تمر فقير به هن جي پٺيان آيو ۽ ادب سان
هن کان پڇيائين، ”سائين، ڇا ٿا سوچيو؟
پٺائيءَ جواب ڏنو:
”تمر! مان سوچيان ٿو ته
ڇا اسان پيهر
ٿر جي ڪنهن سائي ٻير جا پلڙا
ڏسي نه سگهنداسين؟“

هي ڪتاب نه فقط شاعري آهي، علم آهي، ادب آهي، پر نئين نينهن جو نئون نياپو آهي، پره ڦٽيءَ جو پيغام آهي،“من اندر جون ڳالهيون آهن — آهي ڳالهيون، جن جي پڙهڻ لاءِ سچي دل ۽ اجرو من گهرجي.

ڪراچي، ٢٢ سيپٽمبر ١٩٨٢

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مارِ نہ ٽاڙيِ، آڏار نہ سانوڻ
ميان باھو، اسان آپي آڏڻ ھاري

— سلطان باھو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

پيچ پنيءَ جو سُهاوڻو سمو آهي،
اڪ جون نيريون ڦلڙيون هوا ۾ لڏي لمي رهيون آهن؛
ڪيتريءَ نہ اَڪنڊ سان
ڪيتريءَ نہ اَڪير سان
ٻُٽ جون اڪڙيون بادلن کي ڏسي رهيون آهن!
هن گهڙيءَ،
انهن جو روپ
انهن جو رنگ
ڪهڙو نہ مٺو لڳي رهيو آهي!
ڪير ڄاڻي تہ انهن جي نس نس ۾
وهہ جهڙي ڪوڙاڻ ڀريل آهي!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کھڙي نہ آنت آھي!
منھنجي جيب
ٿوھر جي شاخ وانگر سڪي وئي آھي!
ھن ٻُٽ تي ھوند بہ تہ نہ ٿي وسي!
کھڙي نہ آنت آھي!
روڏو چمن ۾ لِڪي ويٺو آھي،
تاڙو سري ڪپي ويو آھي،
۽ ڪويل؟
ڪويل نہ ڄاڻان ڪھڙي ديس ۾ وڃي نڪتي آھي!
فقط ھي ڳجھون ڏونڊي ڪي ڪائي رھيون آھن،
انھن جي بُک ئي نہ ٿي لھي!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ٻُسيءَ جا ڳاڙها گل
اُفق ۾ ڏسندا رهيا —
سارو ڏينهن
نئهڻ آس ۾
ڪانوَ جي اک ته نڪتي
پر ٻُسيءَ جا ڳاڙها گل
اُفق ۾ ڏسندا رهيا.
هاڻي سانجهي ٿي وئي آهي
ڪانگيرا 'ڪان' 'ڪان' سان گونجي رهيا آهن
۽ هُو سامهون شفق ۾ سارو آسمان
ٻُسيءَ جا ڳاڙها گل ٿي ويو آهي.

—

www.sindhsalamat.com　books.sindhsalamat.com

○

فنڪار

ڪنهن به سماج سان

ذميدار نه آهي،

سواءِ ان جي

جو هن جي تخيل ۾ آهي؛

گل جي خوشبو

ڪنهن سان به ذميدار نه آهي

سواءِ

ڀؤنر جي ڳائڻ جي؛

مور ڪنهن لاءِ به نه نچندو آهي

سواءِ

گهنگهور گهٽا جيءَ؛

۽ ڪوئي به آزاد پنڇي

ڇو ته گهڙي لاءِ

وڙهندو نه ڏٺو ويو آهي.

—

○

هيءَ ڪهڙي آگ آهي
جا منهنجي ڪنڌ جي ڪوئلي کي
جلائي، جرڪائي ٿي؛
۽ جڏهن اوچتو آن جا آلا
ٽڙڪي، ٽڙي پون ٿا
تڏهن منهنجي سنگيت
چندن جي چرڪندڙ وڻ وانگر
توڏانهن پنهنجون انيڪ ٻانهون ڦهلائي ٿي،
۽ اهو نه ٿي ڄاڻي
ته تون آنڌيءَ آگ کان سواءِ ڪجهه به نه آهين
جا مون ۾ ٻري رهي آهي،
آجهاڻي آجهاڻي
وري وري ٻري رهي آهي.

○

چارڻ کان وڌيڪ
انهيءَ جي چاڻ ڪنهن کي هوندي
تہ چنگ
چارڻ کان اڳ ۾ مرندو آهي
سو ڇاڪاڻ تہ ڪِهڙيون
تند کان وڌيڪ پايدار آهن،
پر ڪڏهن ڪڏهن
چنگ چارڻ جي چپن تي ئي هوندو آهي
تہ هن جون آڱريون
موت جي پنجي ۾ مروڙجي وينديون آهن
۽ انهن مان
چنگ ڇڏائجي
ڪري پوندو آهي
۽ سنگيت اڌوري رهجي ويندي آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

جهرڪي آکيري لاءِ
ڪَڪ چونڊي رهي آهي
عقاب جهڙپ ڏئي نيرڳيءَ کي چيري ڦاڙي
رهيو آهي؛
ڪويل ٽاريءَ ٽاريءَ تي ڪوڪي رهي آهي،
جڏهن سڀئي آکيري ۾ موٽي ننڊ ڪندا
تڏهن پڻ پڻ جي تڙڪندڙ دل ۾
فقط ڪويل جي ڪوڪ رهجي ويندي.

○

حيرت آهي
جي تون چوين
ته منهنجي شعر ۾ رواني زيادهه آهي
ان ڪري
ان ۾ فڪري گهرائي گهٽ آهي.
پيارا،
کوهه گهرو نه به هوندو آهي
تڏهن به گهرو لڳندو آهي.
پر ڇُلنديءَ، ڇلانگ ڏينديءَ نديءَ جي رواني ڏسي
اهو وسري ويندو آهي
ته ان ۾ ڪائي گهرائي به آهي.

رات لڙي آهي
۽ ٻري رهي آهي
جاڳ ــ جلي جوت!
منهنجي ڪير پياڪ ڌيءَ
ننڊ مان ڇرڪ ڀري
پنهنجي ماءُ جي ٿڃ کي
ڇڪڙون ڏئي رهي آهي؛
۽ مان اڃا تائين لکي رهيو آهيان،
منهنجون ننڍڙا ڪڙيون ٻنبڙيون
ائين جهُڪي آيون آهن
جيئن ساري ڏينهن جي پورهئي کان پوءِ -
ڪنهن مزدور جي چيلهه
ڳوري ڳوٺڙيءَ جي هيٺان جهُڪي اچي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجا ڇپر
پونجي
ڪٽلي رهيا آهن،
ڪٽلي
پونجي رهيا آهن،
۽ ائين ننڊ جا وار گسائي گسائي
مان اجا تائين لکي رهيو آهيان،
۽ مون ڪي ائين لڳي رهيو آهي،
ته ذات آهو ڏيئو آهي
جنهنجو تيل
ڪڏهن به نه کپٽو آهي،
ته ذات آهو زنجير آهي
جو جنم جنم جي
ڪڙيءَ ڪڙيءَ مان جڙيو آهي
۽ ڪاني آدجگاد جي آگ
دُکي دُکي
اوچتو جيءَ جي جوالا مان ڦاٽي پوي ٿي
۽ لونءَ لونءَ جو لاوا
پني پني تي پکڙجي وڃي ٿو؛
ته سوت
فقط
نالو آهي
ذات جي آجهاسي وڃڻ جو.

○

هن کي ٻڌي وٺي آيا ۽ ڪيس ڇيائون، ”تون ڏوهي آهين،
تو پيار جو ناڻو ورتو آهي.“
هن جسم تي پيل زنجيرن کي زور سان ڇڪ ڏئي،
رڙ ڪئي، ”مان ڏوهي نه آهيان، مان ڏڌهي نه آهيان،
مان هن دور جو پيغمبر آهيان.“
هو ڏاڍو ٺيڙي کلڻ لڳا ۽ هن جي زبان ڪپي
ڦٽي ڪيائون.
انهيءَ کي ڪيئي سال گذري ويا.
اڄ هُو ساڳيءَ جاءِ تي ٻي ڪنهن کي ٻڌي وٺي آيا
۽ هن کي چيائون، ”تون ڏوهي آهين، تنهن پيار جو
ناڻو به نه ٿو وٺين؛ تون اسان جي پيغمبر کي به
نه ٿو مڃين!“
ائين چئي غصي ۾ ڏند ڪرٽيائون ۽ هن جي
زبان ڪپي ڦٽي ڪيائون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هي ڪِراڙ جي پر تي ڪير ويٺو آهي؟
ڪهڙو نہ موهڻو آهي هي ڪنوڻيو، ڪٺن - چيرڀا!
هي ڪٺان جو ڪاپڙي آهي!
اڙي، هي سُنهن سونن سان ڪيڏي آڪاش
ڏانهن ائين ڇو ڏسي رهيو آهي؟
هي ٿڌا ساهہ ڇو ٿو ڀري ؟
اڙي، اڙي، هي ڇا ڪري رهيو آهي !
هن پنهنجو ڪينرو ڀڃي ڀُنڊ ۾ ڇو ڦٽي ڪيو؟
هي پنهنجو گيڙوءَ رتو ويس ڇو ڦاڙي رهيو آهي ؟
هي پنهنجون جٽائون ڇو ٿو ڇني؟
ڏسُ! ڏسُ! هن جو ڪنڌو ڌرتيءَ تي ڌاڙيا ڌا ڌاٽي ويو لها .
هو پنهنجي گيچيءَ جي ڳاني پٽي رهيو آهي
ترس، ترس ڪاپڙي، هي ڇا ٿو ڪرين؟
ترس! او ... تون ... تون تہ ڀڳائي آهين!
سائين، توکي ڇا ٿيو آهي!

○

(غالب جي مزار تي)

غالب! غالب !
مان تنهنجو انتقام آهيان،
ڏس، مان تو لاءِ ڪٿان ڪٿي آيو آهيان!
آئي، سون سان ڳالهاءِ !

تو چيو هو تہ ،
” بلبل منٺيءَ جي سٺ آهي
۽ قمري قفس آهي رنگ جو!
ڪنهن جيري جلي جو نشان
ڪهڙو آهي دانهن ڪان سوا!“   (١)
غالب! غالب!
مان تنهنجي عظمت اڳيان سر جهڪايان ٿو.
پر ٻڌاءِ تہ تو طاقت اڳيان سر ڪيئن جهڪايو هو؟
حق مغفرت ڪريئي
تون عجب آزاد مرد هئين   (٢)
پر
تو اهي قصيدا ڪيئن لکيا ها!
تو ذات جا اهي ذنب ڪيئن سٺا ها!
۽ هو سهرا
تنهنجيءَ لالچ جون ليلڙائيون،
۽ هو وظيفا
جن جو تصور ئي منهنجي لون لون ڪانڊاري رهيو هو
ڇا سپهہ گري تنهنجيءَ عزت جو ذريعو هئي؟   (٣)
ڇا هو تنهنجيءَ عزت افزائيءَ جا اهل هئا؟
شاعر!
عظيم شاعر!
تو اهو ڪيئن وساريو
تہ سارو اقتدار منٺيءَ جي سٺ آهي،
ساري دولت رنگ جو قفس آهي،

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

فقط نالهٔ نارسا ۾ ئي تنهنجي نجات آهي!
تو اهو ڪيئن وساريو
تہ هر جابر
سڀ کان زياده
شاعر کان ڏڪندو آهي؟
تہ شعر ۾ اهو جلال آهي
جو هي ستون، هي فصيل
هي محراب، هي منبر
هي قصر، هي ايوان
سڀ ڍاهي ڍير ڪري سگهندو آهي!
سون کي دعا ڪر، غالب
تہ جيستائين منهنجا هٿ قلم ڪيا وڃن
تيستائين منهنجو قلم
جبر و ستم جي هر قوت کان
تنهنجيءَ ذلت جو انتقام
وٺندو رهي.

—

(١) بلبل کفِ خاکستر و قمري قفسِ رنگ
جز نالہ نشانِ جگرِ سوخته کيا هے
(٢) حق مغفرت کرے عجب آزاد تها
(٣) سو پشت سے هے پيشہء آبا سپہ گري
کہ شاعري ذريعه عزت نهين مجهے

○

ڳوڻي جي هڪ ڪردار چيو،
”اي شير! منهنجو خير تي ۾.“
۽ مان چئي رهيو آهيان،
”اي خير! منهنجو شير تي ۾“

○

تون مون کان پڇي رهيو آهين،
”تون دهريو آهين ڇا؟“
۽ مان
هن رنگبرنگي ڪيئين ڏانهن،
جو منهنجي رابيل جي ڪونڊيءَ ۾
ڏانڊيءَ تي چڙهي رهيو آهي،
پيار سان نهاري رهيو آهيان.
شايد تون سمجهي سگهين
ته منهنجي اها نهار
تنهنجي سوال جو جواب آهي!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

تو چيو،
”مان تنهنجو ٻاءُ آهيان، مون کي اڌ ماني ڏي!“
مون ساڄي کيءَ ۽ پنڊيءَ تي ماني تو ڏانهن وڌائي ته
تو پنڊي ئي مون کان کسي ورتي.“

تو چيو،
”مان تنهنجو ٻاءُ آهيان، مون کي اڌ پاڻي ڏي!“
۽ مون تو ڏانهن پيالي ۽ پاڻي وڌايو ته تو پيالي ئي
مون کان کسي ورتي.

تون ڏاڍو هئين،
ان ڪري تو مون کي خالي پنڊي ۽ پيالي به موٽائي نه ڏني.

مان هاڻي سوچي رهيو آهيان ته،
”دشمني ڀائپيءَ جي احرام ۾ اچي
دل جو ڪعبو ڊاهيندي آهي.“

—

○

اي سنڌ!
مان سيزر نه آهيان
۽ تون قليو پطرا نه آهين،
ٻر ٻوءِ ٻه اسان ٻنهي جي محبت
هڪ ٻئي کان وڌيڪ
دل ڄجي حڪومت مان آهي،
۽ جي منهنجي موت کان پوءِ
ڪوئي ٻه
دل جي حڪومت جي حفاظت لاءِ
جان ڏئي سگهي،
ته تون
آن سان محبت ڪري سگهين ٿي
۽ ضرور ڪجانءِ.

—

www.sindhsalamat.com		books.sindhsalamat.com

○

آوي تپي رهي آهي،
آوي تپي رهي آهي.
سوچي سوچي گهڙا ٺاهيو
پڪا
اڳي کان پڪا گهڙا !
شايد وري ڪا سهڻي اچي !
شايد وري ٻي پار چنگ چڙا وڄڻ لڳن !

○

تون ميون کي گهڻو ڏئي،
مون کان پڇي رهيو آهين،
”چئو، اڃا ڳائيندين؟“
۽ منهنجن گيتن
منهنجين ات - ڪاوڙيل اکين مان نپو ڏئي،
پنهنجا واگهه نک
تنهنجي نڙگهٽ تي کپائي ڇڏيا آهن؛
ممڪن آهي تہ مان پوساڻجي مران
پر منهنجا گيت
تنهنجن ستن پيڙهين سان
منهنجو پلئہ ڪندا رهندا .

—

واگهه نک - واگهه جا ننهن

○

اي شاعرا
فقط لفظ
ڪوئلا آهن؛
تون انهن جا ڍير لڳائيندين
تڏهن به تنهنجي سيٽ سيٽ
سيٽاندي ۽ رهندي؛
سچ ٿي آهي آگ آهي
جا هر لفظ کي
امر جوتي ڏئي ٿي،
۽ جنهن جي لهس
لوںءَ لوںءَ تائين پهچي ٿي.
سچ خدا آهي
۽ خدا
هن ساريءَ ڪائنات ۾
تنها هوندي به
تنهائي محسوس نه ڪندو آهي

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

جڏهن ظلم وڌي ويندو آهي
تڏهن شاعر کي تمثيل جو سهارو وٺڻو پوندو آهي
تمثيل شاعريءَ جي زره آهي.
تمثيل آهو نقاب آهي
جنهن مان فقط
شاعر جي اکين جي آڳ ٻرندي نظر ايندي آهي.
تون ڇا ٿو سمجهين ؟
ڇا مان ڪائي پريت جي ڪهاڻي دهرائي رهيو آهيان ؟
آها تہ سنڌ ۾
سوين شاعر دهرائي ويا
۽ سسئيءَ جي چُنيءَ جي
لِيڙ لِيڙ ورهائي ويا؛
اڄ اُنهن جون ڪافيون
ڏاڳا ڏاڳا ٿي ڇڪيون آهن،
۽ اُنهن جا بيت
وقت جي ڪُنب سازي ڇڏيا آهن.
تو وٽ ڏاهپ جو ڏيئو هجي
تہ مان توکي ڏيکاريان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ ھي ڀنڀور جي رات سون لاءِ تمثيل آھي،
ھي ڏونگر جو ڏمر بہ سون لاءِ تمثيل آھي،
۽ ھو ڪيچ
جنھن تي منھنجو جيءُ جان فدا آھي
سو بہ سون لاءِ تمثيل آھي؛
۽ منھنجي شاعري
سسئيءَ جي پرائيءَ چنيءَ جي ليڙ نہ آھي،
اُن لاءِ
ڪنھنبي جو نئون جوڙو آھي.

○

مان اھو پڙھي
تہ پٺاڻيءَ
پنھنجو پورو ڪلام
پاڻيءَ ۾ لڙھي ڇڏيو ھو
تہ متان عوام اُن ڪي سمجھي نہ سگھي،
ھن ڪي چئي رھيو آھيان،
" منھنجا مرشد! .
پنھنجي ھن گستاخ مُريد جي
ھمت تہ ڏس!
ھمت تہ ڏس! "

○

ڪوڙ سان ڪنهن ساڻ هجي
ته به ڪوڙ هيٺو آهي،
۽ سچ
ڪڏهن به سنگينءَ سانئيءَ جو
وهيڻو نه رهيو آهي؛
۽ تنهنجو شعر
جنهن کي جڙاءُ ڪري
پر جي تنهنجين اکين ۾
آهي جهڙي نه تي چرڪي
جا سچ
سن جي ڪونڌاري ۾ ٿورڪيندو آهي،
ته اهو شعر
تنهنجين پتلين جو پتل آهي
۽ تنهنجين مانڪين ۾
آها مٺيا ڪڏهن به نه ايندي
جا سچي سون ۾ چرڪندي آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(..)

تون ياد ڪجانء،
سنڌ ۾
پنهنجي موت کان پوءِ
جيڪڏهن
تنهنجي ڪنهن جو شعر
زنده رهندو
ته آهو ائين آسريو هوندو
جيئن
ڪمند جي
هڪ فصل ڪپڻ کان پوءِ.
ٻئي فصل
آن جي جڙن مان
خود به خود آسري ايندو آهي

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

ڇا
تون
ڪجهہ ڳل
پوکڻ نہ ٿو چاهين؟
سُنڌ ويجهي آهي
۽ پرڏيهي پوپٽ
اچڻ وارا آهن.
ڇا
تون
ڪنڊن تي
ڏيهي پنيهوريون ڏسي
ايترو مايوس ٿي ويو آهين
جو
تون
ڳل پوکڻ نہ ٿو چاهين!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

منهنجي ذات !
ڏاهي ٿيءُ !
مان تنهنجيءَ چانئٺ سان
پنهنجو سر ٽڪرائيندي رهيو آهيان
پر تون اڃان
در نه ٿي کولين !
ڏس، منهنجون ماڻهائون
مرجهائجي رهيون آهن !
ڇا آنهن جي سڳنڌ
تنهنجي جهروڪي مان
تو تائين نه پهتي؟
مون نوان نوان گيت سوچيا
ته شايد آنهن مان ڪوئي
توکي پسند اچي،
پر تون اڃا در نه ٿي کولين !
ڏسُ، هو
مُنهن انڌيري ۾ پوپون چنڊ
مونتي مُرڪي رهيو آهي؛
۽ چانڻ پرهه جا پکي آٿندا
۽ مون کي ڏسي ’چون‘ ’چون‘ ڪندا،
۽ مون کي
تنهنجيءَ چانئٺ تي متو رکي
ننڊ اچي ويندي.
—

○

اي مٽيءَ جي مُٺ !
تو ۾ اهو جذبو،
اهو جوڀان ڪٿان آيو ؟
جڏهن تون بسنت جي باڪ ۾ ڦٽي ڦاٽي پوڻ تي
تڏهن هزارها مگرا موتيا ۽ ڪيتڪيون پکيڙي ڇڏين ٿي
۽ پنهنجي سڳنڌ
ڏَسان ڏَس ڦهلائي ڇڏين ٿي؛
۽ جڏهن آسوءَ جي رات ۾
پنهنجي ڏيکاوَ تي اچين ٿي
تڏهن هو نيرو آڪاس
ڪروڙين ڪتيون جرڪائي،
تنهنجي جوت پسائي ٿو.
۽ جي ڪنهن انسان جي دل ۾
ڪر موڙي آئين ٿي،
تہ اُن مان ڪيئي گيت؛
ڪڏهن ڪتيون،
ڪڏهن ڪيتڪيون
ٿي نڪرن ٿا
جن سان سارو جڳ جرڪي پوي ٿو،
۽ تنهنجي سُڳنڌ جي سمنڊ ۾
ڪيئي صديون
ڇوليون ٿي ڇلندو رهي ٿو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ماڻ
ڏنگور نہ آهيان؛
مون ڪي پنهنجي سوٽ لاءِ
هڪ سادي سودي تشبيهہ آهي —
جيئن پوري ڏينهن جي پٽڪوهہ ڪانپوءِ
هڪ بي گهر مزدور
ڏڪ ۾ چڪناچور
رستي تي
پاسي ڪان سهڻي پونڌو آهي
۽ پوئيل دريون ۽ دروازا
اوچن مڪانن جون
انڌيون اکيون
هن کي ڏسي نہ سگهنديون آهن،
۽
هر مڪان ڪان اوچو
چنڊ
هن تي پنهنجيءَ چانڊوڪيءَ جو
ڪفن وجهي ڇڏيندو آهي.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

تون گل تي ڪيئن ٿو لکيُ سگهين
جڏهن هن ابهم جو
مکڙو مرجهايل آهي !
هي چيڙهه چيڙهه چڳون
هي ليڙ ليڙ لٽا،
هي اجهي ڪان سوا انسان،
توکي ياد نہ ٿا اچن
جڏهن تنهنجي ذات
آسمان ڏانهن آڏامي ٿي !
مان مڃان ٿو تہ
حُسن، جواني، محبت
زندگي، موت
ازل، ابد
شعر جا ابدي موضوع آهن
۽ تون انهن تي لکي
پاڻ کي زنده جاويد ڪري سگهندين؛
۽ ان لاءِ وقت گهرجي
۽ ان ڪريَ
توکي ڌرتيءَ جي ڏک لاءِ وقت نہ آهيَ؛
پر جيئن تون
هن معصوم جي اک مان

هڪڙو لڙڪ اکڻي سگهين،
جي تون
هن ظالم جي هٿ مان تلوار کسي سگهين
يا هن مظلوم جي پيشانيءَ تي ڪري
وارُ پاڻ تي سهي وڃين؛
۽ جي تون
سيني جي جيئڻ جي حق لاءِ
پنهنجي جيئڻ جي حق تان هٿ کڻين،
تہ شايد تون گمنام مرين
۽ هڪ عظيم شاعر نہ ٿي سگهين
پر
هڪ عظيم انسان ضرور ٿيندين؛
۽ پڪ!
خدا جي دل
هڪ پيالو آهي
جنهن تي
عظيم شاعر جي زندگي
فقط چٽسالي ڪري سگهندي آهي
پر
عظيم انسان جو موت
آن ۾ ابد تائين
آبدار موتين وانگر جرڪندو رهندو آهي.

○

نيٺ تہ پنھنجي مٽيءَ جي مُٺ
ھن ساري ماندڻ ۾ ملي وڃڻي آھي،
ڪيتري نہ وسعت آھي انھيءَ ڦھلاوَ ۾ !
جندڙيءَ جي الڳ ڏڪاوَ جي ايرڪا ڪيڏي نہ اجائي آھي !
ڌرتيءَ جي سائي ٻن ڪان
آڪاس جي سونھري ڪرڻي تائين،
ڪوئي سمنڊ آھي
جو سدائين
سرجي رھيو آھي
ٻرجي رھيو آھي
گرجي رھيو آھي،
پوءِ بہ نہ ڪٿان نڪتو آھي
ءِ نہ ڪيڏانھن وڃي رھيو آھي
اُن جي اڪائيءَ ۾
تنھنجو اُڪلاءُ
تو لاءِ گھاٽو نہ آھي،

—

○

هي پل
صديءَ ڪان زياده اهم آهي؛
سچ پچين
ته صدي آها لڙي آهي
جا ڪنهن ڪنهن پل جي
موتيءَ موتيءَ مان جڙندي آهي؛
جي تون صديءَ جا سانگ ڪندي
پل کي دوکو ڏيندين
ته نه تون پل کي پائي سگهندين
۽ نه صديءَ کي.
نياءَ جي هٿ ۾
جا ساهمي آهي
آن ۾ پل جو پلڙو
صديءَ کان ڀاري آهي.
پل اهو پريتم آهي
جو سدائين سرهو آهي
۽ هي آدجڳاد جو جهور جياپو
تون ڇا ڪندين !
آن جي چڳ چڳ ۾
مسان جي رک آهي
۽ صدين جي سڙاند !
اي ڪلاڪار !

ڪلا

پل جي پريتما آهي
۽ اُن جي امرتا
اُنهيءَ پل جو ھڳاءُ آهي
جنهن جو ساٿ ڏيڻ لاءِ
توکيٌ
سر جي سٽ ڏيڻي پوي.

○

چنڊ لڪي رهيو آهي،
جنهن ۾
منهنجي ماس جي پوئي پوئي رجهي رهي آهي؛
ستارن جون چڻنگون ڦهلجي ويون آهن.
اي راڳ جا رت - ورنا ديوتا !
تون پڻ صدين کان بکيو رهيو آهين،
آءُ
منهنجو بليدان سويڪار ڪر.

—

○

گهڙيال جا ڪانٽا
وقت کي ٻه لتون هڻي
ڀڄي ويا آهن؛
۽ وقت
انهيءَ غلام وانگر
چپ ٿي ويو آهي
جنهن کي
پٽو ۽
آقا جو ڪوڙ
سچ لڳندو آهي،
۽ پنهنجو سچ
ڪوڙ لڳندو آهي.

○

منهنجا پٽ !
منهنجي موت کان پوءِ
جڏهن آها تلوار
جا منهنجي گردن تي ڪري، هجي،
ٽٽي پوي
تڏهن منهنجي جلاد کي
منهنجو خون
بخشي ڇڏجانءِ.

—

○

ذات آها ڪامڻي ذائڻ آهي جا هڪ وار
تنهنجو هاڻ ڪيڏي وئي ته توکي وري
موٽائي نه ڏيندي،
تون پنهنجي ذات ڏني، ساري ڪائنات
ولين ته به تنهنجي جهولي خالي رهجي ويندي،
ذات اهو اوچڻ آهي جنهن جي سونهن برٿ
تي مدار نه ٿي رکي،
مون ذات جي وهي ڪاتي ۽ اوڏر ڪڏهن به نه
ڏني آهي .
ذات جي پرک ۽ ذاتار جي پرک ۾ فرق آهي
ذات جي ڏڪار وقت جنهن وٽ ڪجهه ڪٺا
آهن، آهو آن ڪان سائو آهي جنهن کي
سُڪار ۾ ڪيئي ڪيچ هجن .

○

اي محبوبه!
توکان پوءِ
منهنجي دل ائين آهي
جيئن منهوڙي جي
ٽوٽ پهاڙي
ويرَ لهي وڃڻ کان پوءِ .

—

○

بهشت ۾
ڪوثر جي ڪناري تي
جون آف آرڪ ويٺي آهي (١)
۽ نديءَ ۾ نهاري رهي آهي.
اوچتو هوءَ
قراۃ العين طاهره جو عڪس (٢)
لهرين ۾ لڏندو ڏسي ٿي
۽ مُنهن ورائي هن کي چوي ٿي؛
”هي بهشت اسان جي شهادت جو عيوض آهي
پر مون آهو بهشت نہ ڏٺو آهي
جو ڪنهن جانثي جوان جي
سگهڙ سيني تي سِرُ رکي
هن جي گهنڊي دار وارن تي هٿ ڦيريندي
ملندو آهي؛
تو تہ پئي بهشت ڏٺا آهن
ٻڌاءِ تہ ٻنهي مان ڪهڙو بهتر آهي؟“

---

(١) جون آف آرڪ - فرانس جي مذهبي تبليغ ڪندڙ خوبصورت عورت جا جنگ ۾ وڙهندي مارجي وئي هئي.
(٢) قراۃ العين طاهره - ايران جي باجي تحريڪ جي هڪ رهنما جا نهايت خوبصورت هئي ۽ پنهنجن مذهبي عقيدن سبب قتل ڪئي وئي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪنهن به پيار جي گيت تي
فحاشيءَ جو الزام
ائين آهي
جيئن انارڪليءَ جو سوٽ.

○

رات ڊانٽي
ٻوڙي ٻوڙي بهشت جي پٽ تي ويو
۽ اچي دوزخ جي شعلن ۾ ڪريو،
۽ شعلن مان سُنهن ڪيائين
بهشت جي پٽ مٿان ڏسندڙ ،وائڙن فرشتن
کي چيائين،
”مان بهشت ۾ رهان
۽ منهنجا ڪردار دوزخ ۾ —
اهو ناممڪن آهي.“

ڊانٽي - مشهور لاطيني شاعر، ڪتاب ’جهنم‘ جو مصنف.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪالهہ سامراج عقاب هو
اڄ بگلو آهي،
ڪالهہ خونخوار سپاهي هو
اڄ جمهوريت جو فلسفي آهي.

○

پال رابسن !
سنهنجا ڀاءُ !
هي ون جا گورا
من جا ڪارا
تنهنجا ڪڌهن بہ نہ ٿيندا !
تنهنجي سنگيت ڪانگو لاءِ آهي
۽ نہ ڪئليفورنيا لاءِ،
ڇو تہ ڪاري راڳيءَ جو
راڳ بہ ڪارو آهي !
ماڳ بہ ڪارو آهي.

—

پال رابسن - آمريڪا جو نيگرو گلوڪار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

نازي جرمنيءَ جو هڪ سپاهي
سوين قتل ڪيل يهودي
پرندڙ چوني جي ساڳيءَ ڪنڊ ۾
ڦٽي ڪري رهيو آهي
۽ نِٽشي جو پريشان روح
پنهنجي قبر جيءَ پٽ سان
مٿو ٽڪرائي رهيو آهي
۽ چئي رهيو آهي،
”مون نہ چاتو تہ منهنجي فلسفي ڪي هيئن...
مون نہ چاتو ...“

—

نِٽشي – جرمن فيلسوف جنهنجو فاشي نظرئي تي گهرو اثر ٿيو.

○

چون ٿا
ته موت
هڪ ڪارو گهوڙو آهي
جنهن تي لانگ ورائي
ڪوبه نه موٽيو آهي،
۽ تيستائين
آن جو پيرو
ڪنهن به نه سڃاتو آهي
جيستائين
ڪنهن سوار
آن جي سنبن تي
پنهنجي نالي جا
نعل نه هنيا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

چانگام
چڪلو
سوڙهي گهٽي
اوندهہ
بانس جون پونگيون
لنگهہ لنگهہ تي
لالٽين
چرس
چنڊول
جي بوءِ
سرير
سِڪا
ٽهہ ٽهہ
ٻهہ ٻهہ
۽ ڪنهن ويشيا جي
چٻن تي
ٽنگور جو
اڌورو گيت .

—

○

مهاتما ٻُڌ!
جي منکھڻ ڪنھنجو رت پيئي
تہ جيڪر مان هن کي
چيٽيءَ ۾ کٽي
آزاد ڇڏي ڏيان!
پر جڏهن
هي انسان
ٻئي انسان جو رت پيئي ٿو
تڏهن
منھنجي جيءَ ۾ اچي ٿو
تہ توکي پڇي
تنھنجيءَ جاءِ تي
مهاڪاليءَ جي مورتي رکان
۽ هن انسان جو ڪنڌ ڪپي
اُن جي پيرن تي
ڦٽي ڪيان.

—

○

صديون گذري ويون
پر اڄ به منهنجين اکين اڳيان ڦري رهيا آهن
منصور جا چپ
جي اناالحق چوندي پونجي ويا ها.
چپ
جن سچ کي ائين چميو هو
جيئن پونر سانجهيءَ جو سورج مکيءَ کي چمي
اُن جي پونجندڙ پتين ۾
پورانجي مرندو آهي.
اي اجنبي چمي!
معلوم نه آهي ته ڪڏهن تون
منهنجا چپ بند ڪري ڇڏيندينءَ ؟

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

مرڻو هر ڪنهن کي آهي؛
موت ازلي حقيقت آهي
جنهن کان فرار
ناممڪن آهي.
هر گل مرجهائجي ويندو آهي
۽ ان جو تبسم
چٽنگ جو چٽاءُ آهي
جا اڏامي اجهامي وڃي ٿي.
نانگ پنهنجي زهر سان
ختم ٿي ويندو آهي
۽ واگهه جي ڏاڪ
نوڪ، ڏڪريءَ جهڙي
سون ڪانو جي چهنب ۾ ڏني آهي.
موت ازلي حقيقت آهي
۽ مرڻو سڀ ڪنهن کي آهي،
پر،
جي تون هئي جي. زندگيءَ لاءِ
پنهنجو موت قبول ڪرين
ته تون زنده جاويد ٿي ويندين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هي٭ دنيا
تنهنجي عقبيٰ به آهي؛
تون چاهين
ته اُن جي هرُ درختِ ۾
سايه طوبيٰ پيدا ڪري سگهين ٿو.

○

سنجها
ڪوئلي جي ڪاٺ تي به ساڳي آهي
جهڙي سون جي ڪاٺ تي.
فرق فقط اهو آهي
ته ڪوئلي جي ڪاٺ تي
سج جو سون ضايع ٿيندو آهي.

○

حافظ جي محبوبه
شاخِ نبات
حامله آهي ۽ سوچي رهي آهي،
”هي سون ڏانهن ڏيان ڇو نه ٿو ڏئي.
ڇا ديوان
انسان کان وڌيڪ ڳوڙهو آهي!“

--

○

اڄ –
مان ڏاڍو پيتل آهيان .
۽ منهنجي ڪيپ ۾
تنهنجي سندر چپ
ائين نظر اچي رهي آهي،
جيئن درياهه ۾
ٻڏندڙ سهڻي –
ڪڏهن چوٽي
ڪڏهن ڇڳ
ڪڏهن ٻانهن
ڪڏهن ٽنگ
ڪڏهن چپ
ڪڏهن اکيون –
جي ٻڏي اڀري
اڀري ٻڏي وڃن ٿيون؛
۽ هن وقت
واڳوءَ جئن وات ڦاڙي بيٺو آهي،

۽ هو فاصلو
سيسر جڻن سير ڪي ڪٽي رهيو آهي؛
۽ مان ڪنڌيءَ تي
پنهنجيءَ ران مان
گوشت ڪپي رهيو آهيان
ته تون ٻڪي آئي هوندينءَ
تو لاءِ
ڪجهہ ته ڪٽي اچان!

○

تنهنجا چپ
آپري آيا مون ڏانهن
ساوڻ ۾ سپ وانگر،
۽ پرجي
جهڪي آيو آنهن تي
منهنجو من
اوٺهو
اونداهو
گهنگهور گهٽا وانگر.

—

تون چوين ٿي
تہ سرير جو ناتو
پوتر نہ ٿيندو آهي.
ڇا
سورج مکيءَ جي سجيلي سونهن
جڏهن سج لاءِ
پنهنجي ڇاتي کوليندي آهي
تڏهن اپوتر ٿي پوندي آهي؟
ڇا
سانوڻ جي رم جهم
اُن اڻ منڌائتيءَ ڪڪريءَ کان گهٽ پوتر هوندي آهي
جا ڌوران ڏيک ڏئي
ويندي رهندي آهي؟
ڇري!
پريت سرير کان سواءِ
ائين آهي
جيئن ساز کان سواءِ سنگيت؛
تار جي ڇهاءَ کان سواءِ
مڌرتا
ڪڏهن ڪي ملي آهي!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

(بمبئي ۾ جوهو ساحل تي)

سنهنجيءَ ننڊ ۾
سمنڊ جو آواز اچي رهيو آهي.
درياءَ جي شيشي سان
چنڊ ليٿو پائي ڏسي رهيو آهي
تہ هي انسان
ڪهڙو نہ ننڊ ۾ آلوٽ آهي!
۽ هن جا نيڻ
جيئن درياءَ جا تاڪ!
پر جيئن درياءَ جي شيشي سان
چانڊوڪي
سنهنجي ڪمريءَ ۾ پئجي رهي آهي
ائين
سنهنجيءَ ننڊ ۾ سمنڊ جو آواز اچي رهيو آهي
اونهي، بي انت سمنڊ جو
جو سون ۾ آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اڄ تنهنجي ڪُڙتي ۾
ڪيئي ڪتيون جڙيل آهن،
۽ تنهنجي ڪُلهي تي
هي ڪينرو
چنڊ جئن چمڪي رهيو آهي؛
ڪٿي ڏوڻي آئين ڌرتيءَ جي ڏوڙ او چارڻ
هو ماڻهوءَ ماڻهوءَ جو ميرو من !
هو ديس ديس جي نيتيءَ جو ڪارو چارو،
جنهن ۾ ڪوڙ جا ڪوريئڙا پنهنجو چار ڦهلائي ويٺا آهن،
ڪيترو نه پري آهي اُنهن کان تنهنجو پاند !
ڪنهن چاتو آهي
سماج جي ڪيني ڪسيءَ کان دور
سنگيت کير ڌارا ۾ وهجندي آهي !

—

○

ڪير ٿو چوي
تہ ميءَ ڪڇي وڃي آهي
۽ ساقيءَ کي
ننڊ اچي وئي آهي؟
مون تہ صدين کان
انهيءَ مئخاني جي در تي
اڌ رات جو
رند
ڪڙو کڙڪائيندي ڏٺا آهن
۽ انهن مان
ڪوئي بہ
پياسو نہ موٽيو آهي.

○

مُنهنجا دوست
تہ فقط هُو بادل آهن
جي پنهنجيءَ تيَ آيا
تہ توڪي ٻوڙي ماريندا.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڏس، مون تي گهڻي طنز نہ ڪر!
مون کي پنهنجي دنيا آهي
جنهن ۾ يا تہ تون نہ آهين
يا گهڻو اڳي مري چڪو آهين
۽ مون ڪنهن بہ ڪيڙي کان حساب نہ پڇيو آهي
تہ هن توکي ڪيترو ڳڙڪايو آهي؛
منهنجي دنيا هڪ ميخاني جي ميز آهي
جنهن جي چوڌاري مونسان گڏ ويٺا آهن
۽ پي رهيا آهن،
هومر کان هائني تائين
۽ ڪالي داس کان ڪوي ٽئگور تائين؛
مان فقط اهو سوچي رهيو آهيان
تہ ڪنهن ڪيترو پيتو آهي
۽ مون کان گهڻو پيتو آهي يا نہ!

○

ڪالهہ منهنجو انڌو پاڙيسري
سج کي بجو ڏئي چئي رهيو هو،
”جي مان ڏسي نہ ٿو سگهان
تہ تون چمڪين ڇو ٿو؟“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪالهہ والٽ وٽمئن ۽ ماياڪو وسڪي
مون وٽ مهمان هئا.
هو منهنجي ڪتب خاني ۾
ويٺا ها ۽ ڳالهيون ڪندي وڙهي پيا.
والٽ وٽمئن ماياڪووسڪيءَ کي چيو، ”جي تنهنجو ماحول
تنهنجيءَ ذات کي ماري نہ ڇڏي ها تہ تون خودڪشي
نہ ڪرين ها.“
ماياڪو وسڪيءَ جواب ڏنو، ”جي تنهنجو ماحول
تنهنجي ذات کي ماري نہ ڇڏي ها تہ تون
خودڪشي ضرور ڪرين ها.“
۽ پوءِ هڪ ٻئي سان وڙهندا رهيا.
مون پهرين خيال ڪيو تہ وچ ۾ پئي
جهيڙو ڇڏايان،
پر پوءِ صلح جو امڪان نہ ڏسي،
مون هنن کي وڙهندو ڇڏي ڏنو
۽ شاهہ جو رسالو پڙهڻ لڳس.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

جي شيڪسپيئر
ڇنڇ جي زندگي پڙهي ها
ته آن تي
پنهنجو بهترين ناٽڪ لکي سگهي ها:
پر افسوس جو
نه شيڪسپيئر سنڌ جي تاريخ پڙهي
۽ نه ڇنڇ
انگلستان ۾ پيدا ٿيو.

○

جنهن ٺامي جي پيالي ۾
سقراط زهر پيتو هو،
آن کي پڇي
مان آن جا ٺڪرا
ٻم ڪولي ۾
پڙي رهيو آهيان
ته جيئن
ٻئي ڪنهن سقراط کي
زهر پيئڻو نه پوي.

—

○

گواليار جي قلعي ۾
هنوَن ـ ڪُنڊ ـــ
جڏهن رائيون
يا راجڪماريون
شڪست کان پوءِ
پاڻ بچائي نه سگهنديون هيون
تڏهن هنوَن ـ ڪنڊ ۾ ٽپو ڏئي،
جلي، ڀسم ٿي وينديون هيون؛
۽ مان سوچان ٿو
ته گهڻو ڪري شاعري ۽
زندگيءَ جي
پنج ـ ڏوڙ
وٺُ ـ پڪڙ
۽ پٽ ڪوهه
جي ڊپ کان
تصور جي هنوَن ـ ڪنڊ ۾ ٽپو آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

(دهليءَ ۾)

هي اشوڪ استمڀ،
اهنسا جي
اوڏول آ ڱر
اشارو ڪري رهي آهي
آسمان ڏانهن
۽ هُو ڀوڳو آهي
۽ ڌرتيءَ جي دانهن ٻُڌي نہ ٿو سگهي.

○

قوم جو ڪردار
هڪ بي معنيٰ لفظ آهي.
جنهن قوم
روسو پيدا ڪيو
آها الجيريا ۾
قتلِ عام بہ ڪري سگهندي آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اي انسان!
هيءَ تنهنجي سمجهه
هڪ چاقو آهي؛
اُن سان ڪمند جي ڇوڙيءَ مان،
گنڍيري به ڪپي سگهين ٿو
۽ ماڻهوءَ جي
منڍي به.
پر
جي هڪ پيرو
تو اُن کي ماڻهوءَ جي ڪنڌ تي وهايو
ته اُن جي ڌار کي
چاهي هزار پيرا ڌوئيندين
تڏهن به
جڏهن تون اُن سان گنڍيري ڪپيندين،
اُن جي رس مان
تو کي رت جي بوءِ ايندي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ھڪڙي چُپ
انڌي کوھہ ۾ ڪنُيءَ جي ٽُٻيءَ،
ٻي چُپ
بلنديءَ تان باز جي ڪهري کهوُر؛
ھڪڙي چُپ
خانقاہ جا کهونگهرا
۽ آشرم جون اوپاسيون،
ٻي چُپ
ٽيپوءَ جو ڪنڌ
۽ نانا صاحب جو گهاٽ
جو ڪپجي، گهنجي
ليکن للڪارون ٻنجي وڃي ٿو.
چُپ — موت
چُپ — زندگي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڪندر اعظم
سنڌ تي ڪاهہ ڪان پوءِ
سنڌ جا ٻہ فلسفي
پاڻ سان وٺي ويو،
۽ رستي تي
انهن ڪان پڇيائين،
"سنڌ جو فلسفو ڇا آهي؟"
انهن مان هڪ چيو،
"هڪ ماڪوڙو جڏهن پنهنجي پر ۾ آهي —
تڏهن هن جي سمجھہ ارسطوءَ جيتري آهي."
۽ ٻئي چيو،
"جڏهن ماڪوڙو پنهنجي دڳ تي آهي
تڏهن هو سڪندر کان وڌيڪ
عظيم فاتح آهي."

○

ساوڻ جي سانجهيءَ ۾
مڪليءَ تي
ڪوئي محقق
ڪاشيءَ جي نيريءَ سِرَ تي ڪجهه پڙهي رهيو آهي،
او چتو
ڪنوڻ ڪجي ٿي
۽ نيرو آسمان
ڪل ۾ ويڙهجي وڃي ٿو.

○

هي نقاد آهي —
هي ڳڏهه به آهي
ڳڏهه جو آتر به آهي.
هي ٻيو نقاد آهي —
هي ٽٽون به آهي
ٽٽونءَ لاءِ ٽارو به آهي.
هي ٽيون نقاد آهي —
هي شينهن به آهي؛
ٻئي شينهن سان پيلي ۾ گڏ رهي به نه سگهندو آهي،
پر مِرندو آهي تڏهن به ڏيپ نه چرندو آهي.

○

ڪوئي آهي ،
جنهن ڪي سانجهيءَ ٽاڻي
موت جي ياد ڪڏهن به نه آئي آهي ؟
ياد رک،
تون هر اقتصادي، سياسي ۽ معاشي مسئلو حل ڪري به،
ڪڏهن ڪڏهن
تڏو ساهه پرينديو رهنديون .

○

هڪ دفعي مون حسرت سان چاهيو،
”ڪاش! مون کي شمس تبريزَ جي نگاهه هجي ها،
جنهن جي پوندي ئي ڪتابن جي ڍير ۾
باهه لڳي وڃي ها!“
۽ پوءِ يڪدم سوچيو،
”پر انهيءَ ڍير ۾ مان ڪهڙا ڪهڙا ڪتاب
ڪڍيان ها؟
ڇا شمس تبريز جو ديوان به انهن ۾
هجي ها؟“

شمس تبريز — روميءَ جو مرشد جنهن جي هڪ نگاهه سان روميءَ
جي ڪتابن جي ڍير کي باهه لڳي هئي.

○

ڪهڙو نہ مجبور لڳي رهيو آهين
اي مسيح !
ٽڙندو ٿاڙندو، ڳهاڄيندو وڃين رهيو آهين
پنهنجي صليب !
جي تون ايترو بيوس آهين
ہ تو ۾ ايترو رت ست نہ رهيو آهي
جو اها صليب
هن رومي جلاد جي مٿي تي ٿهڪائي هڻين
تہ ڳهٽ ۾ ڳهٽ
هن جي منهن ۾ زور سان ٿوڪار،
جيئن ظالم کي احساس ٿئي
تہ ظلم کان نفرت ڪئي وڃي ٿي
آها شهادت ڪهڙي
جنهن ۾ ظلم لاءِ نفرت نہ آهي
۽ اُن نفرت جي اظهار لاءِ جراُت نہ آهي !

○

زندگي سبا جو زلف آهي
اُن ۾ اُلجهاوَ کان سواءِ
ڪو بہ سليمان
مڪمل نہ آهي.

—

○

لنڪن
لينن
جمهوريت
اشتراڪيت
زنده باد
مرده باد —
۽ مون کي اهو پوءِ
ته منهنجي ننڍڙي ڌيءَ
جا پوڙ ماني کائي رهي آهي
او ڇتو
ڪنهن ٻم سان
آڏامي نه وڃي
۽ هن جي جسم جا ٽڪرا
هن جي پوڙ جي. ونيءَ ۾ نه اچي ڪرن!

○

نه خيام پنهنجي رباعيءَ جهڙو بدمست هئو،
۽ نه زيب النسا مخفيءَ جو غزل
هُن وانگر ڪنوارو هئو.
شاعر جي پرک هڪ ڳالهه آهي،
شاعريءَ جي پروڙ ٻي ڳالهه آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

قاهره جي قهوه خاني ۾
هڪ فلسفي
ڪنهن مصري رقاصه جو ناچ ڏسي رهيو آهي
۽ قهوي جو ڍڪ پي، سوچي رهيو آهي:
”هن رقاصه جي پيٽ جي لرزش
ابوالهول جي پاينده تبسم کان
زياده پُرڪشش ڇو آهي؟“

○

هيءَ جهرڪي
جا منهنجي اڱڻ ۾ چُوڻو چڳي رهي آهي
مون کان وڌيڪ مسرور آهي
جنهن ”عطار“ جو منطق الطيور پڙهيو آهي؛
۽ خدا کي به وڌيڪ ويجهي آهي.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

منهنجو قاتل
منهنجي قتل کان ڪيترو وقت پوءِ
منهنجي سنگِ لحد تي
لکي رهيو آهي:—
”هن جو قتل ڏسي،
ساري شهر ۾ پتو رهيو آهي
جو پاڻي نه ٿيو آهي.“

○

شايد ساميءَ چيو آهي ته،
”ڪئليءَ ۽ ڪنچر ۾ هڪ ڏٺي آهي“
پر اي ساميءَ جا ڏٺي!
مان تنهنجي ڏرتيءَ تي بار ٿيڻ نه ٿو چاهيان،
مون کي ڪئلي بڻائجانءِ!

ڪنچر — هاٿي

○

سو ھٿ ڪي ترِيءَ تي رکي، اُن ڪي ڦوڪ ڏئي،
پنھنجي ساھہ سان گرمائي رھيو آھين تہ جيئن اھڙي پرڙا کولي پوپٽ
ڏئي ۽ اُڏري گل گل جو واس وٺي.

سو ھٿ کي پنھنجيءَ ڦوڪ سان اُن جي خول مان زوريءَ ڇڪي،
اُن کي پنھنجي وقت کان اڳ ۾ پوپٽ بڻائڻ چاھين ٿو!

اي اياڻا! تو ۾ ايترو صبر نہ آھي تہ تون ترسي سگھين ۽ سو ھٿ کي
پنھنجي وقت تي پوپٽ ٿيڻ ڏين.

مان ميان ڏو تہ تنھنجي ساھہ ۾ گرمي آھي،
مان ميان ڏو تہ انھيءَ گرميءَ تي سو ھٿ پنھنجا پرڙا کوليندو،
پنھنجي ڏک ڏک ڪندڙ سرير سان، ڏاڍو وس ڪندو، پر ڪجھہ وقت
کان پوءِ ھُن جا پرڙا ڇپا ٿي ويندا ۽ ھو ڦٿڪي تنھنجيءَ
ترِيءَ تي مري ويندو!

اي اياڻا! تون ھُن کي آس ۾ ڇڏي ڏي تہ ھو پنھنجا پرڙا پاڻ کولي.
توکي تڪڙ ڇو آھي،
ڪجھہ گل مرجھائجي ويا تہ ڇا،
گل تہ پيا ٽڙندا رھندا ـــ
ھا، پر توکي تڪڙ آھي،
تون چاھين ٿو تہ سو ھٿ تنھنجيءَ ترِيءَ تي پرڙا کولي پوپٽ ٿئي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ماڻهو مون تي ڪفر جون فتوائون ٿا ڏين.
اي سانوڻ جي گهٽائن ۾ ڇپي ويندڙ چنڊ !
ڇا تو کي به منهنجي ڪفر سان شڪايت آهي؟

—

ڇا تون زرهه پائي اهو سوچي رهيو آهين ته مان
تنهنجي اندر جو ناسور ڏسي نه ٿو سگهان ؟

—

ڇا سچ به مري ويندو آهي ۽ ان ڪي به اسرافيل
جي صور جي ضرورت پوندي آهي ؟

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

سترهه جي نه ڀهري سؤنف جي شراب وانگر مٺيءَ سڳنڌ سان ڀريل آهي.
نه ڀهريءَ کان پوءِ سترهه جو سج ٽرت اُڀي لهي ويندو آهي.
مان پنهنجيءَ ڦلواڙيءَ ۾ ويٺو آهيان ۽ هڪ نئين ٻوٽي
لڳائڻ لاءِ سوچي رهيو آهيان.
مون پنهنجا جوين جا ڏينهڙا نوان نوان ٻوٽا لڳائيندي گذاري ڇڏيا.
ڪن ۾ سونهن هئي ته سڳنڌ نه هئي،
ڪن ۾ سڳنڌ هئي ته سونهن نه هئي ۽ ڪن ۾ سونهن به هئي ته
سڳنڌ به هئي.
ڪن آنهن مان گل ڀتي وارن ۾ لڳايا،
ڪن آنهن مان عطر ڪڍي ڀرٽي رات لڳايو ۽ ڪن ڪي جڏهن آهي
گل پيش ڪيا ويا تڏهن هنن گلن ڪي پيرن هيٺان چيڀاٽي ڇيو ته
"انهن جي سڳنڌ اسان جي مٽي ۾ سور وجهي رهي آهي."
هاڻي مان سوچي رهيو آهيان ته اهڙو ڪوئي ٻوٽو لڳايان جنهن جي
گلن ۾ سونهن به هجي،
سڳنڌ به هجي ۽ جنهن جي سڳنڌ ڪنهن جي مٽي ۾ سُور به نه وجهي.
پر ڇا اهو ممڪن آهي؟
ڇا مون ڪي ايترو وقت آهي؟
نه ڀهري ٽپي چڪي آهي،
سترهه جو سج ٽرت اُڀي لهي ويندو ۽ سينڍيءَ جي ٻوٽي تي ٻولينڊڙ
ڪار ـ ڪٽيي انڌاري ۾ سانت ٽي ويندو ــــ

ـــ

○

مون هن جي منهن تان ڇڳون هٽايون ۽ هن جي منهن کي پنهنجن ٻنهي هٿن ۾ ائين جهليو جيئن پنَ، جنهن جي وچ ۾ ڪنول مهڪندو آهي. هوءَ ڏوهم جوڀن ۾ هئي ۽ منهنجو من هن جي وڻ ۽ واس ۾ ويڙهجي ويو.

مون هن جا چپ ۽ اکيون چمي هن کي گهوري ڏٺو. اوچتو هن جا وار ڳم تي ويا ۽ هن جي هڏائين ڪوپري نظر آئي. ڪاري ڪجل جي ڏار سوڏيون هن جون اکيون بہ الاجي ڪيڏانهن ويون ۽ انهن جي جاءِ تي ٻہ هڏاوان کوپا نظر آيا. مون سوچيو تہ اها چمي مون زندگيءَ کان ورتي يا موت کان؟

انسان جي انت تي سوچي منهنجو من ڳائون مائون ٿيڻ لڳو. هن مون کي واٽڙو تي ڏٺو ۽ پوءِ مون کي چمي ڏئي چيائين، ”ڇا ٿو سوچين؟ دير ٿي وئي آهي، مون کي وڃڻو آهي.“

”هر ڪنهن کي وڃڻو آهي،“ مون من ۾ سوچيو پر هن کي ڪوئي جواب نہ ڏنو. هوءَ جڏهن هلي وئي تڏهن مون اڌ ڇڪيل سگريٽ رک۔ دانيءَ ۾ وسايو تہ آهو مون کي سيران ٻائيءَ جي هائين وانگر لڳو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪالي داس پنهنجو ناٽڪ شڪنتلا پڙهي،
گهمنڊ مان پرسان رکيل برهما جي مورتيءَ ڏانهن ڏٺو.
هن جي من ۾ آيو ته هو مورتيءَ کي ڌڪ ڏئي کڻائي،
ڦيرائي پٽ تي هڻي.
هن ڌڪار سان مورتيءَ ڏانهن ڏسي چيو،
”تو مٽيءَ مان جڳ ٺاهيو،
مون ٻوليءَ مان دشينت،
شڪنتلا ۽ رشي ”ڪڻو“ ٺاهيا.
تو منش ٺاهيو ته هو گرڌن پر رڙهندو نظر آيو،
ٻڪ ۾ روئڻ لڳو،
ڏک ۾ سمجهي ويو ۽ انت انهيءَ مٽيءَ سان مٽي ٿي ويو
جنهن مان تو هن کي ٺاهيو هيو.
مون پنهنجيءَ ڪلپنا سان منش کي اوچو اڀاريو
۽ هن کي اها وٿ ٻڌايو جنهن مان سپنا اٿيا ويندا آهن
صديون گذري ويندين پر منهنجو سر جيل منش سمي جي ڏاهه ڏوهه،
ڦرمار کي منهن ڏيندو ايندو.
ڏهاڙن جا سُڪل پن ۽ راتين جون سڙيل وليون
آن بسنت کي مات نه ڏئي ٿيون سگهن
جنهن مان مون شڪنتلا کي واسيو آهي.
تنهنجا ٻڌايل منش مون وانگر سرندا رهندا،
جا ٻڌايل منش تو وانگر امر آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هي موهن جو دڙو آهي .
سنڌونديءَ جي سپاٽ جا آهجاڻ، پوڙي مٽ،
دڙي مان نڪتل سِڪا، ڍارا، ڪچ جون
ڪنگٽيون وغيره – ڇا ڇا نه ڳولي لڌو
ويو آهي!

صديون گذري ويون آهن، پر مٽي اڃا جان
امر آهي .

ها، پر هو وڻجارا جي سِڪن کي ائين ڏسندا ها
جيئن جوتشي ستارن کي ڏسندا آهن؛

۽ هو جواري جي ڍارا هلائي، سِڪا ائين
اُڇليندا هئا جيئن سهائيون پلن تان ڇلر
لاهي ڦٽي ڪنديون آهن؛

۽ هوءَ هڪ ٽنگ تي نچندڙ نچڻي –

ڇا اُها سِڪن لاءِ نچندي هئي
يا سِڪ لاءِ نچندي هئي ؟

اهي سڀ ڪيڏانهن ويا ؟

صديون گذري ويون آهن پر مٽي اڃا جان امر آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيڏانهن ويا هُو جهرڻا ۽ آهي سُگهڙ ڀانهون جن تي سونيون ڀانهيون سونهنديون هيون ۽ جن جي ٻُڪن تي پيار ۾ پاتل چڙڪن جا نشان ڏسي اڄ به ايندو هو، تم سون تي ڪَس ڪيئن چڙهي وئي آهي !

۽ هُو نيري آڪاس هيٺان نيروڻيءَ جي ڪُن !
کهڙيءَ ڪهڙيءَ وينگس جا ويس ان ۾ رڱيا ويا ها!

۽ هو ٻُت ۾ سنرونرا پاراڏي جي پنهنجي ڀانهن جي ڀل ميان هڪ سگا ۽ ٿوهي وارا ڏڳا ليٽائي وجهندا هئا !

ڪيڏانهن ويا هُو آڪاس کي پيهُ ۽ ڌرتيءَ کي ماڻهو سڏڻ وارا ؟

ڪيڏانهن ويا آهي جي سنڌوءَ کي آن وقت اجيت چوندا ها جڏهن سينهن جون اوڙڪون گجگوڙ ڪري وسنديون هيون ۽ سنڌو اپائيندي، آڪاس ڏانهن آڏامندي ويندي هئي ؟

ڇا هوائن ۾ اڃا تائين آنهن ڪنر ڳائين جو ڪيٽو آهي، جن جي ڪير سان پريل اوهن مان ڳوها ائين نڪرندا ها جيئن سانوڻ جي سانجهيءَ ۾ شفق جا شعاع ڌرتيءَ تي وسندا آهن ؟

ڇا هوائن ۾ ڪوهه جي پاڻيءَ ۾، انهن ٻوڪن جي ڦهڪي جو آواز آهي جي آڇايل ڇپن جي پياس ٻجهائيندا هئا؟

ڇا هوائن ۾ اهي مرٽينگ سِسڪيون به آهن جي سريرن جي ترپتيءَ مان ائين آپرنديون آهن جيئن ؟بسنت رُت ۾ مکڙين جي ڦٽڻ جو پڙلاءُ ايندو آهي ؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهو ڪيڏو نہ ڪُڏن ٿا، ڪيڏو نہ پٽڏن ٿا،
ڪيڏو نہ نيڏن ٿا!

ڇا رڳو مٽي امر آهي، رڳو موت امر آهي؟
يا موت، جو سڀ جي پڇاڙي آڻي ٿو
۽ اڄ نہ سڀاڻي اچڻو آهي،
اننت جي اڳيان اڪ ڀوت ڪان وڌيڪ نہ آهي؟

○

چاهي ۽ نانگ جي لڙائيءَ ۾ طرفدار نہ ٿيءُ
تنهنجو رستو وٽ آ ۽ رهندو رهہ
جي تون نانگ جو پاسو وٺندين تہ هو انت تو کي بہ
کائيندو ۽ جي چاهي جو پاسو وٺندين
تہ هو تنهنجي ڪهڙي ڪم ايندو؟

توکي هن جي سست رفتاريءَ جو ساٿ ڏيڻو پوندو
۽ تنهنجو سفر اڳ ڏان وڌيڪ دشوار ٿي ويندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

دنيا جا قبرستان ڀريا پيا آهن اُنهن ساٿين جي هڏن سان جي چمندي چام هيا، جن جو سُٺي ڪان اڳ ڪوئي مَٽُ نه هو، جن جي سُٺي ڪان پوءِ ڌرتي اُنهيءَ وَٽ ڪان وانجهي ٿي لڳي جا جيئڻ جو جَسُ هوندي آهي-

دنيا جا قبرستان ڀريا پيا آهن اڪيچار هڏن سان، هڏا جي ڌرتيءَ جي دُلهن لاءِ شهناين وانگر وڳا ها، هڏا جن هن جوڙ ۽ جنسار ڪي اڳيي ڪان اُجرو ڪيو هو-

دنيا جا قبرستان ڀريا پيا آهن اُنهن جي هڏن سان جي هن ڌرتيءَ تي ائين آيا ها جيئن سَر تي هنج لهندا آهن يا جيئن چڪور چنڊ جي ٿانئن تي پنهنجا برڪا پنل پَرَ سيکيندا آهن -

دنيا جي قبرستانن ۾ پکڙيل آهن هڏا پُست جي ڏوڏين جي خش خش وانگر، انهن هڏن مان ڪلهن گهاٽا ڳاڙها گل آيريا ها جن ماٺهوءَ جي من ۾ مچ مچايا ها-

دنيا جي قبرستانن ۾ فقط هَٿُ، هوڏ ۽ وڏائي نه پکڙي پئي آهي، انهن ۾ پريت، پت ۽ پلائي به منيءَ ۾ مليل آهي -

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

دنيا جي قبرستانن ۾ ڪيئن ڳولينديـن ته ڪهڙي هنڌ ۾ هٽ، هوڏ ۽ وڏائي هئي ۽ ڪهڙي ۾ پريت، پت ۽ ڀلائي هئي!

ڏينهن جو سج ۽ رات جو چنڊ انهن هنڌن کي سونجهي چڪو آهي ۽ انهن جي سڃاڻ نه پائي سگهيو آهي —

ڪيئن ڳولينديـن ته ڪهڙي هنڌ گيت ڳاتا ها، ڪهڙي چٽر چٽيا ها، ڪهڙي مورتيون گهڙيون هيون ۽ ڪهڙو سوهڻ جي دڙي جي نچڻيءَ وانگر هڪ ٿنڪ تي نچيو هو!

ڇا دلوراءِ ۽ دولهه دريا خان جي هنڌن ۾ ڪوئي فرق آهي؟

ٻُرائي ۽ ڀلائي ٻئي مٽيءَ ۾ مليا ميٽ ٿي وڃن ٿيون.
صوفي چون ٿا ته مٽيءَ ٿيڻ کان اڳ ئي مٽي ٿيءُ، هنڌا ٿيڻ اڳ ۾ ئي هنڌا ٿيءُ ۽ قبرستان ۾ پهچڻ کان اڳ قبرستان ۾ پهچي وڃ — پر ائين ڪرڻ سان ڪهڙو فرق پوندو؟

دهريا چئي رهيا آهن ته اڳتي ڪجهه به نه آهي، هيءَ جندڙي ئي سڀ ڪجهه آهي، اُن کي ماڻي وٺ، اُن کي سونهن ۾ سرس ڪري پوءِ هنڌا ٿيءُ —

۽ چٽر ڪري رهيا آهن دنيا جي قبرستانن ۾ هنڌا، چٽر ڪري رهيا آهن ماڻهوءَ جي هر متن ورتيءَ تي ۽ سج ۽ چنڊ کي اُنهن جي چٽر تي چڙ نه ٿي اچي.

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

منهنجا جهونا ساٿي!
اڄ تنهنجو جنم ڏينهن آهي
مان چاهيان ٿو ته توکي اڇوتي موتيءَ جهڙو هڪ لڙڪ آڇيان،
تون جو اجهل ۽ اروڪ آهين،
۽ اڃا ساڳي رستي تي وهي رهيو آهين،
رستو جو مان ڇڏي چڪو آهيان،
رستو جو اونهيءَ کڏ ڏانهن وڃي رهيو آهي.
تون پنهنجي ڌُن جو پڪو آهين
۽ ڊوڪيندو وڃي رهيو آهين انهيءَ رستي تي،
جو وڃي رهيو آهي اونهيءَ کڏ ڏانهن؛
تون ڄاڻين ٿو ته انهيءَ کڏ ۾ ڪوئي بيٺو آهي،
جو تنهنجي ڪِرندي ئي توکي جهپي وٺندو؛
مان چاهيان ٿو ته اڄ توکي اڇوتي موتيءَ جهڙو هڪ لڙڪ آڇيان،
تون جو اجهل ۽ اروڪ آهين!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

منهنجن چپن جي پياس ساڪ ڏٺي رهي آهي ته مون
تنهنجي هر چشمي مان پاڻي پيتو آهي؛

منهنجن پيرن جون لڦون پڌائي رهيون آهن ته مون
تنهنجي هر پهاڙ تي پنڌ ڪيو آهي؛

جڏهن ڪرڙ ڪڪوريا آهن مون انهن جي پيلن گلن
۾ تنهنجي اڻ - لکي سڳنڌ سنگهي آهي؛

بادل هون ته سڄي جڳ تي وسندا آهن پر رڳو
مان ئي ڄاڻان ته ٿر جي ريت تي انهن جا پاڇاوان
ڪيئن پوندا آهن؛

اي اياڻي سنڌ! مان تنهنجي سڄاڻ آهيان
پر افسوس! تو پنهنجي سڄاڻ ڪي نه سڃاتو!

○

تاريخ جا ڦيٿا ييهجي ويا آهن
يا مون کان وڏيڪ سفر نه ٿو پڄي
يا مان وڏيڪ سفر ڪرڻ نه ٿو چاهيان
ڇو ته هر منزل اڳي کان به وڏيڪ
اونهيءَ کڏ ۾ ڪيرائي ٿي ؟

—

اي مڪلي ! تنهنجين قبرن ۾
ڪيترن خوابن جا هڏا پڪڙيل آهن
۽ آنهن جي چوڌاري ڪيترا بي يقينيءَ جا ڪيڙا
چُري پري رهيا آهن !

—

ڪيستائين بگهڙ گڏهن جا ڏنار بڻيا رهندا ؟

—

”اي چنڊ ! مان توکي ڪيئن پڄان ؟ “
”ڪارونجهر پهاڙ جي چوٽيءَ تان ٽپ ڏي، لنگهي
مان توکي هيٺ چشمي تي ملندس.“

—

○

ڏاڍي اوير ٿي وئي آهي
۽ مان گهٽيون لتاڙي رهيو آهيان
۽ پنهنجو گهر ڳولي رهيو آهيان،
هڪ هڪ ٿي ڏيئا وسامي ويا آهن
۽ مان اڃا تائين گهٽيون لتاڙي رهيو آهيان؛
مان ڀانيان ٿو تہ منهنجو ڪوئي گهر هيو
جنهن جو پتو مون کان وسري ويو آهي؛
مون ڪيترن ئي درن جو ڪڙو کڙڪايو، پر آهي
در منهنجي گهر جا نہ هئيا!
هاڻي مان گهٽيون لتاڙي رهيو آهيان
۽ پٺيان تنهنجن پيرن جو پڙلاءُ اچي رهيو آهي،
مون ڀانيو هو تہ تون مري چڪو آهين
پر ائين نہ آهي
منهنجي پٺيان تنهنجن پيرن جو پڙلاءُ اچي رهيو آهي،
۽ توکي منهنجي گهر جو پتو آهي —
منهنجو گهر جو مون کان وسري چڪو آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون پاڻ ۾ اها هير ڇو وڌي ؟
جي تنهنجي ڪُلهي تي ڪنڌ لاڙي
بار بار تنهنجيءَ ڳچيءَ تي پنهنجا ڳل نه سيڪيان ها،
ته اڄ رات مون کي هي وهاڻو سنگ لحد وانگر ٿڌو نه لڳي ها :

مون پاڻ ۾ اها هير ڇو وڌي ؟
اڄ تنهنجي ڇوڻي، منهنجيءَ ڪرائيءَ ۾ ويڙهيل نه آهي
ته ائين ٿو لڳي ڄڻ مون کي ڪوئي ڪاريهر ڪڪي ويو آهي !

اڄ مان پنهنجيءَ کوٺيءَ ۾ اڪيلو سُتو پيو آهيان،
مٿان بجليءَ جي بتي ٻري رهي آهي؛
مان پنهنجو مُنهن مٿي ڪري پنهنجا چپ تنهنجي ڪلهي تي رکان ٿو،

۽ آڱان ڦيرائي تنهنجن چپن ڏانهن آڻيان ٿو،
۽ آڱان ڪٽي تنهنجين اکڙين تي رکان ٿو؛
۽ ٻوءِ جاڳي پوان ٿو،

ٽڏ منهنجي اڪيلي سريز ۾ سيسرات وجهي ٿي؛
دريءَ جي ٿڌي شيشي مان ليئو پائي
ستارو مون کي ڏسي ٿو
۽ عجب ۾ اکيون ڇنڀي ٿو!

تنهنجا گرم چپ ڪٿي آهن؟
تنهنجن وارن جي ٻوجهل سڳنڌ ڪٿي آهي؟
آف! اڄ ته شراب به زهر وانگر ڏڱهٽ کي نهوڙي رهيو آهي!

تو کان سواءِ هي ٻوٻون ٻهر ڪيڏو نه ڀاري آهي!
ڪهڙو نه هيڪلو آهي!
ڪهڙو نه ٿڌو آهي!

○

”تمر! تون ڪنڊي ڪولي رهيو آهين“ ٻڌائي ڇيو،
”ڪنڊي ته رڳو مئا ڪوليندا آهن؛ انهن جا لاش لڙهي اچي ٻوڙن ۾ لڪندا آهن. جيئرا ته ڇوهن جي ڇوهه ۾ هوندا آهن، آنهن جا سڙهه ڦاٽي پوندا آهن، ۽ لاچو ٻند ٽٽي پوندا آهن، پر پوءِ به هو ويرن سان وڙهندا رهندا آهن.“

—

○

ڇا مون پنهنجي ڊائريءَ ۾ هيٺين وارتا وديا پتيءَ جي ٻاري ۾ لکي هئي — وديا پتي جو ميٿلي ٻوليءَ ڪوي هو ؟
يا ڪنهن وقت مان پاڻ وديا پتي هوس ؟
آخر هيٺين وارتا مان ايتريءَ و چوڙ سان ڪيئن لکي سگهيس!—

هُن مٺڻ ڪي تلسي مالها پارائي، مک ۾ گنگا جل ۽ تلسيءَ جو پن وڌو ۽ پيٺ ڪي گوپي چندن مَلِيو. هوءَ مرتيوءَ ۾ بہ ايتري ئي سندر هئي جيتري جيون ۾. هن جي منهن تسي هن جا اڇا گُل اهڙا بہ رابيل جي گلن وانگر لڳي رهيا هيا ۽ هن جا چپ ڪچنار جي پوئيل ڪلين وانگر ٿي لڳا. ڪيترا پيرا هن اهي چپ چميا ها ۽ چميءَ سان اهي ڪچنار جون ڪليون ٽڙي پيون هيون ! ڪيترا پيرا هن پنهنجي چپ سان هن جي چپ ڪي ڇهيو هو ۽ هن ڪان پڇيو هو، ”توکي ڇاڻ آهي تہ ناڳ هڪ ٻئي سان پيار ڪيئن ڪندا آهن؟“

هوءَ جا سرير جي پيار کي اپوتر سمجهندي هئي، ڪيترا پيرا هن جي ڪچ ۾ بيهي، پنهنجي ڇاتيءَ سان هن جي ڇاتيءَ ڪي ڇهيو هيائين ۽ هن جي منهن تي هٿ ڦيري پڇيو هيائين تہ ”تون ڪير آهين، منهنجو ڇاڻ آهين!“ ڪيترا پيرا هن ، ربر جي ساٿ ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لنوايو هو ۽ ڪيس چيو هيائين، ”تون ته ڪوي آهين، پيار جي امرت رس ڪي چڏي ماس تي چـو موهيو آهين ؟ ماس ته انت مٽي آهي، ماڪوڙن جو کاڄ آهي. اهي اکيون جن تي تون اکن چڪن ڏيو آهين، جن کي جڏهن تون چمين ٿو ته مـان چاهيان ٿي، اهي اکيون وري نه کوليان —

ها، اهي اکيون انت ته فقط هڏاوان کوپا آهن ! ڇا تو ان تي ڪڏهن سوچيو آهي ته انت مان مري ويندس؛ اهي اکيون، اهي تارا ، اهي تنرا، اهي ماڙڪيون ، اهي ڇپر سڀ ٻي ماس سان گڏ آگ ۾ جلي رک ٿي ويندا ۽ رڳو هڏاوان کوپا وڃي بچندا ؟ انهيءَ رک ۾ تون اهي نهارون ڪٿان ڳوليندين جي تنهنجن وارن کي پيار ڪنديون، تنهنجيءَ سينڌ جي گهٽيءَ ۾ گهمنديون وتنديون آهن؟ تون منهنجون پاپڙيون چميندو آهين، ڪڏهن ڪڏهن انهن کي ڏندڙيون ڏئي ڪٽيندو آهين ته منهنجيءَ رڳ رڳ مان سيسراٽ اڀري ويندو آهي. منهنجن سنڪن ۾ اهي سيسراٽ ڪٿي ڳوليندين ؟“

اڄ هو سمٽ کي ڏسي رهيو هو، جنهن کي ڏوريءَ دير ۾ چکيا تي رکي هن کي ڪاڻين تي گهه هاري تيلي ڏيئي هئي.
هن سوچيو —

”ڇا هيءَ جنم جنم جي چڪر ۾ سون کي وري ڪڏهن ملندي ؟ ۽ جي ملي ته ڇا هيءَ اهڙي ئي سندر هوندي ۽ منهنجن وارن ۾ ساڳي چمڪيلي ڪارپ هوندي ؟“

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

” هن جنم جي سندرتا الاجي ته ٻئي جنم ۾ ملي يا نه، پر ڇا هن جنم جو پيار ٻئي جنم ۾ به ساڳيءَ سڪ ۽ ساڳيءَ سڳنڌ سان آڳري ايندو ؟ “

” يا مورڳو ٻيو جنم آهي ئي ڪونه، لوڪ پرلوڪ جون ڳالهيون رڳو ڏند ڪٿائون آهن، سچو معاملو مٽيءَ جو آهي، منش گل وانگر ڪِرڙي ٽِڙي مرجهائجي وڃن ٿا ۽ انهن جي پيهر اسرڻ جو آسرو ئي اجايو آهي ؟ “

○

اونهاري جي انگ سُڪ چانڊوڪي ڇانيل آهي —
مان ڪوٺيءَ تي کٽ تي سُتو پيو آهيان ؛
او ڇتو ڪنهن پکيءَ جي پرن جو پڙڪو پڌي،
ڇرڪ پري ننڍا ڪڙيون اکيون مٿي ڪنان ٿو
پر ڪجهه نظر نه ٿو اچي.
مٿان اڻ ڳڻيا ستارا آپ ۾ پکڙيا پيا آهن —
مان سوچان ٿو ته ڇا جيئڻ جو هر پل ان
پکيءَ جي پڙڪي وانگر آهي ؟
يا ڪوئي ڪوئي پل ستاري وانگر آهي جو
سدائين ڪاروڻيار ۾ ٽمٽمائيندو رهي ٿو؟

—

تون جو چائين ٿو
تہ رات ڪي بہ دل ٽيندي اهي
۽ تون اُن جي دڪ دڪ ٻڌي سگهندو آهين،

دور، جڏهن مشغاني جو در ٻوٽبو آهي تڏهن اُن جي
آهٽ تنهنجن ڪنن تي ايندي آهي،

دور، جڏهن جنگ جي ميدان ۾ گهوڙا ڊوڙندا آهن
تڏهن اُنهن جا سُنب تنهنجي ساهہ ۾ وڄندا آهن،

تون ٻڌندو آهين
هر سُس پس، هر ڀڻڪو، هر پڙاڏو
۽ جڏهن پهاڙ پولا ٿي ويندا آهن
تڏهن تون ڪندو آهين انتظار
ڀونچال جي پڙڪڻ جو؛

تون جو چائين ٿو
تہ رات ڪي بہ دل ٽيندي آهي
۽ تون اُن جي دڪ دڪ ٻڌي سگهندو آهين،

هن انڌيريءَ رات ۾
هن ڀوائتيءَ سانت ۾

جڏهن مون پنهنجا سڀ ساز ڀڃي ڇڏيا آهن،
ڇا تنهنجا سرلا ڪن ٻڌي سگهن ٿا
آهي ٻول جي منهنجي آواز جو انتظار ڪن ٿا،
آهي سُر جي مُنهنجي ساز کي ڳولن ٿا
۽ سوچن ٿا ته منهنجون آڱريون ڪيترو وقت سُن ٿ
رهنديون ؟

○

”سچ به مايا آهي“ وشنو نارد مُنيءَ کي چيو،

”انهيءَ سچ لاءِ ماڻهو هڪ ٻئي کي
رتوڇاڻ ڪندا آيا آهن؛

” انهيءَ سچ اتهاس جي پهراڻ تي رت جا
ڪروڙين ڇنٽا ڇڏيا آهن،

” جُڳن کان پنهنجو ۽ پرايو لهو وهايو آهي؛

” ڪالهوڪو سچ اڄوڪو ڪوڙ آهي،

” اڄوڪو سچ سڀاڻي جو سچ نه آهي،

” نارد ! سچ پچين ته نه رکيو ڪوڙ،
سچ به مايا آهي.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڇا تون پنائيءَ جو وجود منطق جي ذريعيسمجهائي سگهين ٿو؟
ڇا تون پنائيءَ جي دؤر جي اقتصادي ۽ سياسي حالتن جو ڇيد
ڪري، اهو سمجهائي سگهين ٿو ته شاهه جو رسالو ڇو سرجيو
ويو هو؟

ڇا تون علم حياتيات تي مهارت حاصل ڪري، اهو پڌائي
سگهندين ته رڳون رباب ڪيئن ٿينديون آهن؟ ڇا تون ڪاڪ
ڪنڌيءَ تي قبرون کوٽي، پوريل هڏا ڏسي چئي سگهندين ته
اهي مومل لاءِ ڇو مئا هئا ؟

ماڻهو هڪ ڳُجهه ڳجهاندر ڳالهڙي-آهي
۽ انهيءَ ڪان وڌيڪ ڳجهاندر ڳالهڙي آهو ماڻهو آهي جو
سرجڻهار آهي.

منڍي ماڪوڙي کوهه مان آپ ڪيڇي سگهندي پر تون سرجڻهار
جي ڪٿ نه ڪري سگهندين .

—

○

ماڻ ڪارونجهر پهاڙ جي ٻپ وٽ چشمي پرسان ويٺو هوس تہ چشمي جي پاڻيءَ تي آڏامندڙ پکيءَ جا پاڇا پيا —

مون مُنهن مٿي ڪري ڏٺو تہ مون کي پکي نظر نہ آيو؛ مون وري هيٺ پاڻيءَ ۾ ڏٺو تہ مون کي پاڇا بہ نظر نہ آيا.

جا آهو پکي ڪٿي پهاڙ جي ڏرڙ ۾ لڪي چڪو هو، يا آن جي ڪور تان آڏامي ٻئي پاسي پهچي چڪو هو يا مورڳو آهو پکي هيو ئي ڪونہ ۽ پاڻيءَ تي آن جي پرن جا پاڇا رڳو منهنجيءَ نظر جو فريب هيا!

○

ڪبير ۾ شاعر جون سڀ خوبيون هيون؛
ها، هن ۾ نقط اها خامي هُئي تہ هُن ۾ شاعر جون خاميون نہ هيون ۽ ان ڪري هن جي شاعري اڻ پوري آهي، جيستائين ڪوئي شاعر ڪوهہ جي تري ۾ نہ ڪريو آهي، تيستائين هو آسمان ۾ ستارن جو پورو قدر ڪري نہ ٿو سگهي.

—

○

مان ڪيٽي بندر تي ڪنهن پوڙهي سنگهڙ سان رهاڻ ڪري رهيو هوس. سانجهي ٿي وئي هئي ۽ اُن جي پوئين ۾ ٻاڙهاڻ ۾ هن جي سينديءَ لڳل ڪٽڪي ڏاڙهي سنسار جو انوت انگ لڳي رهي هئي.

مون هن کان پڇيو، ”بابا، ماٺهوءَ جي جندڙي ڇا آهي؟“

هن جواب ڏنو، ”ٻن اونداهين راتين جي وچ ۾ پرندڙ ڏيئو.“

مون وري پڇيو: ”ڇا اها لات جنهن کري ٿي، اُجهامي وري ٻري ٿي؟“

هن جواب ڏنو، ”نه، ٻيءَ رات جي اونده ابدي آهي.“

مون ان تي چيو، ”اُن لاٽ کي جا ٻري اُجهامي وڃي ٿي، ڪهڙي معني ڏئي سگهجي ٿي؟“

هن جواب ڏنو، ”اها لاٽ جڏهن واءُ سان وڙهي ٿي؛ جڏهن نانگ وانگر وٽ کائي ٿي، ۽ ان طرح ٻن اونداهين راتين جي وچ ۾ رستي تي پنهنجي جوت جهڪائي ٿي، تڏهن پنهنجي لاءِ معني پيدا ڪري ٿي. پنهنجي ليکي لاٽ کي ڪا به معني نه آهي.

”عمل شراب وانگر انسان جي رڳن ۾ ڊوڙي ٿو ۽ پنهنجي پيدا ڪيل خمار مان زندگيءَ کي معني بخشي ٿو. زندگي پنهنجي ليکي بي معنيٰ آهي.

”هو مهاٽا ڏسين ٿو جي پرهه جو سڙهه سانباهي وڃن ٿا ۽ سج لٿي مهل ميڇيون ماري موٽي اچن ٿا، ڇا انهن کي ڄاڻ آهي ته انهن جي جندڙي جائي ڄمر کان آنهيءَ ڪاري ڪارونيار لاءِ سڙهه سانباهي رهي آهي، جنهن کي ڪنهن به پار نه ڪيو آهي!“

منهنجو قلم آنهيءَ اڇتيءَ سيٽ جي ڳولا ۾ آهي، جا اڇا تائين ڪنواري آهي، جنهن کي اڇا تائين ڪنهن به شاعر جي هٿ نه ڇهيو آهي، جنهن جا نيڻ نميل آهن ۽ اڃا تائين ڪنهن ڏانهن نه کڄيا آهن.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

سُرڳ ڏام ۾ شنڪر آچاريہ شِوَ جي ڳوڏي تي اڪ پٽي ۽ ٽپو ڏئي آتيو. هن وائڙو ٿي سوچيو تہ ڪٿي اچي پهتو آهيان! هن جي ساسهون سرڳ جو جهروڪو هو ۽ هو ٻوڙي آن وٽ پهتو ۽ هيٺ ڌرتيءَ ڏانهن نهاريائين. پهرين هن کي ”شونيہ“ نظر آيو جو ٿهلي هڪ سالتيءَ جو ڳل تي ويو ۽ وڏيڪ ٿهلي هڪ سندر ناريءَ جو ڳل تي ويو. هن جهروڪي مان هيٺ ٽپو ڏيڻ ٿي چاهيو تہ شِوَ هن کي ٻانهن کان جهليو.

ان تي هن زڙ ڪئي، ”مهاٻلي! ڇڏ تہ مان وڃان! مون ’شونيہ‘ جي کوج ۾ سڄي ڄمار وڃائي آهي، هي سندر ناريءَ جو ڳل ڪهڙو نہ پيارو آهي!“

—

هن پنهنجو وسوسو ڇونڊيو، وسوسو جو هُن جي سَپاوَ
ڪيَ ٻي هر وسوسي کان وڌيڪ ڀانءِ پيو.

پوءِ هُنَ آن لاءِ نعرا هنيا، ليڪ لکيا، تقريرون
ڪيون، ماڻهو ڪٺا ڪري آڀاريا ۽ انهن کان پيا
ماڻهو مارايا ۽ پنهنجي ڪيل هر آنياءَ کي نياءُ
سمجهو.

هو پنهنجي کيپ اڳتي وڌندو رهيو، پنهنجي ليکي
کيپ تي کيپ ڪٽندو رهيو؛ پر هُن ۾ ڪائي ڳجهي
اک موت جي روشنيءَ ۾ انهيءَ رستي کي گهوريندي
رهي جو ڪنهن اونهيءَ کڏ تي ڪٽنو هو.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

تون منهنجا گيت پڙهي چئي رهيو آهين
۽ تون امرت مان ڍڪ پري زهيو آهين؛

۽ مان پنهنجيءَ دل ۾ آها رت سان پريل. ڪڏ
ڏسي رهيو آهيان جنهن تــي تنهنجا آچايل چٽپ
جهڪي آيا آهن ۽ گيت تي گيت ڏئي رهيا آهن.

○

اي اصحاب ڪهف وانگر گهيرت ڪائيندڙ !
اوهان جڏهن جا گهندءَ تڏهن دنيا ڪي سجاڻي نہ
سگهندءُ ۽ پوءِ اسان اوهان ڪي آها ننڊ ڏئي
ڇڏينداسين جو وري اوهان جي اٿڻ جو سوال ئي
نہ اٿندو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڇا مان ڏنوٽيءَ کي وڏيڪ نہ ڦوڪيان
۽ اڱر وسائي ڇڏيان ؟

مون ڪافي رُڪ پڌرو ڪيو آهي ،
ڇا مان ڏنوٽيءَ کي وڏيڪ نہ ڦوڪيان ؟

ڇا مان ٿڪجي پيو آهيان ؟
ائين تہ نہ آهي جيتوڻيڪ منهنجا
ڏورا ڏکي رهيا آهن.

ڇا مان ڏنوٽيءَ کي ان ڪري وڏيڪ نہ ڦوڪيان
ڇو تہ سج لهي رهيو آهي ۽ سج لٿي مهل
سيني لوهارن جي اکين ۾ اڱر وسامي ويندا آهن !

ڇا مون جيڪو رُڪ پڌرو ڪيو آهي
آن کي ڪا ئي کپ پيار سان ٻڪ وجهندي ؟

اڇا تہ ڏنوٽي ڏنوي رهي آهي ۽ اڱر ٻري رهيا آهن
پر مان ڇا ڪيان، مان لهندي سج کي روڪي تہ
نہ ٿو سگهان !

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

منهنجي شاعريءَ آنهيءَ ڪنوار وانگر هئي جنهن کي ٻيوهه ٿيڻ اڳواٽ ئي پيشانيءَ تي لکيل هو.

○

مان منصور نه آهيان ۽ نه وري مان اناالحق جو نعرو هڻان ٿو. ان هوندي به منهنجا پير ڦاسي گهاٽ وٽ ٽڙن نه ٿا ۽ مان ڦاسيءَ جي رسيءَ ڏانهن سرڪندو اڳتي وڌان ٿو. ڇا تون ڇئي سگهندين ته مان ڪهڙي وحدت الوجود جي دعوي ڪيان ٿو؟

○

مون ڪي هزارن ڪتابن جي مطالع مان آها خوشي حاصل نه ٿي جا هڪ ٻيڙي هاريءَ جي گهنج گهنج منهن تي ڦهليل مرڪ ڏسي ملي.

—

○

ڏيک آهي، وڃي اختر پيا جون ڳالهيون ڪٽر،
لکنئوءَ جي تهذيب جا ڳڻ ڳاءِ ۽
لالو کيت ۾ پلاٽ هٿ ڪر.

○

اي اُردوءَ جا شاعرِ انقلاب!
ڇا اڄ بہ تو کي ڪفن ۽ ڪافور جي
بوءِ اچي ٿي يا تنهنجون ناسون
پُنجي ويون آهن؟

○

هي صاحب نظريہ پاڪستان ۽
پنڊت برج موهن دتاتريہ ڪيفيءَ
جون ڳالهيون ڪري رهيو هو جو
اُردوءَ ۾ شاعري ڪندو هو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

جي انهن جي ٻچ مان آفيم نه نهي ها ته هي
ٻاڙها گل ڪهڙا نه پيارا هيا !

○

هاءِ ڙي سياست ! ڇا ڪيان،
گرو نانڪ کان گنڌم تائين،
هر ڪنهن سان نيائنو ٿو پري

○

هر غم کي 'غمِ جانان' بڻائڻ سان جي
آلامِ روزگار آسان ٿي وڃن ها ته
اصغر گونڊويءَ کي عينڪ جا شيشا
وڪڻڻا نه پون ها — *

---

* آلامِ روزگار کو آسان بنا دیا
جو غم ہوا اسے غم جاناں بنا دیا
(اصغر گونڈوی)

—

○

ڏُڀڻ ۾ ڪِري ، آسمان ۾ ستارن جي سونهن
ڏانهن ڏِيان ڏيڻ ايائپ آهي .

○

جن خيالن جون جڙون ڌرتيءَ ۾ نه هونديون آهن
آهي انهيءَ وڻ ويڙهيءَ وانگر هوندا آهن جا سائي
وڻ کي سُڪائي ڇڏيندي آهي .

○

ڇتي ڪُتي جي گِگ ڏسي تهه عرفي به ڏنو هوندو
ته هن کي رزق کان وڌيڪ پنهنجي جان جو خطرو
محسوس ٿيو هوندو — *

---

* عرفي تو مر انديش زغوغائے رقيبان
آواز سگان کم نه کند رزقِ گدا را

—

○

هيءَ ڪائي چوري نہ آهي جي مان هيٺئين ايراني ٽوڻڪي
ڪي حالتن پٽاندر پيش ڪيان —

اسان ٻئي سنڌوءَ ۾ هڪ ٻيڙيءَ ۾ وڃي رهيا هياسين
جڏهن ٻيڙي پٽڻ ڇڏي هلي، تڏهن هن پڇيو،
”ڇا توکي آردو ايندي اهي؟“

مون چيو تہ ”نہ.“

اِن تي هن چيو، ”پوءِ تہ تنهنجي اڌ زندگي اجائي وئي.“
جڏهن ٻيڙي وچ سير ۾ لڏڻ لڳي، تڏهن مون
هن ڪان پڇيو، ”ترڻ ڄاڻين؟“

هن چيو تہ ”نہ.“

ان تي مون چيو، ”پوءِ تہ تنهنجي سڄي زندگي اجائي
وئي ڇو تہ ٻيڙي هاڻي ٻڏڻ واري آهي.“

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

هان، وٽ هي فيثا غورث کان غزاليءَ تائين ڪتاب !
مون ڪي ڏي اها ڪوڏر ته مان ڏرتي کوٽي ان تي
ڪٻڪ پوکيان ، جا هر فلسفي جي ساءَ هوندي آهي
۽ جنهن کان سواءِ هر فلسفو تاليءَ ۾ اٽڪيل حرامي
ٻار وانگر لڳندو آهي .

○

اي جيل جي اڱڻ ۾ پوکيل انب جا وڻ !
توکي ڪهڙي ڏوهه ۾ جيل ۾ رکيو ويو آهي؟
ڇا ، تنهنجو اهو ڏوهه ته نه آهي ته تنهنجي
ٻور تي ڪيئي ماکيءَ جون مکيون مڙي
ايندیون آهن ؟

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

اي خسرو! جڏهن تون پاڻ کي هندي دوهي ۾
ڪُسرو لکين ٿو تڏهن کهڙو نه پيارو لڳين ٿو!

○

هر باشعور شاعر پنهنجي دؤر جو ضمير هوندو آهي، آن
جي هر جرم جو اعتراف هوندو آهي ۽ آن لاءِ سزا به
تجويز ڪندو آهي.

○

آءُ تم مان توکي، مينهن ڦڙين جون مالهائون پايان، تون
جسا انڊلٺ [illegible] سرهٽي آهين.

○

اي آمارو! مون پڇائي آهي تنهنجي سُندري!
اڄ هوءَ منهنجيءَ شاعريءَ ۾ ميندي لائي ويٺي آهي، ۽
اڳي کان به وڌيڪ سُندر لڳي رهي آهي.

—

○

هي چارڙ مجمدار جو لاش آهي. مون اخبار ۾ هن جي موت جي خبر پڙهي آهي ۽ ڪاغذ جي ڪاتيءَ تي هن جو لاش نظر اچي رهيو آهي.

مان هن ۾ دم ـ عيسيٰ ڦوڪيان ٿو ۽ هوڪاٽيءَ تي آيو ٿي ويهي ٿو. هن جي ڇاتيءَ تي ڪارا گلاب ٽڙي پون ٿا ۽ انهن مان گهاٽو ڪارو رت وهڻ لڳي ٿو. هو مٺ ڀيڪوڙي پانهن مٿي ڪري چوي ٿو:-

”مان تاريخ ۾ امر آهيان. تاج محل امر نه آهي، آن کي ڍاهي ڇڏيو، آن جي پٿر پٿر کي شاهه جهان جي هڏن وانگر پکيڙي ڇڏيو. ڍاهي ڇڏيو اهي مها مايا جي بُت جون مورتيون، پوري ڇڏيو اهي اجنتا ۽ ايلورا جون گڦائون! اهي امر نه آهن، آءٌ امر آهيان، آءٌ هارين جي هڏن ۾ امر آهيان، نڪسل باڙيءَ جي ڪسائن جي دلين ۾ ڌڙڪي رهيو آهيان.

”ڍاهي ڇڏيو اهي مندر، اهي ڪتب خانا، اهي عجائب گهر!
”ڪوڙيون آهن اهي ڪوتائون، اهي چتر، ويا ڪياڻ!

”بڪواس، نِجي بڪواس اهي شنڪر آچاريه، اهي رامانج، اهي رامانند، اهي رام ڪرشن پرمهنس!
”ڦاڙي، پکيڙي ڇڏيو اهي پنا، ڏکيءَ جو ڏاهه آهي اوهان جو اتهاس!
”امر آواز؟ امر آواز آهن
گولين جا گرڙاٽ، ٽنڪن جا ٽڙڪاٽ، بم ۽ بارود جا پڙڪاٽ.
”ڀڃي ڇڏيو اها روي شنڪر جي ستار! ان مان ڇا ورندو، اها ته ٻي رجوازيءَ جو هٿيار آهي.

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

” اسڙ آواز ته اها رڙ آهي جا گوليءَ لڳڻ سان ڪنهن انقلابيءَ جي منهن مان نڪري ٿي. سنگيت ؟ سنگيت ڪي ڪير ٿو ٻڌي ؟ سنگيت ٿي اهو ڪهڙو ڪن ڏيندو جنهن ڪي ڪڪ ۾ سنگين ڪتل هجي يا ڇاتيءَ ۾ گولي لڳل هجي !“

مان هن ڪي وري ڪاغذ جي ڪاتيءَ تي ليٽائي ٿو ڇڏيان ۽ پوءِ سوچان ٿو ته جن هن ڪي گولي هڻين، آهي حق تي هُيا يا نه !

○

ڇا هن ڏنڊ ۾ منهنجي سنڪ جو آواز سچ وانگر اُڀري سگهي ٿو ؟
پنڌ ڪيڏو نه پري آهي ۽ ڪهڙي نه تکي لُري لڳي رهي آهي ؟
ڇا منهنجا گيت آهو تاءُ پيدا ڪري سگهن ٿا جو وک ۾ تک پيدا ڪندو آهي ؟

اي انسانذات ! مان اڄا تائين تنهنجو قرضي آهيان، تنهنجو مُور ته پري رهيو، سون اڄا تائين تنهنجو وياج به نه چُڪايو آهي.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

هو ڪاري در وٽ ڪنهن پان پيڙيءَ جي، پڙيءَ وٽ بيٺي رهيو ۽ پان فروش ڪي اُردوءَ ۾ چيائين، ”پان ۽ تماڪو زيادھ وجهجانءِ.“ هن ڪان اڳ آيل گراهڪ هن ڪي غصي سان گهوري ڏٺو ۽ پوءِ پان فروش ڪان سگريٽن جو پئڪيٽ وٺي ويندو رهيو.

هن ڪي چوڙي دار پاجامو، شيرواڻي ۽ رام پوري ٽوپي پئي هئي جنهن سان هن جا جگر مرادآبادي ڪٽ اچا لوڻا لڙڪي رهيا ها ۽ هن ڪي مولانا آزاد جهڙي پڇي ڏاڙهي هئي.

هن ڪان اڳ آيل گراهڪ ڪي بش ڪوٽ ۽ پئنٽ پئي هئي ۽ هن جا ڪارا لنبا وار ڪنهن آميريڪي هپيءَ جي وارن وانگر ٽي لڳا ۽ هن جون مڇون ڪنفيوشس وانگر هن جي چپن ڪان هيٺ لڙڪي رهيون هيون ڇڻ هن جي منهن جي پٽ تي ٻه ڪرڙيون پيچ هيٺ لنڪائي هڪ ٻئي ڪي گهوري رهيون هيون.

هن سوچيو ته ستر ورهين وارې نسل ۽ ستاويهن ورهين وارې نسل ۾ ڪيڏو نه فرق آهي!

پوءِ هن گلوري نفاست سان وات ۾ رکي رکي چٻاڙي ۽ ٿورو پنڌ ڪيائين ته تماڪوءَ هن جي دماغ تي پنهنجو اثر پيدا ڪيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن ڪي دنيا جي بي ثباتيءَ تي مير درد جو ڪوئي شعر ياد آيو ۽ پوءِ هن کي ياد آيا مرغ باز، ٻٽير باز، نوابن جا مصاحب، قديم طرز جا داستان گو، زڪاب دار، گهگهيءَ نڙيءَ وارا گوئيا ۽ ناچو—

۽ هن کي ياد آيا شيرمال جا زعفراني ٽڪرا،

دم ڏنل مڇي پلاءُ ۽ ڪشميري چاءِ—

۽ هن کي ياد آيا گنگا جمني برتڻ—

۽ هن کي ياد آيا ڳاڙها، ساوا، گلابي، نيرا زعفراني ڏوپ ڇانو وارا رنگبرنگي جوڙا—

۽ هن کي ياد آيو هڪ دوپٽو جنهن تي ڪرن ٽانڪيل هئي ۽ هڪ ٻارنهن ڪليءَ جو پاجامو جنهن تي بانڪڙي لڳل هئي ۽ جنهن ۾ ريشمي ازار بند هيو.

هن پان کي وڏيڪ زور سان چٻاڙيو ۽ هن کي ياد آيو آهو نقش جو هن جي ماءُ کي ڪنهن سهيليءَ سفيد مرغ جي خون سان ڪڍي ڏنو هيو، جنهن سان سڀ بلائون پيچي وينديون آهن—

هن جي وات ۾ جڙتو ڏند پان چٻاڙي چڪا ها ۽ هن پيڪ جي پوئين گيٽ ڏئي وستيءَ ڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ اوچتو سوچيو...

هن کان مير درد جي شعر جو پهريون مصرع وسري ويون ۽ هن تڏو ساهه پري ٻيو مصرع دهرايو—

ڪس طرف سي آئي تهي ڪيدهر چلي

اوچتو هن ڪي دل جو دؤر پيو، هن هڪ دل ڏاريندڙ رڙ ڪئي ۽ رستي تي ڪري پيو ۽ هڪ ٽئڪسي جنهن ۾ چار مسافر سوار هئا، هن کي چيڀاٽيندي، زوم سان اڳتي نڪري وئي.

○

ڇا هو نيون آهي ۽ تون ۽ مان به آهيون ؟
يا تون ۽ مان آهيون ئي ڪونه ۽ رڳو هو آهي ؟
يا هو آهي ئي ڪونه ۽ رڳو تون ۽ مان آهيون ؟
ڇا ماڻهوءَ جي سمجهه انهن ٽن سوالن کان ٻاهر نڪري سگهي آهي ؟
اِئين نه ناهي نه نه هو آهي، نه تون آهين، نه مان آهيان، رڳو ' ڪجهه به نه آهي.

—

○

اي دونهين جي وارن واري اگني، اي منهنجي ڪوتا!
ڇا اڄ تائين ڪنهن تنهنجي سنهن تان ڇڳون هٽائي
توکي ڏٺو آهي ؟

○

هر ظاهري طرح مثل لفظ ۾ دم، عيسي ڦوڪڻ ڏاڍو
ڏکيو ڪم آهي پر ان ڪان سواءِ شاعري پيغمبري نه
ٿي سگهندي آهي.

○

هر لفظ کي هڪ روح هوندو آهي جو صدين جي
مسلسل ارتقا مان گذرندو آهي.

○

عوامي زبان جو ڪوبه لفظ ثقيل نه هوندو آهي.

○

ڇا اسان ياجوج ۽ ماجوج وانگر ديوار ڪپي ورهين لاءِ
ڇٽيندا رهنداسين ۽ جڏهن آها ڪِري پوندي، اسان ڪي
دجال جي صورت نظر ايندي؟

○

اي سنڌ ! تون ماءُ آهين
مان تنهنجيءَ ڌرتيءَ مان شاعريءَ جو مواد
ائين حاصل ڪندو آهيان،
جيئن ٻر جي ٻاڙهيءَ ڳانءِ جي اوهن مان ان جو ٻچڙو
ڪير پيئندو آهي.

○

رگ ويد ۾ لکيل آهي ته ” اي سنڌو !
ورڻ ديوتا تنهنجي وهڪري لاءِ ڪيئي رستا ٺاهيا آهن.“
۽ ها، آنهن مان هڪ رستو منهنجي شاعري به آهي.

—

○

اوچتو پوڙهو هاٿي ڏرتيءَ تي ڪري پيو،
ڇوڙي ٿي نه هنيائين ۽ سري ويو.
دارا شڪوهه سرمد ڏانهن ڏک مان ڏٺو.
سرمد دارا کي چيو، ”ڇا هن تي رحم ٿو اچيئي؟“
دارا ڪنڌ ڌوڻي هائو ڪئي ته سرمد چيو، ”پر رحم
ڇا لاءِ، جڏهن هر جاندار جي ابتدا ئي اها آهي!“

○

سن ستونجاهه جو غدار جياجي راءِ سنڌيا ۽ آن جو
هيرو نانا صاحب، ٻنهي موت جي ٻک ۾ هليا ويا ۽
تاريخ ۾ ڪٿي به لکيل نه آهي ته آنهن جي رک ڪٿي
آڇلي وئي هئي. ازل کان ابد تائين، وقت جي اکٽ
سلسلي تي سوچيو ته ان ڳالهه ڪري ڪوئي فرق
نه پوندو ته هڪ کي ڦاسيءَ تي لٽڪايو ويو هو
۽ ٻيو پنهنجيءَ ڪٽنيءَ مئو هو. پر ڇا ان ڪري فرق
پوي ٿو ته ڪير ڇا لاءِ مئو هو؟

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اي آزادي! تو ڏانهن ڪوئي شاهي رستو نه ٿو وڃي
فقط سوڙها پيچرا وڃن ٿا —
۽ منهنجي ڏيهه ۾ سيئي شاهي رستي تي وهي
رهيا آهن،
۽ مان سوڙهي پيچري ۾ مُنجهي موٽي رهيو آهيان،
ڇو ته مون کي ڪوئي سونهون به نه آهي، ساٿي
به نه آهي.
اي آزادي! مان پوءِ به شاهي رستي کان گهبرايان
ٿو، ڇو ته آهو توڏانهن نه ٿو وڃي.

○

هر عشق دماغ جو خلل نه هوندو آهي ۽ نه دماغ جو
هر خلل عشق هوندو آهي.

---

* ڪهتي هين جس کو عشق خلل هي دماغ کا
(غالب)

—

○

نثر جان جو دشمن هوندو آهي، مون جڏهن به نثر ۾ لکيو آهي، اُن مون کي حملہ آورن جي وچ ۾ ڏکيو آهي. نظمِ مون کي دوستن جي حلقي وانگر پنهنجي گهيري ۾ پناهہ ڏني آهي ۽ ڪنهن حد تائين هر مهلڪ وار کان محفوظ رکيو آهي.

○

تون تہ چوين ٿو تہ مارڪس جي پيدائش کان ڪافي وقت اڳ شاهہ وليءَالله مارڪسزم جو فلسفو پيش ڪري چڪو هو.
جي اجازت ڏين تہ انهيءَ ڏس ۾ مان زيب‌النسا مخفي جي ٿالي جو اضافو ڪيان ڇو تہ هن چيو هو—
سرخ پوشي بہ لبِ بام نظر مي آيد
—

○

دروڻا چاريه يڌ شٽر کي سڏي پڇيو، ”راجڪمار! تون هن وڻ تي ويٺل ڳجهه ڏسين ٿو؟“

يڌ شٽر ورائيو، ”هائو مان ڳجهه ڏسان ٿو.“

دروڻا چاريه وري هن کان پڇيو، ”راجڪمار! تون هن وڻ کي، مون کي ۽ سڀني راجڪمارن کي ڏسين ٿو“ ؟

يڌ شٽر ورائيو، ”گرو ديو! مان هن وڻ کي، توهان کي ۽ راجڪمارن کي ڏسان ٿو.“

يڌ شٽر جو جواب ٻڌي آچاريه خوش نه ٿيو ۽ هن يڌ شٽر کي چيو، ” تون پاسيرو ٿي بيهه، تون هي نشان چٽي نه سگهندين. “

تنهن کان پوءِ دروڻا چاريه دريو ڌن، ڀيم سين ۽ ٻين راجڪمارن کان به سا گيا سوال پڇيا ۽ انهن به يڌ شٽر جهڙائي جواب ڏنا. آچاريه آنهن سڀني کي يڌ شٽر وانگر ريٽي ڇڏيو.

آخر آچاريه، ارجن کـ سا ڳو سوال پڇيو، پر ارجن رڳو

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

نشان ڪي چتائي ڏسي رهيو هو ۽ هُن سوال نہ پڇو. آچاريہ سوال دهرايو تہ ارجن چيو، ”گرو ديو! مون کي تہ رڳو ڳجهہ جي مُنڍي ڏسڻ ۾ اچي ٿي.“

ان تي دروڻا چاريہ ارجن جي پٺي ٺپي چيو، ”ارجن! فقط تون ئي نشان چٽي سگهندين.“

اڄ مان مها ڀارت ۾ مٿين ڪهاڻي پڙهي سوچي رهيو آهيان تہ مون ڪيتري عمر ڳجهہ جي منڍيءَ تي تير چٽيندي گذاري آهي! افسوس، مون ڪيتري دير ڪان پوءِ وڃڻ ڏانهن ڏٺو آهي — اُن ۾ ساوا پن بہ آهن، اڇا گل بہ آهن ۽ ڪيئڙا اُن جي ٽارين تي ڳُٽ ڳُٽ ڪري رهيا آهن،

۽ مان سوچي رهيو آهيان تہ ڇا ارجن اياڻو هو، جنهن سارو ڌيان رڳو ڳجهہ جي مُنڍيءَ تي کپايو هو!

○

شب ِ برات آهي،
آسمان ۾ ستارا ٽمڪي رهيا آهن
۽ ڌرتيءَ تي مشعلون ٻري رهيون آهن؛
۽ منهنجي دل اُنهيءَ انڌڙي پار وانگر ڇڙيون هڻي رهي آهي
جو پڌائي بہ نہ سگهندو آهي تہ هن کي ڇا گهرجي،
هو ڇا تي رُٺو آهي،
۽ هن جي رُسامي جو ڪوئي ڪارڻ بہ آهي يا نہ!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪوي سورداس چنتا مڻيءَ جي ڪوٺي ڏانهن وڃي رهيو هو ته هڪ برهم چاريءَ هن کي دڳ تي روڪي چيو، ”استري ڪوريئڙي جو ڄار آهي، تڙ تي ترڪڻ آهي؛ پاپ جو گهڙو آهي، مڪر ۽ ماڻي جسي وڻ ويڙهي آهي، امرت روپسي وهم آهي، اهو ٻنڌن آهي جو پرش کي ڌرتيءَ سان ٻڌي ڇڏي ٿو، نرڳ جو دوار آهي.“

سورداس هن کي مُرڪي چيو، ”مهاشيه! تون ڀلل آهين. استري گنگا جل جي ڌارا آهي، پيار جي رم جهم آهي، شرم ٻوٽي آهي، ڪنول ديپ آهي، ماستا جو کير ڪٽورو آهي، سُرڳ جو دوار آهي، اهو آدي ۽ انادي سڌ آهي جنهن تي ڪن لاٿار پُرش جو وڏي ۾ وڏو پاپ آهي.“

اڄ سورداس اکين ۾ سوئا ٽنبي سوچي رهيو آهي ته هو سچو هيو يا برهم چاري.

—

(ت)

ڇا ساڻ ويريءَ تي هڪ ڀرپور وار ڪيان ۽ ماريو وجهان؟
جي ساڻ وار ڪندس ته منهنجو موت اوس آهي.
ساڻ اهو به ڄاڻان ٿو ته جي وار نه ڪندس تڏهن به موت اوس
اچڻو آهي، پر ان ۾ سون ڪي ايتري وڏي ملي ويندي تهه
تنهنجين ڪراين ۽ تنهنجي چوٽي لاءِ ڳجرا پوئي سگهان.

ڇا جي ساڻ وار ڪري ماريو ويس ته توڻ سون تي ان ڪري
ڪاوڙ ڪنديءَ ته سون تنهنجين ڪراين ۽ چوٽي لاءِ ڳجرا
نه پوتا ۽ ائين رهندو رهيس؟

يا جي سون ڪي وڏي ملي وئي ۽ سون توکي ڳجرا پوئي
آڇيا ته توڻ پنهنجون ڪرايون پٺ تي هٽائي ونديءَ ۽
سون ڪي ڪاوڙ سان گهوري منهن ڦيري ڇڏينديءَ؟

موت ته اوس اچڻو آهي، پر ساڻ سوچان ٿو ته هن ڀيري
هڪ ڀرپور وار ڪيان يا نه ڪيان!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

مون وٽ ڏاڙهون ڇڳا آهن، انهن جي ڳوراڻ کي هٿن ۾ توريو آهي،
انهن جي ڳاڙهاڻ کي ا کين سان ماڻيو آهي .

مون ونيءَ مان وهه پيتو آهي، گيت جي ڳٽ ڳٽ اها تائين
منهنجيءَ نڙيءَ ۾ گونجي رهي آهي ۽ ان جي ٽيڪ منهنجي تارونءَ
۾ تڙڦي رهي آهي .

منهنجي تڙ ڏاڏي جو ري موڪل ڪٽڪ جو داڻو ڪاڏو هو،
ان مان نهيل رت منهنجين شريانين ۾ شور مچائي رهيو آهي ،
۽ بهشت مان تڙيل منهنجي تڙ ڏاڏيءَ جي ڪائي تڙ پوني
جڏهن منهنجن وارن تي پيار مان هٿ ڦيري ٿي، تڏهن منهنجي
سينڌ هڻ جي آڱرين کي ڪاريهر وانگر ڪکي ٿي ۽ ان جو
وهه هُن جي هانو کي مهٽا ڏئي ٿو .

هانو، مون سُندر نارين سان پيار ڪيو آهي ، انهن جي ڳلن
تي ڳم ڳرندي ڏٺا آهن ، انهن جي اکين ۾ مشعلون ٻرندي
ڏٺيون آهن .

مون ڏٺو آهي سرير جو اپار، آڌار، ڇڙيون ۽ ڇڙهه
تي پوڻ .

مون ڏٺو آهي مايا جو سڀ ڪان سندر روپ ،
پر ڇا اهو روپ آها ڪڏ يرڻ لاءِ ڪافي آهي
جا ماڻهوءَ جي من ۾ آهي، جنهنجو پڙلاءُ منهنجي هر بيت
۾ آهي، هر ٻائيءَ ۾ آهي !

○

مون پنهنجو فانوس ٻاري، دروازو اندران بند ڪري ڇڏيو آهي،
۽ ڪوئي جواب ڏيڻ نہ ٿو چاهيان؛
۽ تون ٻاهران ٺڪ ٺڪ ڪري رهيو آهين،
۽ اندر اچڻ ٿو چاهين؛
ٻاهر طوفان وڻ ٻاڙون پٽي رهيو آهي،
۽ گهرن جون ڪليل ڪڙڪيون، گهر وارن جي بيمار دلين وانگر
دڪ دڪ ڪري رهيون آهن،
۽ تون ٻاهران ٺڪ ٺڪ ڪري رهيو آهين
۽ اندر اچڻ ٿو چاهين؛
ڇا مان هڪ اويري اجنبيءَ کي ٻاهر ولهہ ۾ ڇڏي ڏيان؟
يا مان هن لاءِ دروازو کوليان تہ هن سان گڏ طوفان بہ
اندر هليو اچي ۽ منهنجو ٻاريل فانوس وسامي وڃي!

—

○

شايد هي ڪجهه جا وڻ سڀ ڪسان اڳ ۾ ڇانئي ٿا ته تون
اچي رهيو آهين؛
ڪئين نه انهن جون ڇڙيون تلوارن وانگر چمڪي رهيون آهن ۽
هوا ۾ لڏي پنهنجيءَ آڻ تڻ ۽ آنڊ مانڊ جو ڏيکاءُ ڪري
رهيون آهن،
۽ انهن جون جڙون پاتار تائين اهو نياپو پهچائي رهيون آهن ته
تون اچي رهيو آهين،
۽ ڌرتيءَ ۾ ڇپيل ساهوارا انهي انتظار ۾ آهن ته تنهنجي
آڌر ڀاوَ جي گهڙي ڪهڙيءَ ٻهل ايندي!
۽ آڪ مڪڙ واءُ ۾ گهر گهولي رهيا آهن ڇو ته تون ساوڻ
جي مينهن وانگر ايندو آهين؛
۽ ڏيڍا سڻن ۾ اچي ويا آهن ڇو ته جڏهن تون ايندو آهين
تڏهن سنگيت جا سوين جهرڻا ڦٽي پوندا آهن؛
۽ ڳاهڻ ڳائين جا ڏڻ ڇڏي، ڪڏڪيون ڏئي رهيا آهن؛

ڇا هُو ڪائي مرليءَ جي تان ٻڌن ٿا جنهن کي ماڻهوءَ جو
من ڀُولي نه ٿو سگهي ؟

ماڻ چاهيان ٿو ته ماڻ تنهنجي بنسري ٿيان،
۽ ان ڪري ماڻ پنهنجي ڇاتيءَ ۾ سل ڪيئي رهيو آهيان.
ڌرتيءَ جون اکيون پوئيل در تي آهن ۽ ڪنهن ڪنوار وانگر
سيج تي ڪنبي رهي آهي؛

۽ تون ايندين، ڪنهن آهٽ کان سواءِ، ۽ ڏليون مشڪ جي
ڍلين وانگر ڪُلي پونديون ؛

۽ تون ايندين، ڪنهن آهٽ کان سواءِ، ۽ دليون ڪلين جي
مُنهن وانگر ڪُلي پونديون؛

۽ تون ايندين، ڪنهن آهٽ کان سواءِ، ۽ دليون گلاب جي
مکڙين وانگر ٽڙي پونديون ۽ پنهنجا ڇيڙا مٽي ڪري سج جي
ڪومل ڪرڻن کي اڇينديون؛
مون توکي گجگوڙن ۾ ڀوليو ؛
مون توکي پونچالن ۾ ڀوليو

پر پوءِ مون کي پتو پيو ته تون آهٽ کان سواءِ ايندو آهين؛
ماڻ، جو تنهنجي بنسري آهيان،

مهن پنهنجي ڇاتي چليءِ، ان ۾ تو لاءِ سل ڪيئيا آهن،
تنهنجي انتظار ۾ آهيان،
ڪيتري وقت کان تنهنجي انتظار ۾ آهيان.

—

○

اي ڪويل ! ايترو ڪوڪ جو تنهنجو هانءُ ڦاٽي پوي ۽ تون پنهنجي رت ڳاڙيندڙ ڇهنب لاڙي چنب ٿي وجهين.

اي ڪويل ! رات جي سناٽي ۾ چنب چڱي نه ٿيندي آهي.

چنب جو فائدو وٺي ڇپرا لوندا آهن ۽ مردا مقامن مان نڪري ايندا آهن؛

چنب جو فائدو وٺي چور ڪاٽ هڻندا آهن ۽ پنا ڳيا پينگ ٿي ويندا آهن؛

چنب موت جي ننڊي پين آهي، موت جو ڪائنات جو وڏي ۾ وڏو ڪوڙ آهي؛

چنب تي هر وار جيئڻ جي جيت آهي، سچائيءَ جي جيت آهي.

اي ڪويل ڪوڪ، اچا وڏيڪ ڪوڪ! پرواهه نه ڪر جي تنهنجو هانءُ ڦاٽي پوي.

سستي جيئڻ جي پاچاريءَ مان ڪنڌ ڪڍائي نه ٿو سگهين ؟
ڍور وانگر جي رهيو آهين !
غلام وانگر جي رهيو آهين !

مهانگي موت کان گهبرائين ٿو؟ جند جان گهورڻ نه ٿو چاهين؟
ڪائر جي چونيءَ تان ڪنڌ لهندڙ سج کي گهوري رهيو آهي؛

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

مور ڪارونجھر جي ڪور تي ڏيئي وانگر ٻري رھيو آھي،
ھنج ڪينجھر جي لھرين تي لڏي رھيو آھي؛
اھي سڀ ٻہ مرڻا آھن پر انھن مان ڪوبہ غلام نہ آھي،
۽ تون ڍور وانگر جي رھيو آھين
سنڌي جيئڻ جي پاڇاريءَ مان ڪنڌ نہ ٿو ڪڍي سگھين؟

○

اي منھنجي ذات!
ڇا اڄ ڪلھہ تون ڪنھن پٿرائينءَ مورتيءَ جي ڳَرٻ وانگر
ٿي چڪي آھين؟
ڇا ھاڻي تون ڪوئي پيارو گيت پيدا ڪري نہ ٿي سگھين؟

○

اي ادم!
جنھن ڪڻڪ جي داڻي لاءِ تون بھشت مان نڪتو ھئين،
آھو سون ۾ ڦٽي، سنگ تي جھولي رھيو آھي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

سان ٻول جي سکهه ڇاڻان ٿو—
سان ڇاڻان ٿو ته ٻول رُڪ جي نرن سان رڻ جي گهمسان ۾ وڏندا آهن ۽ انهن جا پير ڪڏهن به پٺون نه ٿيندا آهن —
سان ڇاڻان ٿو ته ٻول امر ٿيندا آهن ۽ جيڪڏهن ڪوئي انهن کي چڪيا تي چاڙهيندو آهي ته آهي ڇپين جا پر پکيڙي اڏامندا آهن ۽ جيڪڏهن ڪوئي انهن کي دفنائـڻ چاهيندو آهي ته آهي ڪفن ڦاڙي نڪري ايندا آهن —
سان ڇاڻان ٿو ته ٻولن تي جڏهن پنجوڙ وڌا ويندا آهن، تڏهن آهي وڏيڪ گرجندا آهن ۽ انهن جو پڙلاءُ صديـن جـي سيني ۾ گونجندو رهندو آهي —
منهنجو انهن ٻولن سان واسطو نه آهي جي ديوداسين جي پيرن ۾ پکڙيل پنکڙين وانگر هوندا آهن؛ سان تـه آهـي ٻول ڇاڻان جي ديوتائن جي مستڪن تي سورج مکين وانگر ٻرندا آهن —
مون کان وڏيڪ ٻول جي سکهه ٻيو ڪير ڇاڻي ؟
مون وٽ آهي ٻول نه آهن جي ڇاهن وانگر ڏڏڙ ۾ ڏوڪيندا ويندا آهن؛ مون پنهنجن ٻولن کي گرڙ پک جي ٻرن تي سوار ڪيـو آهـي جـو هڪ ئـي جـهـٽپ سان ڪيئـي اوڙ آڏيـڙي سگهندو آهي —

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

پهاڙن جي پٺيان منهنجو گهر آهي،
ڇون ته منهنجو پيءُ ماءُ مري چڪا آهن.
۽ مان، ڇورو ڇنو، سارو ڏينهن ريت ۾ رُليو آهيان؛

ٿاڪ منجهند جو جڏهن سج ٿاڻي هٽي ويو هو،
مان تتيءَ واريءَ تي پهاڙن ڏانهن پنڌ ڪندو رهيس،
ڇو ته پهاڙن جي پٺيان منهنجو گهر آهي؛

هاڻي سج لهي ويو آهي ۽ پهاڙن جون چوٽيون ڪنهن پراهين
مندر جي سوني ڪلس وانگر چمڪي رهيون آهن،
۽ منهنجا گهايل پير ڏُکي رهيا آهن؛

پکي پکڻ آکيرن جي اوٽ هليا ويا آهن
مان به چاهيان ٿو ته پنهنجي گهر پُڄي وڃان
پر منهنجو گهر ته پهاڙن جي پٺيان آهي،
۽ مان ٿڪجي پيو آهيان.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اڄ به منهنجو ترنم هڪ آغوش آهي، هڪ نعرو آهي، هڪ لهوءَ ۾ لويل زرهه آهي، هڪ وڄ ڪان تکي تلوار آهي.

اڄ به منهنجو ترنم هڪ بادل آهي، گهنگهور گهٽا وانگر اڀري رهيو آهي ۽ ڪنوٽين جٺن ڪچي ٻٽ تي برسي رهيو آهي.

اڄ به منهنجو ترنم هڪ گيرو آهي، ان کي ڪارين ڪجرين گهائيندڙ اکيون آهن، گذريل سال ان جي پيشانيءَ ۾ پيرا پيدا ڪري نه سگهيا آهن ۽ عمر ان جي پاڪر ۾ ٽڏائي آڻي نه سگهي آهي

اڄ به منهنجو ترنم عقاب وانگر اڏري ٿو ۽ پهاڙ کان اوچو اڏري، هيٺ غوطو هڻي ٿو ۽ ڪين ۾ ماڻهوءَ جو من جهٽي وٺي ٿو.

اي ڪيلاش تي رهندڙ ديوتائو! منهنجا گيت اوهان کان وڌيڪ امر آهن، ها، پر منهنجي سُر جو سُرڳ ديوتائن لاءِ نه آهي، بز ٽر جي ٽورين ۽ واريءَ تي ويڙهيچائين لاءِ آهي.

—

○

آسمان ۽ بادل
تماشي جي پيڙيءَ وانگر لڳي رهيو آهي؛
۽ مان سوچي رهيو آهيان
ته نوري گهٽا پيرا منهنجيءَ زندگيءَ ۾ آئي هئي
نئين نئڙت سان
نئين نانوَ سان
۽ مون سان سير ڪيو هيائين
بادل جي پيڙيءَ ۾ !
هاڻي سانجهي ٿي وئي آهي
آسمان ۽ بادل اونده ۾ پڌي رهيو آهي،
۽ مان ياد ڪري رهيو آهيان
نوريءَ جا آهي نانوَ
جن مون سان سير ڪيو هو
بادل جي پيڙيءَ ۾ .

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

پوهه جي پوئين رات ڪهڙي نه ٿڌي آهي!
ڌهر ۾ ڏيئا ٽمر ٽمر ڪري رهيا آهن ،
ستارا انهن پوڙهين اکين وانگر لڳن ٿا
جن جا ڇپر ڇٽي پيا هجن ،
۽ چنڊ هڪ لاوارث لاش جي کوپريءَ وانگر
لڳي رهيو آهي،
ٿڌ ۾ اسان ڪان گيت وسري ويا آهن
۽ اسان جا چپ ڪنبي رهيا آهن،
ها، اها پوهه جي پوئين رات اڇي هئي!
اسان جا هٿ برف ٿي چڪا آهن،
هوا ۾ ولهه وسي رهي آهي
۽ اسان کي ڪارونجهر جي ٻي پار وڃڻو آهي—
پار جو اسان لاءِ اجنبي آهي؛
سون کي پنهنجو هٿ هٿ ۾ ڏي
آف! هي پوهه جي پوئين رات ڪهڙي نه ٿڌي آهي!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

مون شاعريءَ کي ترڪ ڪيو هو
پر اي ڏاتار !
تون منهنجا ڏوڏا پڇي، منهنجون مٺيون ڪولين ٿو،
تون مون کي ايتري ڏات ڏين ٿو،
جو اها مان ڀڪ ۾ جهلي به نه ٿو سگهان!

○

منهنجين اکين ۾ ڳوڙها ئي ته آهن.
ڇا اهي طوفانِ نوح ٿي سگهن ٿا ؟
ڇا انهن ۾ ايترو سيلاب اچي سگهي ٿو
جو هر رت ۾ لوڏيل شهر ٻوڙي وڃي؟
ڇا منهنجي دل نوح جي ڪشتيءَ وانگر
هن آها شيءِ بچائي سگهي ٿي
جنهنجو بچاءُ ضروري آهي ؟

—

○

ڏينهن ڪيڏو نه وانڊو آهي ،
رات ڪيتري نه ويسري آهي،
ٿڏي آهي ،
اڪيلي آهي !

هاڻي سج ۽ چنڊ قنديل وانگر نه ٿا ٻرن ،
سج ۾ اهو تاءُ نه آهي جو سورج مکي ان لاءِ
ڇاتي کولي ڇڏي ؛

چنڊ ۾ آها چڪ نه آهي جو چڪور اُن ڏانهن
تير وانگر اڏامندو وڃي ،
تارا ٽمڪن ته ٿا
پر تڏهن ڪان مرڪن نه ٿا،

جڏهن کان مون ڄاتو آهي ته عشق به مري
ويندو آهي .

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

O

قديم سنڌ جي راڻيءَ روماسا هڪ بُت تراش
کي چيو،

" ڇا تون منهنجي مورتي ٺاهيندين ؟"

"مان ٻئي ڪنهن ماڻهوءَ جي مورتي نه ٺاهيندو آهيان"
بت تراش جواب ڏنو.

" اڙي، ڪوڙ ڇو ٿو ڳالهائين ؟ مون ٻاڻ تو کي
ڪيترن ئي ماڻهن جون مورتيون ٺاهيندي ڏٺو آهي!"
روماسا هن کي چڙ ڀيندي چيو.

" مورتيون ته مان پنهنجون ٺاهيندو آهيان،
البت صورتون ٻين ماڻهن جون هونديون آهن"
بت تراش جواب ڏنو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

پڻائيءَ رسالي ۾ان مٿهن ڪڍيو ۽ مون کي ڇوٽ لڳو-

”ڊچ انهن ڪان جي تسوکي آزادي آڇن ٿا،
اهي توکي ٻي غلاميءَ جي ڄار ۾ ڦاسائڻ چاهن ٿا.

”ڊچ آنهن ڪان جي رڳو پنهنجيءَ ڳالهه کي ئي
سچو سمجهن ٿا ۽ ٻي جي هر ڳالهه کي ڪوڙو
سمجهن ٿا ۽ ان ڪوڙ سان مقابلي لاءِ گوليون
استعمال ڪن ٿا

”ڊچ انهن ڪان جي توسان صدين جو سؤدو ڪرڻ
چاهن ٿا. صدين ڪيئي سچ پنهنجي ڏير ۾ ٻوري
ڇڏيا آهن ۽ اڄ آنهن جي ٻڙڪ به ٻاهر نه ٿي
نڪري.“

هاڻي مان هڪ عقاب وانگر، ڌرتيءَ کان دور ٻر ڪولي نڪ
ٻڌي ٻيٺو رهيو آهيان. اي خدا! مون کي مڪهه ڏي ته
مان تير وانگر تنهنجي آسمان کي چيري وڃان ۽ پنهنجو مٿو
ڪنهن ستاري سان ٽڪرائي، سوين ٽڪرا ڪري وڃان!
مان ڌرتيءَ تي ڪهت ڏئي، ساڳي شڪار تي جهڙپ ڏيڻ
نه ٿو چاهيان.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

عقاب آ ڪيري ڏانهن موٽي رهيو آهي .

ڪيترو وقت ٿو اڏاميو آهي ڪيرٿر جي مٿان !

ڪيترو وقت هن جي پرن چهن تي ڇانو ڪئي آهي !

ڪيترو وقت هن ڏرتتيءَ جي تاوَ لاءِ ڏڪار ڏيکاري آهي

۽ پرندڙ سڀ ڪي ڪاوڙ سان ڏٺو آهي !

ڪيترو وقت هن جهڙپ ڏئي ناڻگ پنهنجن چنبن سان

چيري ڦاڙي ڇڏيا آهن !

هن کي ايتري ساري وقت ۾ اهو ياد به نه هيو

ته هن جو ڪوئي آکيرو به آهي .

عقاب ڏڪيا ته نه آهن؛ عقاب پوڙها به نه ٿيندا آهن .

ها ، اها ٻي ڳالهه آهي ته سج لهي رهيو آهي

۽ عقاب آ ڪيري ڏانهن موٽي رهيو آهي .

—

○

جي مري ويا آهن، آهي سون لاءِ معنيٰ نه ٿا رکن،
جي ماريا ويا آهن انهن سان به رڳو ڪي سون لاءِ
معنيٰ رکن ٿا .

هاڻي ته ماريندڙ به سري چڪا آهن يا ماريا ويا آهن
۽ اهي به سون لاءِ معنيٰ نه ٿا رکن .

پر آهي جي ماريا ويا ها، انهن سان ڪي رات جسو
اڏن ٿا ۽ پنهنجي پنهنجي دور جا لباس پائي اچن ٿا .

انهن سان ڪن ڪي ڦاهي چاڙهيو ويو هو،
ڪن جو سر جلاد جي هڪ ڌڪ سان آڌامي ويو هو،
ڪي جنگ ۾ وڙهندي ماريا ويا ها.

آهي الڳ الڳ دور جا جدا جدا حالتن ۾ ماريا ويا ها.
انهن جا هڏا ته لڳ ڀڳ هڪ جهڙا آهن پر انهن جا
ويس وڳا جدا جدا آهن

سان انهن سان ڪن جا نالا ڄاڻان ٿو پر ڪن جا نالا
نه ڏٺيو پر شڪل به نه ٿو سڃاڻان . پر سون کي اهو
معلوم آهي ته اهي به ڪٿي ماريا ويا هئا، باقي اها

چاڻ ڪنهن کي به نه آهي ته انهن جا هڏا ڪٿي پوريل آهن .

ڪن کي غسل ڏنو ويو هو ۽ ڪن جو ماس رڻ جي تتيءَ ريتيءَ تي رجهي ڳري ويو هو ۽ انهن جو خون ڳجهن جي ڳاڙهين چهنبن مان ٽمي ڌرتيءَ ۾ جذب ٿي ويو هو ۽ ڪن جا لاش برف ۾ ڄمي ويا ها ۽ سچ آيرڻ سان برف آنهن جي اکين مان ڳوڙها ٿي ٽپڪي هئي .

هو سڀ ماريا ويا هاـ ڪي سونهن لاءِ، ڪي سچ لاءِ ۽ ڪي نياوَ لاءِ .

هو رات جو ميڙو ڪري آئن ٿا ۽ چپرن وانگر ڇيخون ڪري منهنجي ننڊ ڦٽائن ٿا .

هو بار بار مون کان پڇن ٿا، ”اسان جيڪا سونهن ڏني هئي، اها ڪٿي آهي؟ اسان جيڪو سچ ڏنو هو، آهو ڪٿي آهي؟ اسان جنهن نياوَ لاءِ ماريا ويا هياسين، آهو ڪٿي آهي ؟ “

مان هنن کي ٻڌي سگهان ٿو، پر هو مون کي ٻڌي نه ٿا سگهن. مان رڙ ڪري هنن کي چوان ٿو، ” توهان ڪالهوڪي سونهن ڏني هئي، ڪالهوڪو سچ ڏنو هو، ڪالهوڪي نياوَ لاءِ ماريا ويا هئا . آها سونهن، آهو سچ، آهو نياءُ اوهان کان پوءِ اوهان وانگر مري چڪو آهي . اوهان آنهن کي مون وٽ ڪيئن ٿا ڳوليو، مان ته جيئرو آهيان ! “

پر مٿا گونگا نه هوندا آهن، ٻوڙا هوندا آهن .
هو مون کي ٻڌي نه ٿا سگهن ۽ وري
پڇن ٿا ،

"اسان جيڪا سونهن ڏني هئي، آها ڪٿي آهي؟
اسان جيڪو سچ ڏنو هو ، آهو ڪٿي آهي ؟
اسان جنهن نياءَ لاءِ ماريا ويا هياسين ،
آهو ڪٿي آهي ؟"

○

هو ، جو باقي آهي
او ڇتو اڇي دروازو کڙڪائي ٿو ،
هائو ، هو موت وانگر اوڇتو اچي ٿو ؛
اسان، جي فاني آهيون
تن کي هن جي استقبال لاءِ
سڄي عمر تيار رهڻو آهي ؛
ڪنهن کي انهيءَ پل پهر جو پتو نه آهي
ته هو ڪڏهن ٿو اچي ،
اوڇتيءَ ڏک ڏک جو انتظار ڪر ،
ائين نه ٿئي ته مهمان موٽي وڃي !

○

مان جي سرمد هجان ها ته قطب مينار جي چوٽيءَ تي چڙهي،
نقارو وڄائي چوان ها،

” جاڳو، اي ننڊ ۾ الوٽ انسانو جاڳو!
پنهنجين حويلين ۾ حجرن مان هو چوڏينهن‌ءَ جو چنڊ ڏسو
جو سانوڻ جي گهٽائن ۾ ڇُپيو ويو آهي!“

۽ جي ان ڪري اورنگزيب جي هٿان ماريو وڃان ها ته
مون کي افسوس نه ٿئي ها.

آ گهاڙُپ اوچڻ ٿيندي آهي بي عيب انسانن جو،
پر رڳو پن رباعين چوڻ لاءِ جـلاد اڳيان سـر
جهڪائڻ زندگيءَ جـو ڪهڙو نـه اجايو اڪلاءُ
آهي!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڇا مان پاڻ کي ڪارونڀر جي ڪور تان هيٺ اڇلائي،
پنهنجو هڏ گڏ پيجي ڇڏيان ؟

ڇا مان هن اجائي جيئڻ جو انت آڻيان ؟
نه، مان ائين نه ڪندس .

مون کي معلوم آهي ته سياڻي تون اهو وساري ڇڏيندين ته مون
تنهنجي ڇڳن مان ڇيڙهه ڪڍيو هو، تنهنجي وارن ۾ تيل ڦليل
ڪيو هو ۽ تنهنجي سر تي تاج رکيو هو ؛

تون اهو وساري ڇڏيندين ته مون پنهنجي روح ۾ محبت جا
شعلا ٻاريا هئا ۽ ڪاريءَ پاڻ ۾ منهنجون نهارون ڇٽڪن وانگر
ڦهلجي ويون هيون .

مان ڄاڻان ٿو ته تون مون کي ائين ياد ڪندينءَ جيئن ڪوئي
تيزيءَ سان ڦرندڙ ڇوڏول ۾ پانواڻي کائي، ڪنهن کي اُڀاتريءَ
اک سان ڏسندو هجي ؛

وقت جو طوفان منهنجن ڪتابن جا پنا پکيڙي ڇڏيندو ۽
مون کي اها پڪ به نه آهي ته ڪوئي نئيڙو پـار انهن
مان ڪنهن پني مان پيڙي ڏاهي پاڻيءَ تي تاريندو ؛

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجا لفظ سُڪل پنن وانگر آڏاسي ويندا ۽ مان لٽريءَ ۾ ڪپيل ٽڙ وانگر اجايو لڳندس.

اي بي قدر قوم! مان اهو سڀ ڄاڻان ٿو پر پوءِ به اهو چاهيان ٿو ته موت کان اڳ، تنهنجي وڇوڙي جي وڻن اڳيان پنهنجي ڪومل اٿيوءَ جون ڪجهه وڏيڪ پنکڙيون پکيڙي ڇڏيان.

○

موت مون تي ڪليو ۽ هن جا سڀ اڳاريءَ لڳل ڏند هيرڻ جي سُڪل ڪڪڙن وانگر چٽي پيا.

مون کي اعتبار نه آيو ته موت پڏو به ٿي سگهندو آهي؛ هو ته سڀ کي رڙڪي ويندو آهي!

مون هن کي آزمائش لاءِ پنهنجي بياض مان هڪ پنو ڦاڙي هن جي وات ۾ وڌو پر هو ان کي چباڙي نه سگهيو.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

مان پنهنجي جاءِ ۾ وجهي رهيو آهيان
پنهنجا ۽ ڌرتيءَ جا ڏک،
پنهنجا سپنا جي ٽٽي چڪا آهن
۽ پنهنجو پاڳ جو ٽٽي چڪو آهي؛
مان پنهنجي جاءِ ۾ وجهي رهيو آهيان
آهي سڀ مکڙيون جي ڦٽڻ کان اڳ ڇڻي ويون،
۽ جن ۾ هاڻي ڪائي سڳنڌ نه رهي آهي سواءِ
آنهن جي سار جي جنهنجو هڳاءُ اڄ تائين
منهنجي هيانوَ ۾ هري رهيو آهي؛

۽ ان ۾ وجهي رهيو آهيان پنهنجي من جي ساري
پيڙا، جو هڄي هيٺو ٿي پيو آهي،

۽ مون کي ان تي افسوس آهي ته ڇا ٿي سگهان
ها جو ٿي نه سگهيس،

۽ انَ نگريءَ تي جا مون وسائي هئي ۽ جا ڊهي
ڍير ٿي چڪي آهي؛

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ها، منهنجي ڄام مان آئيري رهيا آهن
اُن جا مندر جن جون مورتيون ٽٽي چڪيون آهن،
۽ ان جا پروهت جي مري چڪا آهن،
۽ هوءَ ديوداسي، هوءَ منهنجي ڪوٺا جا نچي نچي
ساٿي ٿي پٿي آهي ؛
۽ منهنجن هٿن ۾ ايتري سگهه نه رهي آهي ته مان
آهو ڄام ڪٽي پنهنجن ڇپن تائين آڻي سگهان !
مان فقط اُن کي تڪي رهيو آهيان
فقط اُن کي تڪي رهيو آهيان !

○

ڳائڻا !
ڇا جهونا ڳُڙهه ان لاءِ جليو هيو ته سورت پڻائي جا بيت ٿي وڃي؟
جڳ پيڙا ۾ لڇي ٿو، روئي ٿو، ڪلي ٿو،
جنگيون ٿين ٿيون، جوڌا مرن ٿا، ڇا ان لاءِ
ته ڪوئي انهن کي گيت ۾ امر ڪري سگهي ؟
ڇا تون گيت کي ايترو اهم سمجهين ٿو ؟
ائين ته نه آهي ته گيت ڪنهن به سچي لڙڪ
يا سچي ٽهڪ ا ڳيان تُڇ آهي !

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

تپسوي آچاڀل هو. هن جو ڪرمنڊل ڪنهن سٽيءَ جي يونيءَ وانگر خالي هو.

سج لٿي جي سمهءِ کي هڪ انوکي ايرکا ڦيندي آهي؛ وڻن تي چٽون نيون نيون ڪري رهيا هـا ۽ هڪ ٻئي سان ڇهنبون ملائي رهيا ها. وَرڻ ديوتـا پرٿويءَ کي ٻاڪر ۾ جهلي، آن جي مٿان جهڪي آيو هو. هن کي ڪنهن گرنٿ مان ڪجهہ اشلوڪ ياد آيا.

ويرم نہ گذري تہ سج ٻڏڻ لڳو ۽ آن جا شعاع سونا ڳانءِ جي ڳوهن وانگر ڌرتيءَ تي وسڻ لڳا.

هن جي من ۾ اروپ ايرکا روپ وٺڻ لڳي ۽ هن چاهيو تہ ان ڪان اڳ ۾ جو وڻ نڻ اندوڪار ۾ ٻڏي وڃن ۽ چٽن جي نيون نيون سانت جي اٿاهہ ساگر ۾ سمهن وانگر ڇپجي وڃي، پنهنجو ڪرمنڊل سوم رس سان ڀريان ۽ ٻڏندڙ سج کي نمسڪار ڪري، هڪ نئي گيت سان رَسُ پي وڃان.

هو پنهنجيءَ اجائي چمارتي سوچڻ لڳو ۽ پڻ پڻ ڪري ڪجهہ اشلوڪ آچارڻ لڳو -

” اي وگهنيشور! ڇا تون منهنجا وگهن ائين مٽائي سگهندين جيئن سج جا ڪرڻا رات جي تاڃي پيٽي کي ڇڏي ڦاڙي ڇڏيندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”تون جو ڪُوئي تي سوار آهين ، مان جو گرڙ پک جي پرن تي آڏامڻ چاهيان ٿو— ڇا تون منهنجو سهڪار ڪري سگهندين ؟

” مون ڪيتري ڄمار اجائي وڃائڻ کان پوءِ ڄاتو آهي تہ مان سرير کان ڀڄي نہ ٿو سگهان ۽ مون کي انهيءَ ئي گهر ۾ رهڻو آهي ۽ انهيءَ ۾ ئي منهنجو مرتيو ٿيڻو آهي.

”سرير وگهن نہ آهي وگهنيشور! سرير سان ئي منهنجو انُوٽ ٻنڌڻ آهي .

” مان بہ انهيءَ هر ماڻهوءَ مان آهيان جو هن سنسار ۾ ڄايو نپنو آهي . مون پاڻ کي ڏوڪو ڏيڻ چاهيو تہ مان رڳو آتما آهيان ، مون کي ڪنهن بہ نہ ڏاهيو آهي پر سچ اهو آهي تہ ڪنهن پرش ۽ ڪنهن استريءَ جي سرير ملي مون کي ڏاهيو آهي .

” مان سرير آهيان ، سرير ۾ ڄايو آهيان، سرير ۾ مرڻو آهيان ۽ مون سان ڪڏ ادا ”مان“ بہ چکيا تي رک ۾ وڃڻي آهي .

” مان هاڻي اهو سهي نہ ٿو سگهان تہ مان جيئرو رهان ۽ رڳو موت جو اِنتظار ڪيان .

” اڄ مان هي ڪرمنڊل سوم رس سان ڀريان ٿو، ڪرمنڊل جو ڪنهن ستيءَ جي يونيءَ وانگر خالي آهي. “

—

www.sindhsalamat.com　　books.sindhsalamat.com

○

تون مون لاءِ نئين نہ هئينءَ . مون توکي اڳ بہ ڏٺو هو. ان کي ڪيئي صديون ٿيون. ڳوالا ڳـايون واهڻ ڏانهن هڪلي رهيا ها ۽ آهـي ڏوڙ اڏائـي رهيون هيون . اهو ڳوٺڙول جو ٽاٽو هو . سج ٻڏي رهيو هو. هر ڪوئي گهر ڏانهن موٽي رهيو هو ۽ وسرام لاءِ واجهائي رهيو هو. منهنجي مٿي تي مور جي پرن جو مُڪٽ هيو ۽ هٿ ۾ بنسري هئي ۽ جي ناريون نديءَ مان گهاگهريون ڀرڻ آيون هيون ۽ ڳوالن کي پاڀوهہ مان ڏسي رهيون هيون، انهن ۾ هڪ تون بہ هئينءَ .

۽ مون تـوکي نيري آڪاش هيٺان نچندي ڏٺـو هو ۽ منهنجي هٿ ۾ ٻور سان ٻوڪيل انب جي ٽاري هئي ۽ مون ائين ٿي وسهيو تہ بسنت اچي چڪو آهي -

۽ پوءِ مون توکي رڻ جـي گهمسان ۾ وساري ڇڏيو ۽ لاشن کـي رت جـي ڦيٽن ۽ گهوڙن جـي سنبن هيٺان چيٿاڙيندو رهيس.

۽ وڙهندي وڙهندي پڌ شنر ٿڪجي پيو تہ مون هن کي صلاح ڏني تہ هو ڪوڙ ڳالهائي تہ جيئن دروٽا چاريہ پڌ بند ڪري ڇڏي -

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

يڏ شطرنج جي راند وانگر ٽيندي آهي، ان ۾ ڪوڙ ۽ سچ نہ ٽيندو آهي، سچ ر ڳو ڳوٺ جو صحيح جاء تي رکڻ جو نالو آهي –

يڏ شتر هيڪي هيڪي ڪوڙ ڳالهايو ۽ دروغا چاريہ ڪانءَ ڪمان ڌرتيءَ تي ڦٽي ڪري ڇڏيا –

۽ ڪرو ڪيتر مان لاش ڳم ٿــي ويا ، وستيون وري وسيون ، وري ڳوريون ڳوڏول جــي سمي ڳهاڳهر يون ڪٽي نديءَ تي آيون –

پر يڏ شتر جا پير پين ماڻهن وانگر ڌرتيءَ تي ڪپي ويا ۽ هو اڳي وانگر ڌرتيءَ ڪــان هڪ هٿ مٿي کهي نہ سگهيو.

۽ هاڻي مان سوچان ٿو تہ تون ڪٿي آهين ؟
مان سوچان ٿو تہ ڇا انهيءَ ڳهمسان جي رڻ ۾ ايترو وقت وڃائڻ ضروري هو؟ ڇا اهو ضروري هو تہ مان ويڙهہ ڪي ايترو وقت ان لاء آتساهيان تہ نيٺ يڏ شتر جا پير ڌرتيءَ تي ڪپي وڃن؟

منهنجي بنسي اڃا بہ تو لاء آتي آهي پر تون ڪهڙي بن ۾ ڇپي وئي آهين ؟ ائين تہ نہ آهي تہ يڏ شتر وانگر مون ۾ بہ ڪائي ڳهتتائي اچي وئي آهي؟ ائين تہ نہ آهي تہ تون وري ملنديءَ تڏهن بہ مان بنسري وڄائي نہ سگهندس ؟

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

سرمد سِرُ جهڪائي رُبائي پڙهي ۰
جلاد تلوار هيٺ ڪري هن ڪان پڇيو ،
”بي جهان ڏانهن وڃي رهيو آهين تڏهين به
شاعريءَ سان پيو ساٿ نڀائين؟“
سرمد سِرُ اڏيءَ تان نه هٽايو ۽ آتائين
جواب ڏنائين ، ”سفر دور دراز آهي ،
پنڌ ۾ ڪوئي تہ سونهون ساٿ هجي ،
دڪ نه پلجي پوان ۰ “

○

پتائي او ٻاسني ڏئي طوبيٰ جي پاڇي ٻان اٿيو
۽ جنت جي جهروڪي وٽ اچي بيٺو ۰
تمر فقير به هُن جي پٺيان آيو ۽ ادب سان هن
ڪان پڇيائين، ”سائين، ڇا ٿا سوچيو؟ “
پتائيءَ جواب ڏنو، ” تمر! مان سوچان ٿو ته
ڇا اسان پيهر ڌر جي ڪنهن سائي پير جا پلوٽا
ڏسي نه سگهنداسين ؟ “

—

نوان ٻهاڪا

○

هرڪو ڪاسائي پنهنجي پائي ٽنگبو

○

ويهه منڊا واريءَ ۾ ڇڏبا ته ماڪ ويجهو ته نه ايندو !

○

بکيو مٺو ڪنهي ته ڏائي جو مٺو وڃي

○

وهه چاٽي، وهه جي وٽي چاٽي

○

”سڏ ! “ چي ”جيءُ ڪڏ ! “

○

سڱا سيٺي سيڻ، جنين پکا پر پرا

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

رتو راس ٿئي ته واهه ! ته ڀڳي سان ئي ڀيڙڻ اياڻپ آهي

○

جي گهوڙو پرجي چلڪندو ته ڪا ڀوڏ آئيندو ؟

○

ڳاڙهن گهوڙن جا موڙهه مقامن ۾ ته نه- هوندا آهن !

○

معاشي انصاف – جڏهن لوڀي ۽ ٿوڳي ٻئي ٻک ڀرن

○

جمهوريت – سوني ٻه ساڻ نه هجي، گڏهه ٻه گوهي نه ڪن

○

جنگ – آلا ٻري وڃن، سُڪا رهجي وڃن

○

آرٽ – ڪُسنگ تاري، سنگ ٻوڙي

○

اقتدار – نانگ ڪاٺيندو ئي آٿ چڙهي ڪي آهي

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

”ڇا تون ويڙهه ۾ وڙهيو آهين؟ ڏڙ ڏڏڙ ۾
ڪرندا ڏٺا اٿيئي؟“
”هائو“
”تہ انهن جي باري ۾ لک“
”ڇا ڪنهن نئو ورنيءَ جا ڇپ تنهنجن ڇپن
تي چنگ وانگر وڳا آهن؟“
”هائو“
”تہ انهن جي باري ۾ لک“

”ڇا ڪڏهن تو ڀپي ڪري اکيون پوريون -
آهن تہ نديءَ کي ڇلندو ڏٺو اٿئي ۽ تون
ان جي ِتک تي هنس وانگر ترڻو آهين؟“
”هائو“
”تہ ان جي باري ۾ لک“
ڇا ڪڏهن منزل تنهنجي ويجهو اچي، توکان
دور هٽي وئي آهي ۽ تنهنجي دل دف وانگر
وڄي ڇُپ ٿي وئي آهي؟“
”هائو“
”تہ ان جي باري ۾ لک، رڳو ٻڌيءَ سڌيءَ
تي نہ لک، رڳو ٻين جا لکيل ڪتاب پڙهي،
نہ لک!“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

”بابا، هن ڪي گولي ڪنهن هنئي آهي؟“
”آزادي“
”بابا، هن کي ڦاهي ڪنهن چاڙهيو آهي؟“
”آزاديءَ“
”بابا، هن جو ڪنڌ ڪنهن ڪپيو آهي؟“
”آزاديءَ“
”بابا، ڇا آزادي ڪنهن جلاد جو نالو آهي؟“
”هائو پٽ! پر اهو جلاد وڏو جادوگر آهي،
هڪ پيرو آن جا هٿ ڇمندين تہ سِر جي
سار وسري ويندءِ.“

○

”هو توکي لوڙي رهيا آهن ۽ تون چُپ آهين!
پٽ کي بہ چوڻيءَ تان هيٺ ڏڪيو آهي تہ
آن ۾ جان اچي ويندي آهي!“

—

سانجهي ٿي وئي آهي ؛
ڳجهه ٻڙ جي چوٽيءَ تي اونگهي رهي آهي ،
ڪانوَ ’ ڪان ‘ ’ ڪان ‘ ڪندا واهيرن ڏانهن
وري رهيا آهن ،

ڇپرا پوٽن ڏارن جي ڏرڙن مان ڏسي رهيا آهن
ته ڪٿي ڪي ساپا يا ڊيپ جا ڪوئا نڪرن
ته اُنهن کي جهٽي وٺون ؛

۽ مون کي اهو پراسرار نانگ جو پنهنجيءَ پُڇڙي
کي کائيندو ويندو آهي ، وڪوڙي ويو آهي ؛
۽ مان سوچي رهيو آهيان ،

”ڌرتي پنهنجا چٽي ڳرڪائيندي آهي ،
وري پيا چٽي ڳرڪائيندي آهي.“

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

”ٻني ٻارو وڏو اٿيئي؟“
” ها “
”ته پوءِ تون به ٻني ٻارو ٿي ويندين“
”ڏنڊو ڏاڙي ڪيو اٿيئي؟“
” ها “
”ته پوءِ تون به ڏنڊو ڏاڙي ٿي ويندين“
”ٽجوڙي رکي اٿيئي؟“
” ها “
” ته پوءِ تون به ٽجوڙي ٿي ويندين“
” ۽ تو وٽ ؟ تو وٽ ڇا آهي؟ “
”ڪجهه به نه، مون وٽ ڌرتيءَ کان سوا
ڪجهه به نه آهي“
” ته پوءِ پوري ڌرتي تنهنجي آهي ۽
تون به ڌرتيءَ وانگر امر ٿي ويندين.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪالهہ منهنجو هو دغاباز دوست اوچتو مري ويو.
مون کي هن جي موت تي افسوس ٿيو
۽ مون ڏڍو ساهہ پري سوچيو،
” ڪاش! مان هن جي جيئري هن سان ڳالهہ ڪري ڇڏيان ها!
ڪاش مان هن جي دغا مان سبق سکان ها
۽ دوستيءَ ۾ اعتبار ڪرڻ ڇڏي ڏيان ها
۽ اهڙيءَ ريءَ اهڙيءَ سبق جي بدلي هن کي معاف
ڪري ڇڏيان ها!“

○

ڇا روح کي بہ ڦڦڙ ٿيندا آهن؟
ڇا روح کي بہ ناسور ٿينديون آهن؟
ڇا روح کي بہ صاف سٿري هوا جي
ضرورت پوندي آهي؟
آخر مان هن ديس جي ڏڏڙ ۾ سڙاند
۾ نٿي جو نہ ٿو سگهان!

مان شاعر آهيان، وقت منهنجو غلام آهي،
مان ماضي، حال، مستقبل سڀ کي هڪ ڇنڊ ۾ ملياميٽ
ڪري سگهندو آهيان؛

ڇڳو، مان هاڻي هڪ سؤ سال پڻتي وڃان ٿو —
هي سامي مون سان شڪارپور ۾ هانيڊر لڳ ويٺو آهي؛
پريان ڪنهن نينگريءَ جو مڌر آلاپ اچي رهيو آهي؛
هوءَ ڳائي رهي آهي ۽ هن جي سُر ۾ ڪنهن پراڻيءَ پريت
جي پيڙا آهي؛

هُن جو سُر اسان ٻنهي جي ساهه ۾ واسو ڪري ويو آهي،
ائين ٿو لڳي ڄڻ ان کان اڳ ڪنهن به پُرش ۽ استري
ڪڏهن به سنجوڳ نه ڪيو هو،

ائين ٿو لڳي ڄڻ هن کان اڳ ڪڏهن به ڪنهن پُرش
۽ استريءَ هڪ ٻئي جي ٻک ۾ اچڪائي نه پاتي هئي.
سامي دادو ڀيڄين لڳي ٿو، اٿي ٿو مان سڀ ماڻهو
ڪڏهن هڪ ڪري ڦاڙي ٿو ۽ پوءِ مون ڏي ڇڏي،
آلاپ جي ڪڏ رهي ٿو، آلاپ جو هڪ سؤ سال ڏيا آهن
ته اچا تائين منهنجن ڪنن ۾ پُري رهيو آهي —

پر مان ڀانيان ٿو ته اهو مڌر آلاپ مون گهڻو وقت اڳ ۾ ٻڌو هو. آن وقت ڪوي سورداس مون سان گڏ ويٺو هو ۽ هن ٿڌو ساهه ڀري چيو هو، ”ڪاش، مان اکين ۾ سُونا هٿي پاڻ کي انڌو نه ڪيان ها! ڪاش مان ان آلاپ جو منهن ڏسي سگهان ها!“

○

”نانڪ يوسف!“ سچل سرمست چيو، ”درازا تي وڄ هڪ گهايل پکيءَ وانگر تڙڦي رهي آهي ۽ تنهنجي مُنهن تي مُرڪ تلوار جي ڌڪ وانگر آيري آئي آهي! ڇا تون مان هميشه لاءِ وڇڙي ويندا سين، هڪ ٻئي کي جنم جنم ڳوليندا رهنداسين پر پائي نه سگهنداسين؟“

○

”وڳنڌ!“ ٻڌائيءَ چيو، ”مُٺا پاڻ سان تارازي نه کڻي ويندا آهن، تبر کڻي ويندا آهن.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

چام نندي کي پيل جي ٿڏي تي چانور ۽ اک لڳي وئي هئي. دولهه دريا خان هن کي غافل ڏسي، سيان مان پنهنجي تلوار ڪڍي هن جي پرسان رکي ۽ پاڻ پيل جي پٺيان لڪي ويٺو. ڪجهه وقت کان پوءِ چام نندي جي اک کلي ۽ هن پنهنجي پرسان رکيل تلوار ڏانهن ڏسي، سڏ ڪيو، ”دولهه دريا خان!“

دولهه دريا خان پيل جي پٺيان نڪري آيو ۽ چام نندي کي چيائين، ”اوهان کي ڪيئن خبر پئي ته مان پيل جي پٺيان لڪل آهيان؟“

”دولهه دريا خان!“ چام نندي چيو، ”مان توکي تلوار کي تکي ڌار مان سڃاڻي سگهندو آهيان.“

○

اي شاعري! مون توکي ڇڏي ڏنو هو
ڇاڪاڻ ته تو تي نظر پئي ته مون هڪ وحشي چيخ ڪئي،
انهن لڳو ڄڻ ڪنهن باز پنهنجو آکيرو سڃاتو آهي.

—

○

افسوس آهي جي تنهنجو وجود تو لاءِ مسرت جو سرچشمو نه آهي؛

افسوس آهي توتي جي تو پنائيءَ سان ڪراڙ جي پر تي راتيون نه گذاريون آهن ۽ پنهنجيءَ جديديت جي خمار ۾ سرشار آهين.

افسوس آهي توتي جي تون زندگيءَ جاويد چاهين ٿو پر اهو نه ٿو چاهين ته هي جهان هو جهان ٻئي هڪ آهن. افسوس آهي تنهنجيءَ انهيءَ افسوس تي ته تو ڪيتري وقت کان شعر نه ڳاهيو آهي ۽ توکي اهو معلوم نه آهي ته ننڊ ۾ يا جاڳ ۾، واندڪائيءَ ۾ يا جيئڻ جي پوريءَ پٽ ڪوهه ۾ تنهنجو تحت‌الشعور شعر ڳاهيندو رهندو آهي، جو اُن وقت جو منتظر هوندو آهي جڏهن ڪويل جي ڇهنب وانگر تنهنجي قلم مان شاعريءَ جا آبشار نڪري ايندا.

—

○
○

ٺڪ، ٺڪ، ٺڪ... ...

”ڪير؟“

” مان سياستدان آهيان“

” دنيا کي تباهيءَ جي ڪناري تي آڻي بيهاريو اٿيئي، اها تنهنجو جيءُ نه پرچيو آهي. وڃ مون کي تو لاءِ فرصت ڪونهي آهي.“

ٺڪ، ٺڪ، ٺڪ... ...

” ڪير؟ “

” مان انقلابي آهيان “

” تو پاڻ ۾ ڪهڙو انقلاب آندو آهي ؟ انسان ۾ جو سوئر ۽ چيتو آهي. تو ۾ به ايترو ئي موجود آهي جيترو تنهنجي مخالف ۾، رکيو تو مان ڇلانگ ڏئي نڪري اچڻ لاءِ وقت جو منتظر آهي. وڃ، مون کي تو لاءِ فرصت ڪونهي آهي.“

ٺڪ، ٺڪ، ٺڪ ... ...

”ڪير؟“

”مان پادري آهيان، يروشلم کان آيو آهيان. مون ٻڌو آهي تہ اندر ڪوئي صليب تي لٽڪيل آهي.“

”تون منهنجي لاش کي قبر مان ٻيهر ڪڍي، ڇوراهي تي وڪڻڻ ٿو چاهين؟ وڃ، مون کي تو لاءِ فرصت ڪانہ آهي.“

○

مون دارا جي ڪلهي تي هٿ رکيو، هن کي چيو، ”دارا! هو جيوڻ خان ڪير هيو جنهن توکي ڇوڪنيو ۽ ٻڌي اورنگزيب جي اڳيان آڇلايو هيو؟“

دارا جواب ڏنو،

”مون کي دوستيءَ جي بيماري ٿي پئي هئي جنهن مون کي نوڙيءَ نيو. جيوڻ خان منهنجي وجود جو سرطاني زهر حصو هيو؛ ڪاش! مان ان کي پاڻ مان ڪڍي وٺي سگهان ها!“

—

○

” شاعر، توکي پنهنجا ڪيترا سال، ڪيئن لڳا؟“
” ٽڏي پاڻيءَ جي ٽانو وانگر“
” ڇا تون اڃا تائين اڃايل آهين؟“
” حيف آهي انهيءَ ٽر جي ٽوريءَ تي جنهن
جي اڄ بجهي وڃي.“

○

تون ڪيترو ڪي ڏاهي سگهندين؟
جي نه، ته مان ته ڪيترن ڪان به اوچو آهيان!
تون سانوڻ ۾ نئن گاج ڪي سڪائي سگهندين ؟
جي نه، ته تون وڏو ناڀدان آهين جي منهنجي
شاعريءَ ڪان نابري واري رهيو آهين.
ترس، باادل پرجي رهيا آهن، پرجي رهيا آهن،
پرجي رهيا آهن . . . “

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

اي سامي ! مان پنهنجي هر سنگيءَ ساٿيءَ مان ڪٽ
ٿي پيو آهيان، مون کي پنهنجيءَ هيڪلائي
۾ وٺي هل!

اي سامي ! مون کي ڪنهن ٻه ڏک سک کان سواءِ،
رکيو انهيءَ امڻ انيوَ سان وٺي هل ته
سڀ ڪجهه سپنو آهي .

اي سامي ! تو سچ چيو آهي ته ماڻهوءَ جو سرير رکيو
پاپ آهـي ، روڳ آهـي ، چمار آهـي،
موت آهي .

اي سامي ! مون پنهنجي ليڙ ليڙ لوئي لاهي ڦٽي ڪئي
آهي ، مان ڪنهن ٻه لڄ کان سواءِ وڃي
رهيو آهيان ، تنهنجي بنواس ۾ وڃـــي
رهيو آهيان .

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

وڏيرو — سون پناريون ڏُهايون آهن، ديگڙيءَ ۾
رجهندڙ پوڙ مان پاڻ نڪري رهي آهي —
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪجي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

هاري — منهنجا آندا ٻڪ ۾ وٽ ڪائي رهيا آهن،
منهنجيءَ چلهه ۾ ٻاهه وسامي وئي آهي —
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪجي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

وڏيرو — سون ڪي ابي جا پوٽا آهن ۽ پلو ڏاند
بہ آهي جو منهنجين ڳائين ڪي ڍڪائي ٿو —
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪجي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

هاري — سون وٽ نہ ڳانيون آهن، نہ ابي جو پوٽو
آهي ۽ نہ ان ڳالهہ جو اونو آهي تہ
ڪائي ڳانءِ ڍڪي ٿي آهي يا نہ!
ڇا ٻاهر ڪنوڻ ڪجي رهي آهي؟
ڇا ٻاهر مينهن وسي رهيو آهي؟

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

وڏيرو — منهنجيءَ اوطاق ڪي پڪي ڇت آهي،
ٻاهر ڪنوڻ ڪجي ته ڀلي ڪجي،
مينهن وسي ته ڀلي وسي.

هاري — منهنجيءَ جهوپڙيءَ تي نيري ڇت ٽڙڪات
ڪري رهي آهي،
ڪنوڻ ڀلي ته زور سان ڪجي!
مينهن ڀلي ته زور سان پوي!

○

ماسڪو ۾ مون کي ڪنهن چيو، ”روسي
اديب شولو خوف سان ملندين، هو روس جو
اميز ترين انسان آهي.“
”نه“، مون جواب ڏنو، ”جي ’دان
وهندي رهي‘ جو مصنف جيترو هجي ها ته
آن سان ملان ها.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڇا تون ڪيڙيءَ جي ٻولي ڄاڻين ؟

ڇا تون ٻري ٻڪريءَ جي ٻولي ڄاڻين ؟

ڇا تون انهيءَ ڪنڌيءَ جي ٻولي ڄاڻين جنهن ۾ پيلا گل ڦٽي پوندا آهن ؟

ڇا تون ڏرتيءَ جي ٻولـــي ڄاڻين؟ هاريءَ جي ٻوليءَ ڄاڻين ؟

ڇا تون اهو ڄاڻين ته صدين ۽ ڪسابن جا ڇرڪ ۽ پوڙ ڇر ۾ ڪيئن ڇرڪائبا آهن ؟

ڇا تون اهو ڄاڻين ته اڻ - ڄاڻائيءَ جون پٽيون ڪيئن پوربيون آهن ؟

ڇا تون اهـو ڄاڻين تـــه مـاڻهن جي اکين ۾ مشعلون ڪيئن ٻاربيون آهن جو هو اٿاهه اونڌهه ۾ به حق ۽ انصاف کي ڏسي سگهندا آهن ؟

توکي ياد آهي ته . مون تـوکان اهي سوال ان وقت بـه پڇيا هئا جنهن وقـت تـون مون وٽ

مائو جي سرخ ڪتاب جو اردو ترجمو ڪٺي آيو هئين .

مان هائي به توکان سا ڳيا سوال پڇان ٿو توڙي منهنجا لڙتا اڇا ٿي ويا آهن ، مائو جو ديو قامت بت رسيءَ سان ٻڌي ڏرتيءَ تي ليٽائيسي، ڏکي ڪنهن گدام ۾ واڙيو ويو آهي ۽ هن جي جوءِ کي عوامي عدالت ۾ تخريب ڪاري لاءِ جنم ٽيپ ڏني وئي آهي .

○

مون هن کي الوداع ڪئي ته منهنجيون اکيون ڀرجي آيون، هوءَ اکيون جهڪائي ائين ڪنبي رهي هئي جيئن ڄامشوري جي تيز هوا ۾ گل مهر جا پن ڪنبدا آهن ۽ ائين لڳندو آهي ته آهي ستارن کان ٻچي ، ڪنبي رهيا آهن .

○

هاٿون تون تلسيءَ جي ٻوٽي وانگر پوتر آهين پر تلسيءَ جي ٻوٽي کي ٻه پاڻي نه ملندو آهي، ته مرجهائجي ويندو آهي .

○

ڪيترا پتنگ انهيءَ ڏيانيءَ تي چرڪي چڪا آهن .
ڏياني جا پاڻ بہ جلي جلي آجهامي وڃڻي آهي !

ڪنهن جون ڪنهن جون ڪنيڙاليون ان جي چوڌاري
پکڙجي پيون آهن !

ڪيترا نہ پيانڪ موت ڏٺا آهن مون !

ڪيترا پيرا مون دنيا کي ڊانوا ڊول ٿيندي ڏٺو آهي!

مون ايترو تہ دک ڏٺو آهي جو سون ا ڪيون چنيڻ
ڇڏي ڏنيون آهن ،

۽ ان ڪري مان توکي بہ ٽڪ ٻڌي ڏسي رهيو آهيان.

اي اجنبي سُندري ! متان اٿين سمجهين تہ منهنجو
توسان نينهن ٿي ويو آهي .

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

درياهہ پنڇيءَ سنجها جو ڏيئو ٻاري، اُداسائيءَ سان سنڌوءَ ۽ ٻاڙيءَ ڪي ڏٺو.

”ڇا ڏسي رهيو آهين بابا ؟“ ٻـرَ تـي ٻيٺل گيروءَ پڇيو.

درياهہ پنڇيءَ ٿڌو ساهہ ڀري جواب ڏنو، ”پنهنجي جوڀن ڪي ڏسي رهيو آهيان جو لهرين ۾ لڙهي، الوپ ٿي رهيو آهي.“

”ڳڻتي نہ ڪر بابا! لهريون ڪاري ڇاڻ ڏانهن وڌيـن رهيون آهـن، گيروءَ ٽهڪ ڏيندي چيو، ”ڪارو ڇاڻ ڏٺو اٿيئي، جو اڪيچار لڙڪن کان ڪارو ٿي پيو آهي.“

نوٽ :- درياهہ پنڇي اهو فرتو آهي جو درياهہ جي ٿان تي ڏيئو ڪڍهن بہ وسامڻ نہ ڏيندو آهي.

○

هو پنهنجا ڪارا متا ميز تي اٿين جهڪائي ويٺا آهن جيئن طوفان ۾ ڪانو هڪ ٻئي جي سامهون اچي ويندا آهن.
هن جي تحريڪ ناڪام ٿي چڪي آهي ۽ هو سوچي نٿا سگهن ته هاڻي ڇا ڪن!

ڪنهن وقت هو پنهنجي عزم کي اٿين پختو سمجهندا هئا جيئن پهاڙ جي پٿرن ۾ ور وڪڙ ڪائيندڙ جڙون: هاڻي اهو عزم چيڪيءَ مٽيءَ ۾ ڪنهن مرجهايل ٻوٽي وانگر لڳي رهيو آهي.
۽ پوءِ هو هڪ ٻئي ڪئي لوئن ٿا.

هڪ ٻئي تي تهمت ڏرين ٿا ته هوئي تحريڪ جي ناڪاميءَ لاءِ ذميدار آهي.

۽ اهو نه ٿا سمجهن ته مقصد لاءِ جنگ ۾ ڪوبه هارائيندو نه آهي، ڪوبه اجايو نه مرندو آهي ۽ هر هار جيت لاءِ نئين داوَ جي شروعات ٿي سگهندي آهي.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

ڪنن ڦاڙ جڳياسو چم جو ساندارو وات تي آٿي ڳٽ ڳٽ ڪري سوم رس پيئڻ لڳو.

سامهون مندر ۾ گهنڊ وڄي رهيو هو؛ هن ڪني پروهت تي ڪاوڙ اچي رهي هئي. هن پوسرجي من ۾ چيو، ”آخر ايترو وقت گهنڊ وڄائڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ آن جي جهانءِ سن ۾ مروڙ وجهي ٿي ۽ گهرج ڪان وڌيڪ سوت جي ياد ڏياري ٿي. هونءَ به سرءَ جي مند آهي ۽ سرءُ ۾ هرشيءِ موت جي ياد ڏياريندي آهي. سرن جا پاڻا ٽٽي پوندا آهن ۽ وليون پڻ ڏرتيءَ جي نسن وانگر لڳنديون آهن؛ پپل جا پن ڇڻ ڪري ڪرندا آهن ۽ سرنهن جون سڪل ڦريون ڇرين زالن وانگر تاڙيون وڄائينديون آهن؛ ڪونجون ڪرڪنديون آهن ۽ انهن جي رڙو رڙ سان آڪاس گونجي اٿندو آهي.

ڪهڙي نه واهيات مند آهي سرءَ!

ڪهڙي نه واهيات ڳالهه آهي وهيءَ جي سوت، ڪڪا وار، ڏندا ڀاڪر، آڃايل اکيون!“

—

○

مون شاهه جو رسالو ائين بند ڪيو جيئن ڏک سان مُٺي جون آڱريون بند ڪبيون آهن.

”الوداع“ پٽائي،“ مون چيو ۽ هٿ اڳتي ڌري.

”ڪيڏانهن ٿو وڃين؟“ پٽائي چيو، ”مون کي نور محمد ڪلهوڙي مٺائيءَ ۾ زهر وجهي موڪليو هيو ته بون آها مٺائي سنڌوءَ ۾ ڦٽي ڪئي هئي.“

”مون کي معلوم آهي.“ مون جواب ڏنو.

” پوءِ تون به ائين ڇو نه ٿو ڪرين!“ پٽائي چيو، ”سنڌوءَ ۾ ايترو امرت آهي جو ان ۾ ملي ڪوبه زهر زهر نه رهندو آهي.“

○

”بهشت جي دروازي مان وڃڻ چاهين ٿو يا دوزخ جي دروازي مان؟“

”منهنجو فڪر نه ڪر، مان جتي به ويندس ڪاٺ هٿي ويندس.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

”مون کي ڪشف القبور جو علم آهي، جنهن تہ توکي شمس تبريز سان ملايان،“ ڪونيا ۾ شمس تبريز جي مزار تي ويٺل درويش مون کي چيو.

مون پنجاهہ ليرا هُن جي پيرن وٽ رکي هائو ڪئي.

”شمس سان ڳالهاءِ“ درويش مزار ڏانهن اشارو ڪري چيو.

مون مزار ڏانهن ڏسي چيو، ”شمس! منهنجين اکين ۾ ڏس!“

”پنهنجين اکين ۾ ڏسان؟“ مزار مان ڪنهن تعجب سان پڇيو.

”شمس! صدين تنهنجا ڪَن ڳهرا ڪري ڇڏيا آهن. مان چوان ٿو تہ منهنجين اکين ۾ ڏس!“ مون چڙ کائي چيو.

”پنهنجين اکين ۾ ڏسان! اهو تہ ناممڪن آهي.“ مزار مان جواب آيو.

نوٽ:- ترڪيہ جي شهر ڪونيا ۾ مولانا روميءَ ۽ شمس تبريز جون مزارون آهن. شمس تبريز مولانا روميءَ جو مرشد هيو. چيو ويو آهي تہ جڏهن پهريون ڀيرو مولا روميءَ سان مليو هو تڏهن پنهنجي افضليت ثابت ڪرڻ لاءِ مولانا روميءَ جي ڪتابن ڏانهن ڏٺو هئائين تہ آنهن ۾ ۾ باهہ لڳي وئي هئي ۽ سڀ ڪتاب جلي رک ٿي ويا ها.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ناڪولي چنڊن جي ڪاٺ جي هجي ته به ناڪولي
ئي ته آهي ٠

○

تصوف ڪي سياست ۾ آڻي رهيو آهين! منصور
ڪي ميڪاوليءَ سان ويڙهائي رهيو آهين! ڪهڙو
نه نادان آهين!

○

چنڊ بي انت جي ڪُلهي تان ليٿو پائي هيٺ
ڏسي رهيو آهي ،
۽ شڪارپور جـي هڪ اُجاڙ گهٽيءَ ۾ سامهيءَ
جو گهر ڏينهون پوءِ وڏيڪ پُري رهيو آهي ،

—

رني ڪوٽ ۾ مان ۽ منهنجا دوست بُرج جي هيٺان ويٺا هئاسين. پٽرن مان نڪري هڪ سانڊو بُرج تي چڙهي رهيو هيو. اوچتو ڪنهن هن ڪي بندوق جي ڪنداق سان ٺوڪر هنئي. ڏڪ هن کي ساڻو ڪري وڌو ۽ ٿوريءَ دير ڪان پوءِ هن پنهنجي منڍي چوري هيڏانهن هوڏانهن ڏنو ۽ چڻ هو پڇي رهيو هو ته

” اي ماڻهوءَ جا پٽ! نه مان ڏنگي سگهندو آهيان، نه چڪ پائي سگهندو آهيان ۽ نه مون تنهنجيءَ ذات کي ڪڏهن بہ ايذايو آهي. تنهنجيءَ فطرت ۾ هيءَ ڪهڙي جبلت آهي جو ڪنهن ڪمزور کي اجايو ايذاءُ ٿو رسائين؟ شايد مان -نانگ هجان ها تہ تون مون کان ڇرڪي پڇي وڃين ها!“

—

www.sindhsalamat.com　　　　books.sindhsalamat.com

○

رات جو وڳڙو هو، لڪيءَ ڪان سيوهڻ وڃي رهيا هئاسين. رستي تي هڪ گدڙ جيپ جي سامهون آيو. جيپ جي بتين جي روشنيءَ ۾ هن جون اکيون ٻرڻ لڳيون؛ مون کي ائين محسوس ٿيو ته هن جون اکيون ٻه غارون هيون جن ۾ کهري ماڻ پوري ڪائنات گهمي سگهان ٿي ها. هُن ڪتر ڪٽي جيپ ڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ رستي تان هٽي پاسيرو ٿيو. ڊرائيور هن جي ڪڍ جيپ موڙي، جيئن هن کي ڦيٽي جي هيٺان آڻي ڦيهي وجهي. اسان هُن کي ائين ڪرڻ کان روڪيو ته هن چيو، ”سائين، هي وري آڪڙ ٿو ڪري!“

جنهن تي مون ڊرائيور کي چيو، ”هن کي ڪهڙي خبر ته انسان کي رڳو پنهنجي آڪڙ وڻندي آهي.“

—

○

ڪراچيءَ جي هڪ نوجوان مصور مون کان پڇيو،

”مون کي سنڌ جي تصوير ڪڍڻي آهي؛ اوهان سنڌ جو چهرو ڏٺو آهي، اوهان کي سنڌ ڪيئن لڳي؟“

مون جواب ڏنو، ”هڪ ڀيري اسان لڪيءَ جي چشمي ڏانهن وڃي رهيا هئاسين. چشمي تائين پهچڻ لاءِ پهاڙ ۾ ڏاڪڻ ٺهيل آهي. اڌ ڏاڪڻ تي مون هڪ عورت ريڙهيون پائيندي ڏٺي هئي. ڪهڙي نه موهڻي هئي هوءَ! ڦليو پٺرو ڪنت وار، نرڙ تي ڏينيوڙي، نڪ سڪ ٻولائتو. اکين تي لڱو ڇڻ هڻ جي ڇڙهاوَ سان پٿر مان پُسيءَ جا ڦاڙها ڦل ڦٽي پوندا. رڱو هڻ جو سڄو پير سڄي، پڪَ تي پيو هو، جنهن تي ڪپڙي جا موٽا پڌل هيا ۽ هوءَ ڪٻي پير جي سهاري، ڪيسرندي مٿي چڙهي رهي هئي. مٿي گرم پاڻيءَ جو چشمو هيو جتي هن لاءِ ڇانورڙو به هيو ته ڇوڪارو به. اوڀاري جي ٻه پهريءَ ۾ پهاڙي ٻوٽا اکين تپي ويا ها ڇڻ سج ڌرتيءَ اهلا کي ڇٽن کان ڇڪي رهيو هو ۽ پنهنجيءَ ڪاوڙ ۾ ڪنبي رهيو هو.“

—

○

” ايڏو آڏرين ڇو ڏو؟ “
” پيسو ٻٽر آهي. “
” ايڏو پسرين ڇو ڏو؟ “
” پيسو ڇٽر آهي. “
” اڇا جيئرو آهين! “
” پيسو چمار آهي “
” تون ڀُلو آهين، پيسو ٻٽر نہ آهي
ٻٽر - ڪتر آهي، ڇٽر نہ آهي
ڦلهيڙ آهي، چمار نہ آهي موت آهي. “

○

شاعر ڪنيار جي ڪار نہ آهي،
ڪلال جي ڪانڌ آهي؛
سٽري جي سگهنڌ ڪان سواءِ هر ٺانوَ
رڳو مٽيءَ جو لسايل پنوڙو
هوندو آهي.

—

○

مون هن کي چيو، ”منهنجو انسان مان اعتبار نڪري چڪو آهي. تون، جنهن جا چپ ڪيل انجير وانگر آهن، ۽ جنهن جو سرير آن ول وانگر آهي جنهن سان ڪاليداس شڪنتلا جي ڀيٽ ڪئي هئي، ڇا مون کي انسان ۾ اعتبار موٽائي ڏئي سگهين ٿي؟“

هن پنهنجي ٻانهن منهنجيءَ ڳچيءَ ۾ وجهي چيو، ”تنهنجو انسان مان اعتبار نڪري ويجي ها تہ هن دور ۾، تون منهنجي شڪنتلا سان ڀيٽ ڪرين ها! نہ، تنهنجو انسان ۾ اعتبار ساڳيوئي آهي، رڳو پنهنجي دؤر جي انسانن ۾ تنهنجو اعتبار نہ رهيو آهي.“

○

ڪنهن وقت ڌهڪ تلوار جي يلغار ڪان وڌيڪ ڪم ڏيندو آهي ۽ ايتريءَ تيزيءَ سان جبر جو ڪنڌ ڪپي ڦٽي ڪندو آهي جو ڪيترو وقت جابر کي ان جو پتو بہ نہ پوندو آهي.

—

○

مون کي گهوري رهيون آهن ڪالي داس، وديا پتيءَ ۽ ڀرتري هريءَ جهڙيون اکيون؛ ڀونر ڀونر اکيون جن ۾ گنجار آهي، ڪنول ڪنول لاءِ پياس آهي؛ مون کي گهوري رهيون آهن جائسيءَ ۽ خان خانان جهڙيون اکيون، ميگهه ملار اکيون جن مان انسان دوستي ۽ رواداري برسي رهي آهي؛ مون کي گهوري رهيون آهن سورداس جون اکيون جن ۾ جُڳ جُڳ جي جوت ٻري رهي آهي، ميران جون هٽيون وهٽيون، سونهيون آسونهيون اکيون، ڪبير، ٻنائيءَ، نانڪ ۽ ٽئگور جون اکيون، حقيقت جا سدا گلاب جن ۾ همه اوست جو هڳاءُ آهي، سرمد ۽ سرمست جون اکيون، لاالله جهڙيون پُر جلال ۽ باوقار اکيون — ها، اهي اکيون مون کي گهوري رهيون آهن ۽ پُڇي رهيون آهن، ”ڇا تون اسان کان اکيون موڙي ويندين؟ ڇا هن ڌرتيءَ جي آرتي ۾ تون پنهنجا ٻه ڏيئا نه جلائيندين؟“

۽ مان ڏسي رهيو آهيان هو انبوهه جو هر ڏسٽي وائسٽيءَ اک لاءِ آلا نوئا جهلي بيٺو آهي ۽ جنهن کي ڏسي هر ڏاهو جاٺي واٺي انڌي جي ڏيک ڏئي رهيو آهي.

—

○

اسان پهاڙيءَ تان جهڪي، نئن ڳاج ڏانهن ڏسي رهيا هياسين. چوڌاري لڪين ڳاڙها، آنبوسي اڇا، سليٽي پٿر پيا ها، اوچتو سج ٻڏي ويو ۽ ڪارو ۽ ڳرو جبل شفق جي لالاڻ ۾ ويڙهجي ويا. ڪنهن ٻنهي بشر جي بوءِ ڪانه هئي. ڪڏهن ڪڏهن ڪوئي رهيو ڪهيو پٽ تتر آ ڪيري ڏانهن آڏامي ٿي ويو. سامهون اڏول پهاڙ بيٺا ها جن تي پوپاڙيءَ جا پاڇاوان پئجي رهيا ها.

اوچتو مون کي خيال آيو، ”پٽ تتر جي اڏار کان سواءِ هي اڏول پهاڙ ڪهڙا نه بي معنيٰ لڳن ها!“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

انڌا مانجهي سير ۾ آيا، سُڃاڻا وڃجهه هٿي رهيا ها. جڏهن پيو آنهن کي چيو، ”اوهان سُڃاڻو ٿا، اوتي ڇو ٿا وڃو؟“ تڏهن هنن مون تي ورجهم آيا ڪري چيو، ”تون ڪير ٿيندو آهين، پنڌي جو پيڙو تيڻ وارو؟“

○

اي نادان قوم! افسوس جو تون اڃا تائين هر سنگ لحد کي سنگ ميل سمجهي رهي آهين!

○

خميني ۽ جو وڏي ۾ وڏو دشمن ايراني غزل آهي؛ هو حافظ، سعدي ۽ رومي کي گوليءَ سان اڏائي نه ٿو سگهي.

—

○

ڪِرچات تي باک هڪ ڏريل ڏاڙهونءَ وانگر پنهنجي ٻاڙهاڻ ٿِهلائيي ڇڏي آهي. هُن کي ڪِپي ڪلهي تي پاٺيءَ جي ڪلي آهي ۽ سڄي ڪُلهي ۾ رائيفل. اکين ۾ هن کي ناهر جي نهار آهي ۽ لڱ لڱ ۾ چيتي جي ڦڙتي. ائين ٿو لڳي ڄڻ نئن هن جي ماءُ آهي ۽ پهاڙ هُن جو پيءُ آهي.

ڪالهه رات هُن مقابلي ۾ ڏاڙيل ماريا هئا ۽ هُو مون کي ساري واردات ٻڌائيندي چئي ٿو، "سائين، گوليءَ اڳيان ڌاڪو ۽ گدڙ ۾ ڪوئي فرق نه آهي، گدڙ ته اچا ڇلانگ ڏئي ڀڄي به سگهي ٿو..."

—

○

ڪنهن يوناني مصور لاءِ چيو ويو آهي ته هن انگور اهڙا نقش ڪيا هيا جو جهرڪيون اڏامي آيون هيون ۽ تصوير ڪي چهنبن سان ٺڪيو هيائون .

ڪنهن چينائي مصور وري سراءِ سان شراب اوتو تسي وٺي ان جي قيمت جي بدلي ۾ سراءِ واري ڪتي سراءِ جي پٽ تي پکيءَ جي تصوير ڪڍي ڏني هئي ۽ پوءِ او چتو پکيءَ جي پنيءَ تي چڙهي نيري آسمان ۾ اڏامي ويو هو ۽ سراءِ جي پٽ آهڙي پُسي تي لڳي جهڙو سراءِ واري جو منهن جنهن تان اهو سوچي مزڪ اڏامي وئي هئي ته مهانگو شراب اجايو ڏيو .

مون پنهنجي شاعريءَ لاءِ يوناني مصور واري حقيقت ڏرلشي پسند ڪئي آهي . شاعري جڏهن شاعر کي آسمان تي آڏاري ويندي آهي تڏهن سان گڏ پاڻ به پٽ تي نه موٽندي آهي ۽ هي اجائي کهاڻي جو احساس ڇڏي ويندي آهي .

...

—

ڪجهہ سال اڳ سارتري ادب جي اهميت کان ئي انڪار ڪيو هيو ۽ چيو هيائين، ”مون ڀارن کي بک وگهي مرندو ڏٺو آهي؛ ڪوئي بہ ناول ڪنهن مرڻينگ ٻار سان تسوري نہ ٿو سگهجي. ٻار وارو پڙ هميشه ڀاري رهندو.“

ان تي نقاد ڪلادي سائمن (Claude Simon) بي صبريءَ سان چيو هو، ”لاش ۽ ڪتاب ڪڏهن ساڳيءَ تارازيءَ ۾ توريا ويا آهن ڇا؟ آخر لکجي ڇا لاءِ؟ شايع ڪجي ڇا لاءِ؟“

مان ڀانيان ٿو تہ سارتري ۽ سائمن ٻئي غلط هئا. ناول بہ ان محاذ جو حصو ٿي سگهي ٿو جو ٻار جي بک وگهي موت جي خلاف قائم ٿيو هجي.

www.sindhsalamat.com　　books.sindhsalamat.com

○

مان ميان ٿو ته تو ڪوڙ ڪڏهن به نه ڳالهايو آهي.
پر مان پڇان ٿو ته تو سچ گهڻا ڀيرا ڳالهايو آهي ؟
۽ گهڻا ڀيرا توکي مصلحت ڪوشيءَ خاموشيءَ اختيار
ڪرائي آهي ؟
ڇا تون اهو نه ٿو سمجهين ته خاموشي دروغ گوئيءَ جي
تصديق ٿيندي آهي ؟
اي شاعر! تون ڪهڙو فردوسي آهين ؟ افراسياب جي
گنبد تان چغد نوبت وڄائي رهيا آهن ۽ تون
خاموش آهين!

○

ايتري تنگ دلي! ديوتا جي تنهنجي
ديس جي سنگ مرمر مان ٺهيل نه
آهي ته ديوتا نه آهي !

—

○

هوءَ پار ڪيئي رهي هُئي.

ڪنهن وقت هُن جي ماءُ به ائين پسار ڪيا ها ۽
هن جي ماءُ جي ماءُ به ائين پار ڪيا ها، ۽ ڪيڏو
نه ڏک هيو هُن جي آواز ۾!

ڇا ايڏو ڏک ڪنهن به هڪ ماڻهوءَ جي موت تي
ئي سگهندو آهي، ڇاهي مُئو هن ڪي ڪيترو به
پيارو هجي!

نه، هوءَ پار ڪيئي پنهنجيءَ زندگيءَ جا پورا ڏک،
اجا به ائين ڇئجي ته پنهنجيءَ قوم جا پورا ڏک
ورجائي رهي هئي — صدين جي غلاميءَ جا ڏک،
صدين جا ڏاڍ ڏمر، ڏڪار، بکون، نرآدر، نراسايون
سڀ هن جي پارن مان آيڙي آيا ها.

هن جي آواز ۾ صدين جا آواز سمايل ها— روڄ راڙا،
ڌانهون ڪوڪون، ليلڙائيون — اهي سڀ آواز جي
هن جون پڙاڏيون، ترڏاڏيون ان وقت ڪنديون هيون
جنهن وقت ترخان هنن کي ڀلا وجهندا هيا يا جنهن
وقت هو ارغونن جو حملو ڏسي "گهوڙا گهوڙا"
ڪنديون اچي گهرن ۾ لڪنديون هيون."

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

تون سولري نٽسن جو حمايتي آھين ۽ مان تنھنجي ان ڳالھہ کي رد نہ ٿو ڏيان تہ 'ڊاڪٽر زواگو' تي بندش وجھڻ وارا يا سولزي نٽسن کي جلاوطن ڪرڻ وارا پنھنجي گريبان ۾ منھن وجھي ڏسن تہ ھو انسان کي ڪھڙي آزادي آڇن ٿا!

پر مان بہ تہ پسيٽرنڪ ۽ سولزي نٽسن وانگر پنھنجي دور جي تعصب سان وڙھيو آھيان، پنھنجي ديس جي تعصب سان، برسر اقتدار طبقي جي تعصب سان، استحصالي قوتن جي تعصب سان، آنھي ۽ ھر تعصب سان جنھن مان مون کي انسان دشمني ۽ جي بوءِ آئي آھي. پوءِ تو منھنجي حمايت ڇو نہ ڪئي؟ ڇا تون خود تعصب جو شڪار نہ آھين؟ تون جو اشتراڪيت کي آزادي ۽ جو دشمن ڪوٺي رھيو آھين — مون کي ڪھڙي آزادي آڇي رھيو آھين — مان جو اشتراڪي بہ نہ آھيان ۽ تنھنجي ھر زھر لاءِ ترياق بہ آھيان!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

امان! تو مون کي ٻانڌڻي* ٻوتي نه ٻارائي ٻر هو مون کي ڪاري ڪري ماريندا.

امان! هي ماڻهو من جا ڪارا آهن، هي مون کي ڪاري ڪري ماريندا.

اڇا نه منهنجي گهوٽ سوڙ به نه ٻڌا آهن نه ڪتا چنڊ کي ڏسي اونائي رهيا آهن ۽ ڳهاٽي ڪبڙ تان ڇپرا لنوي رهيا آهن؛ هسي مون کي ڪاري ڪري ماريندا.

امان! تون ٻاڻ نه ڪاري نه هئين؟ تو هي منهنجا ٻائر منهنجي ٻيءُ مان ڇٽيا ها؟ هي مون کي ڪاري ڪري ماريندا تسوڙي مان ڳاڙهي آهيان؛ مون جهڙي ڳاڙهي نسه اڇا تائين ڇائي آهي، نه ڇمٽي آهي.

---

* ٿر ۾ شاديءَ رات ڪنوار کي مٽي تيءُ ٻانڌڻي ٻوتي ٻهريندا آهن ۽ شاديءَ واريءَ رات ڪسان ٻوءِ کهنبي ٻوتي ٻهرائيندا آهن.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

سُهاڳڻ!* شال تنهنجي جُتي لسي نہ ٿئي، شال آن جا ٽُونر تنهنجن پيرن تـي ڇُلندا رهـن ! شال تون پنهنجيءَ رائدار ٻوليءَ وچان چميون ڏئـي سگهين ۽ تنهنجا چانديءَ جا پنڙا ۽ نس - بينون ٿـر جي ٿَـئيءَ واريءَ وانگر چمڪندا رهن !

تو مون کـي آن وقت پاتيءَ جو ڪوس ڏنـو جنهن وقت پيون مون کي اجنبي سمجهي، ڇرڪي هٽي ويون.

اجنبي تہ تون بہ هئينءَ يا ......

يا مون توکي اڳ بہ ڪٿي ڪنهن واريءَ سي ۾ ڏٺو هو مان صليب کهلي ٿڪجي پيو هوس ۽ هو سڀ مون کي پٿر هڻي رهيا ها ۽ گاريون ڏئي رهيا ها ۽ تون مون لاءِ پاڻيءَ جو ڪوزو کڻي آئي هئينءَ !

---

* ٿر ۾ سهاڳڻين جي جُتين ۾ ست رنگا ٽونر ٿيندا آهن، اهي رائدار ٻوليون پائينديون آهن جي پين ٻولين کان وڏيون هونديون آهن ۽ ڪاڏيءَ تائين لڙڪنديون آهن ۽ ڪنن جي وچ ۾ پنڙا ۽ ڪنن جي وچ تي بينيءَ ۾ نس بينيون پائينديون آهن. لسي جتي رن زالون پائينديون آهن.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڪوي سورداس چنتامڻيءَ جي هنج مان منهن مٿي ڪري چيو، ”پريه ! ڇا هي جڳ سپنو آهي ؟“

چنتامڻيءَ پنهنجن هٿن سان هن جون اکيون ٻوٽي ڇيو، ”هائو، سپنو آهي ؛ جاڳي پوندين ته گهاٽي ۾ ويندين!“

○

شاعر آهو وڻ هوندو آهي
جنهن جا گل،
هن جي موت کان پوءِ
اگهي ڪان به وڌيڪ ٽڙندا آهن.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اڄ ته مٿن جا هڏا رڙيون ڪري رهيا آهن،
سُڪل وڻن جون جڙون رڙيون ڪري رهيون آهن،
اڏامي ويل پکين جا آجاڙ واهيرا رڙيون ڪري
رهيا آهن ته هو وڃي ٿو جنهن جا گيت مٿن
کي جيئرو ڪن ها، سُڪل وڻن کي ساوو ڪن
ها ۽ آجاڙ واهيرا وسائن ها.

پر هُو جو وڃڻو آهي تنهن کي ڪير ٿو روڪي
سگهي! تنهن کي ڪير ٿو روڪي سگهي!

هو ته منهن ورائي پنهنجي يڪتاري ڏانهن به
نه ٿو ڏسي، پنهنجين چيڙين ۽ ڪوٽالن کي به
الوداع نه ٿو ڪري!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

ڇا ڪنهن وقت تنهنجو هر ڳالهه مان يقين نڪري ويو آهي؟

ڇا ڪنهن وقت توکي اُفق ڪنهن پوڙهي واڳوءَ جي وات وانگر لڳو آهي ۽ زمين ان جي هيٺين واڇ وانگر ۽ آسمان ان جي مٿين واڇ وانگر لڳو آهي؟

ڇا ڪنهن وقت تنهنجي جيئڻ لاءِ سبب فقط اهو وڃي رهيو آهي ته تو ۾ خودڪشي ڪرڻ جي جرأت نہ آهي ؟

○

هماليہ جي جاءِ پڻ ٿو چاهين؟
منهنجي موت جي انتظار ۾ آهين؟

—

○

هن چاهيو ته هو چيلهه ڪان هيٺ ڪيرڻ هجي ۽ چيلهه ڪان مٿي نيرو آڪاس هجي، ۽ هن جي دل ۽ دماغ بادل بڻجي مينهن جون ڦڙون آڻيندا رهن ۽ هن جا پير ڌرتيءَ ۾ پختا ڪٿل هجن. ڇا هڪ شاعر انهيءَ آدرش سان نڀائي سگهي ٿو؟

شاعر جو من ته ڪانچ جي گڏيءَ وانگر ٺاڪئون ٽيندو آهي ۽ ڪهڙيءَ مهل به ڀڄي ڀورا ٿي سگهندو آهي!

○

ڇا منهنجي زندگي ڪنهن ٻاتي جي ٻول وانگر ڪٽجي ويندي؟
اڇا ته مون ڳالهه شروع مس ڪئي آهي!

—

○

موت پيهر ڦوڪ ڏيڻ لڳو ته مون هن جي منهن تي هٿ رکيو. زندگيءَ جي شمع ٻري رهي هئي ۽ اڃا ڪجهه پروانا ڪنيڙانيون ڦڙڪائي رهيا ها.

مون موت کي اشاري سان چيو، ”تڪڙ ڪهڙي آهي؟ انهن کي به جرڪڻ ڏي! جڏهن ڪائي ڪنيڙائي ڦڙڪڻ لاءِ نه رهي، شمع وسائي ڇڏجانءِ.“

موت پنهنجي منهن تان منهنجو هٿ هٽائي چيو، ”اهڙو اڪيلو موت مرڻ ڇو ٿو چاهين ؟ راند رس ۾ ڇڏين ته چڱو. پروانا پنهنجي لاءِ ٻي ڪا شمع ڳولي لهندا.“

—

○

’مان صاحبِ قلم آهيان‘
’مان صاحبِ سيف آهيان‘
۽ آها اسان
جنهن ۾ هر ’مان‘ سمائجي وڃي ٿي،
قبر آهي
جنهن ۾ نه ڪوئي صاحبِ قلم آهي،
نه ڪوئي صاحبِ سيف آهي،
رڳو هڏا آهي،
رڳو مٽي آهي.

○

”توهر جهڙيون ڇاتيون، ڇيلهه، اهڙي سنهي جيئن جيج جسي سنڌي‌ءَ ۾ وچهي چلجي! وارياسي جي ڇوري، تيئون هتي ڪٿان آئي آهين؟“ مون سنڌي‌ءَ ۾ ڇيو.

”ڪهڙي ٻولي‌ءَ ۾ ڳالهائي رهيو آهين؟“ منهنجي روسي ڳائيڊ ارينا* انگريزي‌ءَ ۾ پڇيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”پنهنجي مادري زبان سنڌيءَ ۾“ مون هن کي انگريزيءَ ۾ جواب ڏنو ۽ پوءِ هن کي سنڌيءَ ۾ ڪيل پنهنجيءَ ڳالهه جي انگريزيءَ ۾ معني ٻڌائي.

ان تي ارينا، جا منهنجي دوست ٿي وئي هئي، مُرڪندي چيو، ”توهه جو قول ته مون کي ڏاڍو آهي، پر هيءَ چيلهه سان تشبيهه ڪيڏي نه مبالغي آميز آهي!“

مون ڪجهه سوچي چيو، ”پر اُرينا مبالغي آميزي ته اوهان جي قوم ۾ گهڻي آهي. مون ڪٿي پڙهيو آهي ته لينن *۽ هن جي ڏال پرٽي رات ڏرڻي سڏائڻ تي ستر صفحا لکيا ها يا ترجمو ڪيا ها ۽ پيو ڪجهه به نه ڪيو هيائون.“

”اها ته حقيقت آهي، ان ۾ مبالغي جي ڪهڙي ڳالهه آهي،“ ارينا مُرڪندي چيو.

مون هن ڏي مُرڪ جهڙي وني ۽ پوءِ چيو، ”مبالغو جڏهن حقيقت جو روپ وٺي ٿو تڏهن ئي اعتراض جوڳو ٿئي ٿو. ادب ۾ مبالغو ته پيارو لڳندو آهي.“

اڄ ارينا مون کي سارو ڏينهن ياد آئي آهي ته ذهن ۾ ٻي ٽري تشبيهه آيري آئي آهي- ’چوري ته نه هُئي ڪينجهي جو ٿانءُ هُئي.‘

---

* مون کي ارينا ٻڌايو هو ته هن جي نالي جي يوناني ٻولي ۾ معني آهي ” تقدير“

—

○

گيتا راج تيرهن سالن کان پوءِ، مون کي لنڊن ۾ ملي. هڪ پيري اسان ماڊام ٽسباد جي ميوزيم عجائب گهر ۾ ڦري رهيا هياسين ته هوءَ گلوٽين هيٺان رکيل ميري اينٽونيٽ جي موم جي بت وٽ ڪجهه وقت بيهي رهي ۽ جڏهن اتان هٽي ته چيائين، ”مان به مون جو بت ٿي چڪي آهيان.“

جنهن تي مون چيو، ”مون جو نه، پٿر جو؛ مون ته پٿر سان ٽڪري ويندي آهي.

○

اوهان به اديب آهيو!

اوهان اتهاس جي هٿ ۾ ڪاغذ جا ٽڪر آهيو؛

پهرين اوهان هڪ ٻئي کي ڪاٽا ڪندا،

پوءِ طوفان سيني جي پني جا پرخچا اڏائي ڇڏيندو.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

محقق ٿيڻ سولو نہ آهي؛ تحقيق لاءِ نہ فقط اهرمن جو آنڊو چيرڻو پوي ٿو پر يزدان جي گنجيءَ ۾ بہ ليٿو پائڻو پوي ٿو.

○

سنڌ ۾ هر گورپٽ محقق آهي،
هر مسال جو چپرو محقق آهي،
هر ڪفن چور محقق آهي.
شايد محقق لفظ حقي مان نڪتو آهي
ڇو تہ محقق ۾ بہ ٻڙٻڙ گهڻي هوندي آهي
۽ پرائي ٿانوَ تي ٽيڪر جي ڏونهان
ڪڍندو آهي.

—

○

هيءَ دنيا تنهنجي عقبيٰ به آهي،
تون چاهين ته ان جي هر درخت ۾
سايهء طوبيٰ پيدا ڪري سگهين ٿو.

○

زندگي سيڙهه جا ڏنڊا به آهي،
سهڙ جي بجع به آهي.

○

ڪوي! ڪهڙو نه اياڻو آهين!
ڪانوَ کي ٿو چئين ته ”منهنجا ۽ نيڻ نه کائجانءِ،
مون کي پيا ملڻ جي آس آهي.“

○

اديب جي زبان اهو ضرب خانو هوندي آهي جتان
لفظ سوني چانديءَ جي سڪي وانگر نڪرندو
آهي ۽ هر سڪي تي هن جي مهر لڳل هوندي
آهي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

توکي پير ۾ ڪنڊو چڀيو ويو آهي ته تون
پير کي ڪپي رهيو آهين !
اي ڪتوي! ڏک جي چاشٽ نپي آهه !

○

شاعري زمهرير جي برف نه آهي،
جهنم جي آگ آهي ؛
جڏهن اُن جا شعلا تيز ٿي وڃن ٿا
تڏهن اوچتو جنت جا دروازا کلي پون ٿا.

○

ڇا شاعر آهو ديومالا جو پکي هوندو آهي
جنهن کي پير نه هوندا آهن ۽ جو آڏامي
آڏامي، ساٿو ئي مرندو آهي.

—

زندگيءَ جو ادب تي اثر آهي ۽ ادب جو زندگيءَ تي. زار جي بدڪرداريءَ، افسر شاهيءَ جي انڌير ۽ قانون ۽ انتظام لاءِ نفرت، شاگرد طبقيجي علحدگيءَ، ريلوي جي تعمير ۽ ان لاءِ معدنيات جي واهپي جي ضرورت، ڪارخاني داريءَ جو جاگيردار طبقي ۽ ڪسان جي باهمي تعلقات تي اثر، پول ۽ فن قومن جي گهٽ ٻوسات، مغرب جي معاشي ۽ معاشرتي اثر ۽ بين الاقوامي ڪشمڪش، جو روسي زندگيءَ ۾ هيجان پيدا ڪيو هيو، آن جي شعور ٽالسٽاءِ جي جذبي ۽ وجدان سان ملي، اهو عظيم ادب پيدا ڪيو جنهن جو مثال دنيا ٻيو ڪٿي پيدا نہ ڪيو آهي.

جيستائين تون ٽالسٽاءِ جي نراجواد کي سمجهندين تيستائين توکي لينن جي مارڪسواد سمجهہ ۾ نہ ايندي.

○

مون چتر ڀُڄيءَ جون چارئي ٻانهون ڪپڻ ٿـي چاهيون . هن جي هڪ هٿ ۾ تلوار هئي ، ٻئي ۾ دئت جي سِسي، ٽئين ۾ رت جو پيالو ۽ چوٿين ۾ ترسول.

نادان! تو مون کي ائين ڪرڻ نہ ڏنو ۽ منهنجا هٿ ڪپي ڇڏيا.

ڇاڻين ٿو تہ اهو دئت ڪير هو، اها سسي ڪنهن جي هئي؟

ڇاڻين ٿو تہ هن جي پيالي ۾ رت ڪنهن جو هو؟ هاڻي هوءَ پنهنجي پنيڪر روپ سان اُبري رهي آهي، اهڙي پنيڪر روپ سان جهڙو مـون کان اڳ رگبو ويدوياس ڏٺو هو.

چتر ڀُڄي — ڇئن ٻانهن واري، ڪالي ديوي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

اسان امن جون ڳالهيون به ڪري رهيا آهيون ۽
ساڳي وقت جنگ جا سانباها به ڪري رهيا آهيون؛
۽ گانڌيءَ جي آتما پنهنجيءَ سماڌيءَ ۾ ليڇي
رهي آهي ،

۽ ڀلي شاهه ۽ ٻنائي پنهنجي يڪتاري سان سر
ٽڪرائي رهيا آهن ؛

ڇا اها تائين مون کي جنگ جي مورچي تان امن
جا شعر لکڻا پوندا،

۽ ان ڪري غداريءَ جي الزام هيٺ سزائون
ڪاٽيون پوندیون ؟

•اي پنهنجي ديس جا انڌا سياستدانو !
مون وٽ ڪيترا نه چنڊ تي گيت هيا، گلن تي
گيت هيا ،

مينهن ڦڙين تي گيت هيا،

۽ آنهن محبوبڙين تي گيت هيا جن جي ڇاتين جا

هنج اهڙا تائين منهنجي من جي تلاءَ ۾ تري
رهيا آهن، ۽ جن جي گلن جا گلاب ساري مون
وٽ پارهوئي بسنت جي رُت رهندي آهي !

ڇا مان آهي گيت نہ لکان ۽ باقي وقت اسن جا
گيت لکي ضايع ڪيان،

امن جو اڄ نہ سِيان اڇٽو آهي،
امن جو اڻ - نر آهي،
ڇو تہ ڇڱائيءَ جي سوپ آوس آهي
۽ برائي انت پاڻ کي ناس ڪندي آهي.

○

آ ڪيرو رڳو ڪٽ ڪانا نہ هوندو آهي ،
آن ۾ ڪنهن آذار جو وسرام بہ هوندو آهي.
اي شاعر! جيستائين تون هر لفظ جي آ ڪيري
۾ ليٺو نہ پاتو آهي، تيستائين تنهنجي ٻولي
ڪاٺياري رهندي .

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

مان منهوڙي جي پهاڙيءَ تي ويٺو آهيان، سمنڊ
مانئو آهي ۽ اڇا ڦڪي لهرين تي لڏي رهيا آهن،
پاڻيءَ سان آڻهن جي ڇاتين جو اڇاترو ڇُهاءُ
ڪهڙو نہ پيارو لڳي رهيو آهي!

سرءَ جي سانجهي سُندر لڳائي هڪ نئورنيءَ جي
ڏيک ڏئي رهي آهي،

۽ مون کي جوهوءَ جو ڪنارو ياد اچي رهيو آهي،
ڪيئي سال اڳ تون ۽ مان اتي سمنڊ جي پاڻيءَ
۾ پير پچائي ويٺا هياسين،

۽ پوءِ تو پنهنجيءَ چوليءَ مان موتيءَ جو گجرو لاهي
پاڻيءَ ۾ ڦٽي ڪيو هو ۽ آهو نيلم رنگ لهرين
تي لڙهندو گم ٿي ويو هو ۽ ٿوريءَ دير کان پوءِ
لهرين اُن کي پتيون پتيون ڪري موٽائي آندو هو،
۽ تو مون کان پڇيو هو، ”تون وري ڪڏهن
بمبئيءَ ايندين؟“

هاڻي ان کي ڪيئي سال گذري چڪا آهن ۽
مان بمبئيءَ موٽي نہ آيو آهيان،

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

۽ اسانجن ديسن ۾ ٿي جنگيون ٿي چُڪيون آهن،
۽ مان تنهنجي گجري وانگر پٽيون پٽيون ٿي چڪو
آهيان؛

هاڻي جي مان موٽي به ايندس تہ تون سڃاڻي نہ
سگهندين؛ تہ آهو مان آهيان جنهن جي هٿن ڪنهن
وقت تنهنجي چوٽي کي ڇهيو هو.

○

مان امن جي فاختائن جهڙا پنهنجا شعر
سرحد پار اڏاري رهيو آهيان،
اي سرحد پار جا پيارا شاعر!
جي تون بہ اهڙا شعر آسمان ۾ اچا ڪڪر
ڪري اڏارين،
جي توتي مينهڙا وسائي، سون تي بہ اچي
بوندڙيون برسائن،
تہ ڪهڙو نہ چڱو ٿئي!

—

○

سمنڊ هڪ غصي ۾ آيل ريڊار وانگر صنوبر
جا وڻ پاڙون پٽي ، منهوڙي جــي پهاڙيءَ
سان ٽڪرائي ٿو ۽ پوءِ رڏن جا ڏڻ ڇڏي،
وڦلندو موٽي وڃي ٿو.

○

ڪيڏا انبوهم طارق روڊ تي پٽڪي رهيا آهن
۽ جهرمر جهرمر شهر جا دڪان ڏسي رهيا آهن
۽ آهي خوبصورت عورتون ڏسي رهيا آهن
جن جون شلوارون ۽ ڏگهيون قميصون به سندن
عرياني ڇپائي نه سگهيون آهن ۽ بڪايل اکين
کي گرما گرم لقما آڇي رهيون آهن؛

۽ مٿان آسمان ۾ زهرا ململ جو انگوڇو پڏي
هيٺ ڏسي رهي آهي ۽ ان جــي حسن ڏانهن
ڪوبه نه ٿو ڏسي .

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هي اسپتال آهي يا پاڙو جو جهاز آهي !
ان جي ڏيگهه ويڪر به جهاز جيتري آهي
۽ ان ۾ بوءِ به جهاز جهڙي آهي .
ڪهڙو ڪارو سمنڊ پار ڪرڻو آهي ان کي؟
ڇا هر بسترو هڪ الڳ ساحل تي لهڻو آهي؟
ڪپتان جي ڪمري ۾ ڇا آهي؟
اُن جون بتيون ڇا کي گهوري رهيون آهن؟
۽ هي ڪجهه مسافر جن جي ٽڪيٽ رد
ڪئي وئي آهي ۽ جي مايوس ٿي موٽن ٿا!
نه ڄاڻان آهي پنهنجي مايوسيءَ جي باوجود،
ڇا لاءِ ڪلندي موٽي رهيا آهن ؟

شايد هنن کي معلوم آهي ته ڪڏهن نه ڪڏهن؛
جهاز جي ٽڪيٽ وٺي يا ٻئي ڪنهن ذريعي،
وري هنن کي سفر تي وڃڻو آهي .

---

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هن ڪال ڪوٺڙيءَ ۾ مون کي ياد ڪري
مون کان پڇيو، ”مان ڪير آهيان؟“

مون هن کي ٺهه پهه جواب ڏنو،
”تون مها پارت پڙهيو آهي؟ هين پيري تون
پنهنجو رتوان پاڻ هئين ۽ رت هلائڻ ۾ ايترو
محو ٿي وئين جو توکان اهو وسري ويو ته
مان به تنوسان رت ۾ ڳڙ آهيان ۽ تون اهو
سوال مون کان پڇي سگهين ٿو.“

هن ڪجهه سوچي چيو، ” پر اڄ رات مون
کي مرڻو آهي؛ هاڻي ٿئي مون کي پڌاءِ ته
شين جي حقيقت ڇا آهي، انهن کي ڪنهن
ٺاهيو آهي ۽ ڇو ٺاهيو آهي ۽ اهو به پڌاءِ ته
ماڻهو مرن ڇو ٿا؟ وقت ٿورو آهي، جلدي
جلدي پڌاءِ تہ اسان ڪٿان آيا آهيون ۽
ڪيڏانهن وڃي رهيا آهيون؟ افسوس جو مان

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

رت هلائڻ ۽ ايڏو محو ٿي ويس جو مونکي
پنهنجيءَ پر ۽ تنهنجي وجود جو احساس ئي
نہ رهيو."

مون ڪي هن تي رحم نہ آيو ۽ مون چيو،
"اسان وٽ جي پن تي ننڍڙا جيت آهيون ۽
اهو پن هيءَ ڌرتي آهي. انهيءَ وٽ ڪي
ڪروڙين پن آهن. هائو، اُن جا پيا پن اهي
ستارا آهن، جن مان ڪجهہ تون ڪال
ڪونڙيءَ جي جهنگلي مان ڏسي رهيو آهين.
اسان پنهنجي پن تي چُرون پرون ٿا، ان ڪي
سنگهي ڏسون ٿا، ڪڏهن ان جي بوءِ وٺي
ٿي ۽ ڪڏهن اُن مانِ ڪريپ اچي ٿي؛
اسان ان کي چکيون ٿا تہ اهو سوادي لڳي
ٿو؛ اسان اُن تي پنهنجا پرڙا ڦڙڪايون ٿا تہ
اهو ڪنهن ساهواريءَ وانگر پڪاري اٿي ٿو.
ڪي ماڻهو، نہ، ڪي جيت جي تو وانگر
وڏيڪ دلير آهن، انهيءَ پن جي پڇاڙيءَ تي
پهچن ٿا ۽ اتان جهٽڪي هيٺ پوري وڃڻ
کي ڏسن ٿا؛ هو ڪنبن ٿا ۽ سوچن ٿا تہ
ڪيڏي نہ جوکائتي ڪا انهن جي ساهون
آهي! پر ساڳي وقت هنو انهيءَ وٽ جي
اڪيچار پنن جو پڙلاءُ پڌن ٿا ۽ وٽ جي

جڏن مان ايندڙ سگهه پنهنجي پن ۾ محسوس
ڪن ٿا ۽ انهن جون ڏليون خوشيءَ سان
ڀرجي وڃن ٿيون. انهيءَ ڀوائتيءَ ڪلاڪ ڪي
مون پوري تن من سان جهٽڪي ڏنو آهي ته
مون کي ڪنبڻي وٺي وئي آهي ۽ اتان ئي
منهنجي شاعري شروع ٿي آهي. انهيءَ ڪلاڪ
۾ گهوريءَ ڪيترن کي ڪنبڻي وٺي وئي
آهي ۽ ڀنواٽي آئي آهي. انهن مان ڪوئي
ٻهڪي ويو آهي، ڪوئي هراسجي ويو آهي
۽ ڪنهن انيڪ ٽڳيءَ جا ڏاهه لاهي پاڻ کي
ڪوڙا ڏيڏ ڏنا آهن. پر ڪي اهڙا به آهن
جي ٻن جي ٻيڄاڙيءَ تي ويهي، ٻي ڊپائيءَ ۽
سوڙهيائيءَ سان ان ڪلاڪ ۾ گهورڻ ٿا ۽ چون
ٿا ’اها اسان کي وٺي ٿي.‘ ڇا تون انهن
مان آهين؟"

○

مون اڃا ٽاڪ منجهند جو ڏونرا پٽي ڇنا،
ته اوچتو شام ٿي وئي.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

جيئڻ لاءِ مرڻ به ايترو ئي بي معنيٰ آهي جيترو مرڻ لاءِ جيئڻ. ها، پر قبرستان ۾ آلوءَ وانگر جيئڻ به ته اجايو آهي.

○

مون ڪي لوڻ ڪاڻ ۾ پڙي ويهاريو ويو آهي ۽ چوڏاري لوناري لوڻ ٺاهي رهيا آهن، ۽ منهنجو بدن رجهي، ڦوڦينڊا ٿي ويو آهي، ۽ لوناري اهو سارو لوڻ منهنجن ڦڙن تي پرڪڻ چاهن ٿا؛

۽ مان پاڻ کي چئي رهيو آهيان، ”نہ چاٺان قراۃ العين حيدر پنهنجيءَ آتم ڪهاڻي ۾ ماريپور جون يادگيريون ايتريءَ سڪ سان ڪيئن لکيون!

—

(٤)

منهنجي هڪ ڪرڙ وڏ دوست ڪي جو وڪيل
به هو، وار- چڙهه تي پئي هئي ۽ هن جي اچڻ
ڪارڻ وارن جي وچ ۾ چمڙيءَ تي وار- چڙهه
جو گول نشان ٿاسي جي دمڙيءَ وانگر ٿي لڳو.
هن ڏاڍا علاج ڪيا پر دمڙيءَ چمڙيءَ ڪي نه
ڇڏيو. نيٺ هن کي ڏس سليو تہ ڪانگ جو
تازو رت وار- چڙهه واري هنڌ لائيندو تہ وري
آتي وار نڪري ايندا.

جمعي جو ڏينهن هيو، عدالتون بند هيون. هو
سون وٽ پنهنجي دونالي بندوق کڻي آيو ۽
چيائين تہ "هل تہ شڪار تي هلون." پوءِ
اسان جيپ، تي جهنگ ۾ نڪري وياسين. هن هڪ
نم جي وڻ ڪان پريرو جيپ بيهاري. وڻ تي
ڪانگ لنوي رهيو هو، جڻ ڪنهن هندي شاعر
کي پاڻ کي دوهي ۾ دهرائڻ جو نوتو ڏئي
رهيو هو.

منهنجو دوست جيپ سان لٿو ۽ وڻ جي اوٽ
وٺي بندوق مان فير ڪيائين تہ ڪانگ ڪنور

يڪدم وانگر ڦهڪو ڏئي ڪري پيو ۽ ڦٿڪڻ لڳو. هن مان گرم رت وهي رهيو هو. منهنجو دوست ڪانگ جي پرسان اوڪڙون ويهي رهيو ته هن جي ڪاڏيءَ هيٺان ماس جو ٽڪر پنهنجي ڦلهڙائپ سان لڙڪي پيو. هو ڪانگ جي رت سان آگريون ٻري پنهنجي وار- چڙهم واري هنڌ تي لائي رهيو هو، جنهن جي چوڌاري اڇا ڪارا وار هيا ۽ سان حيرت سان ڪانگ جي چهچ- ڪارن ڪنين کي ڏسي رهيو هو، جي ان ڪري پرواز کان محروم ٿي چڪا ها ته جيئن منهنجي دوست جي وار- چڙهم واري هنڌ تي اڇا ڪارا وار نڪرن ۽ هن جي ڪرڙ وڏ وهيءَ جي ڪوجهائپ ڇپي رهي!

○

هار چايو، زور سان ' اوئسان، اوئسان'. ڪيائين ۽ پوءِ يڪدم مري ويو؛ رڳو پنهنجي رڙ ازل ۽ ابد جي وچ تي خطِ استوا وانگر ڇڏي ويو.

—

هي ڏڳ ______________ سانهون ڳِرڻ

هُو ڏڳ ______________ سانهون ڳِرڻ

اڳتي وڃان ______________ ڳِرڻ

پٺتي موٽان ______________ ڳِرڻ

پاسو وٽان ______________ ڳِرڻ

ٿ هاڻي سانجهي ٿي آهي ٿ سڄ کي آڪاس - ڳرڻ ڳهڻ لڳي آهي.

سڄ ٻاهر نڪرڻ لاءِ ڏاڍا وس ڪري رهيو آهي پر ڳِرڻ اُن کي ڳهي رهي آهي، ڳهي رهي آهي، ڳهي رهي آهي — ڳهي چڪي آهي.

---

* ڳِرڻ — وارِيءَ جي ڏڍڻ

○

ڀرتري هري پاڻ ۾ موت ڪاڻي، پنهنجي مَن ۾ ٻڙ جي هيٺان ويٺو هو. ٻڙ تي ڪيئي ڳجهون ۽ آڪيرا ٺاهي ويٺيون هيون ۽ ٻُٽل ماس جا ڳپل ڳپهي رهيون هيون.

”ڪهڙي نہ ڳهاٽي ٿڌي ڇانو آهي هن ٻڙ جي!“ ڀرتري هريءَ سوچيو، ”ڪاش ان تي رڳو ڪويلون ئي ڪوڪنديون رهن! ڪاش مان آن تان هي آڌا آڪيرا مٽائي ڇڏيان! ڪاش...“

اوچتو ڀرتري هري، راڄ ڀاڳ ڇڏي، گرو ڳورکناٿ وٽ آچين، وهي نڪتو ۽ هن ساڻ گڏ تپسيا ۾ لين ٿي ويو.

○

عمر، ابابيل ڪان به وڌيڪ تيزيءَ سان اڏامندي
آهي ۽ ساڳيءَ تيزيءَ سان آکيرو ۾ موٽي به
ويندي آهي.

○

اي ڪوئل! تون اڏامي وڃڻ ته منهنجو من
چمپا جي وڻ وانگر ٽٽي پيو ۽ پنهنجا گل ڌرتيءَ
تي چمين وانگر ڦهلائي ڇڏيائين،

۽ شفق ڏانهن ٻانهون ڊگهيري، تو ڏانهن ڏسندو
رهيو، تون جا وري نظر نه آئينءَ!

○

ڇا اهو سوچي ته آلندي جي موت کان پوءِ
ٻبلو نرودا اسپتال ۾ ڪيئن مئو،
مان پنهنجي موت جي ريهرسل ڪري رهيو آهيان!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

هن ڪاريءَ تصوير مٿان بي ڪاري تصوير ڪڍي، وري انَ جي مٿان ٻين ۽ ان جي مٿان چوٿين ڪاري تصوير ڪڍي ۽ اجا تائين هُو ڪاري تصوير مٿان ڪاري تصوير ڪڍي رهيو آهي.

ڇا هو مصور نابين آهي؟ ڇا نابين حقيقت ڪـي ائين ڏسندو آهي؟

يا هو زندگيءَ جي ڳجهارت جون پڙهيون ڏئـي رهيو آهي، ڳجهارت جا هـو اجا تـائين پڙهي نـه سگهيو آهي.

○

جي تون مون کـي هاروت ۽ ماروت وانگر پرکين ۽ منهنجيءَ هر خطا لاءِ مون کي کوهه ۾ لٽڪائين ته پوءِ توکي دنيا ۾ ايترا کوهه نه ملندا جو مان پنهنجي سيني خطائن جو ازالو ڪري سگهان.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

⃝

هي سڪر جو اونهارو !

ڏينهن هيڏي ڪٽڻ وانگر چمڪي رهيو آهي
۽ رات جو ستارا رابيل جي گلن وانگر ٽڙي
پون ٿا .

اي پارڪو! سڪر جو اونهارو نہ ڏسندين
تہ منهنجي شاعريءَ کي چڱيءَ پر پرکي نہ
سگهندين .

⃝

شاعريءَ جي ڪنهن خاص لفظ سان محبت
دراصل ڪنهن تخيل ۽ توانائيءَ سان محبت
آهي ، جيئن ڪنهن مغنيءَ جي ڪنهن خاص
آلاپ سان محبت دراصل زمان ۽ مڪان
جي تسلسل ۾ ڪنهن اضطراب سان محبت
هجي .

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

شاهه بلال ڳهائي ۾ ڳهوڙڻ ڪان اڳ، پرسان بيٺل مريد کي چيو، ”جو ڪجهه آهي اُن ڪان نابري وار، اُن کي ٿڏي ڇڏ، اُن تي ٿوڪار!

”جو ڪجهه تون ڳهرجي اُن تي سڀ ڪجهه وار اُن کي چُهني پؤ، اُن کي اوري آڻ!

”دل جو قانون دنيا جي هر قانون ڪان مٿي آهي؛ دنيا جو قانون جي دل جي قانون سان مطابقت پيدا ڪرڻ لاءِ ڳهاٽي ۾ ڳهڙڻو پوي ته اُن ڪان منهن نه موڙ!

”دنيا ۾ هر ڳالهه ڪان وڌيڪ اهم هڪ نئين دنيا بنائڻ جو جذبو آهي، دنيا جا وڌيڪ پاڪيزه، وڌيڪ ديانتدار، وڌيڪ حق ۽ اِنصاف تي ٻڌل هجي.“

—

○

توڻ سمجهي نہ سگهندين تہ منهنجيءَ شاعريءَ کي ورثي ۾ ڇا مليو آهي ؟

توڻ ڇا سمجهندين مٽيءَ جي سڳنڌ سان ٻوجهل آڏما ٻنيون ۽ ٻج، پگهر واسيل ڇاتيون، ڪيڙيءَ ڪُرڇيل پير، پانڌ، پيرون، مارو، مارُوئڙيون!

تنهنجي ڪلاسيڪي شاعريءَ ۾ زندگي ڪيتري نہ آسان آهي، ڪيتري نہ شفاف آهي جنهن تي رت ڦڙي جو ڪوئي نشان نہ آهي؛ اُن جي پيار ۾ نہ ماس آهي، نہ پيڙا آهي، نہ پُڪار آهي. هائو تنهنجي ڪلاسيڪي شاعري اهو ٽٽو پاٽي آهي جنهن ۾ جيوڙا تہ ڪونہ آهن پر ڪائي سگهہ ڏيندڙ وٿ بہ ڪونہ آهي؛ اها شاعري بيجان آهي، نجي آهي.

اهو انسان جنهن ۾ ڪوئي ويساهہ نہ رهندو آهي، جنهن ۾ ڪائي آس نراس نہ هوندي آهي، جو هر آدرش کان عاري هوندو آهي، اهو پنهنجي مٽيءَ کي روح ۾ بدلائيندو آهي، جنهن کي نہ ڪائي ڌرتي هوندي آهي، نہ جڙون هونديون آهن ۽ نہ اُن مان ڪي سلا ڦٽندا آهن. اهو انسان پاڻ کي اوتي

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

خالي ڪري ڇڏيندو آهي، نه هن ۾ ٻج هوندو آهي، نه آنڊا هوندا آهن، نه لهو هوندي آهي. هن وٽ فقط موزون لفاظي هوندي آهي، بلاغت جي بازي گري هوندي آهي، فاعلاتن فاعلات ۽ فعولن فعول جو غوغاءُ هوندو آهي. هن جي شاعريءَ ۾ نه سسئيءَ جو ڏک هوندو آهي، نه موسل جو انتظار هوندو آهي، ۽ نه سورٺ جي هانءُ ڏاريندڙ آهه وفغان هوندي آهي ۽ نه آن ۾ مارئي ڪوٽ کان اوچو آيري چنڊ کي ڏسندي آهي ۽ سگهارا سنگهار سارينديي آهي ۽ نه گهاتو گهيڙ ۾ گهڙي سچ کي مارڻ جا سانباها ڪندا آهن. رت پوڙهي، باسي، ماٺيي جي وٽ کان وانجهي شاعري، درباري شاعري، غزل پيش ڪري بهادر شاهه ظفر کان خلعت وٺندڙ ۽ هن کي رنگون جي قلعي ۾ قيد ڏسي گوڙهو نه ڳاڙيندڙ شاعري، ڪابڪ مان ڪبوترن وانگر قافيا آڏاريندڙ شاعري، فنا جي زد ۾ تهذيب جي شاعري، طوفان ۾ موسن خان موسن جي پتنگ وانگر ڦيرائيون کائيندڙ شاعري، اهائي تہ آهي تنهنجي ڪلاسيڪي شاعري. تون منهنجيءَ شاعريءَ جي ورثي کي سمجهي نہ سگهندين!

—

○

تنهنجو جسم هڪ ڪاٻُڪ آهي جنهن تان منهنجا
هٿ ٻه پاريهر هوا ۾ آڏامي رهيا آهن، پاريهر
جي پاڻ سان گڏ پتوري ڪاٻڪ ڪي آسمان ۾
ڪٽي وڃن ٿا.

○

ڇا شاعري فقط الفاظ جو ترنم آهي؟
شاعري ڀرين جذبات جو ترنم آهي،
جندڙيءَ جي جوار ڀاٽا آهي.
نٿر ٻه ويڙ وانگر وڏي اُڀين ڪنيءَ
جي ڪپر تي ڪري ٿو جيئن نظم،
پر جن فقط ڪنڌيءَ تي ڪوڏ ڪڍا
ڪيا آهن تن کي کهڙي ڄاڻ تہ
ساگر ڪهڙا ڪهڙا سانگ ٿو ڪري!

—

○

تو جنهن وڻ جي ڇانوَ ۾ ويٺي هئين، اُن وڻ جي ڇانوَ سون تي تتي ڏينهن ۾ هر هنڌ پاڇو ڪندي رهي آهي؛

تون جنهن تلاءَ ۾ وهنتي هئين، اُهو تلائين اُن جي لهرين مان تنهنجي سرير جي سڳنڌ اچي رهي آهي؛

جنهن به شيءِ جي ڇهاوَ سان منهنجيءَ دل ۾ درد اُڀري اچي ٿو، مان ڀانيان ٿو تہ تون ان کي ڇُهي وئي آهين ۰

چنڊ سون ڪي اُداس ڏسي پڇي ٿو، ”هوءَ ڪيڏانهن وئي؟“

۽ مان هيڏانهن هوڏانهن ڏسي سوچان ٿو تہ تون تہ هاڻي بہ هتي هئينءَ، رڳو منهنجو چنڊ ڏانهن ڏيان ويو، تہ تون ڪيڏانهن ڇپي وئين؟
تون ڪٿي آهين؟ تون هئينءَ بہ يا نہ؟

ڇا هي منهنجو سپنو هو؟ پر هي تلاوَ جي ڪناري تي وڻ ساک ڏئي رهيو آهي تہ تون ۽ مان ان جي پاڇي ۾ ويٺا هياسين؛ اهو تلاءُ سپنو نہ آهي اهو وڻ سپنو نہ آهي.

—

○

هي ڪارا گلاب ته نه هئا!
شايد گهايل پکيءَ کي ڪارا گلاب ائين
نظر ايندا آهن!

شايد مصور جي محبوبا مري وئي هئي/
يا هن سان بي وفائي ڪئي هئائين.

○

”پريت ڇا ٿيندي آهي؟“
”چنڊ آڪاس مان چڪور لاءِ ٽپو ڏيندو آهي
۽ هن کي وچ واٽ تي ملندو آهي:“

○

ذات ڏک سان ڏانوڻ ڏائيندي آهي،
مون ڪڏهن نه ڏٺو آهي ته آها سک جي
سينڌ تي هجي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

مان رسالي جا پنا اٿلائــي ٿو ڏسان
۽ حيران ٿي ٿو وڃان جيئن ڪنهن
ٻار کي ٻهڙيون پيرو معلوم ٿيندو
آهي ته ٻڙاڏو هن جي ٻولي ڳالهائي
رهيو آهي .

○

ڇا اهو به شاعر آهي جو ڇوڏاري رتوڇاڻ
ڏسي پر پوءِ بہ پنهنجا هٿ ميندي ۾
رڱي !

○

ڇا تو منهنجي ترنم، منهنجي لئي ۽
منهنجي ڪيف و سرور کي پنهنجو پاڻ
سپرد ڪيو آهي؟
جي ها، ته پوءِ منهنجي شعر جي معنيٰ
تو تائين پاڻ ئي پهچي ويندي .

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

مون مير جي آمرد پرستيءَ جي باري ۾ پڙهي،
ڪليات ِ مير پنهنجي ڪتب خاني مان ڪڍي
ڦٽي ڪيو هو، پر هوءَ جا سٺو وانگر آهي ۽
جنهن جون ڪيئي محبوبائون آهن ۽ جا مون کي
ڪليات ِ مير جي ياد ڏياريندي آهي، مون کي
ڪڏهن نه پسند آهي!

○

مرزا شيفته غالب ڏانهن ڏسي چيو،
”اسان شاعر سان دوستي رکي آهي
يا قطب مينار سان!
هن جي تخيل تائين رسائيءَ لاءِ
ڪڏهن نه ڪشالو ڪڍڻو پوي ٿو!“

مرزا شيفته — غالب جي دور جو هڪ شاعر

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

○

رات ڪهڙي نه ڪاري آهي، ڀوائتي آهي!
آسمان مان ستارا ڇتن ڪٽن وانگر ڪاٽيئا
ڪڍي، گُرڪسي رهيا آهن، جڻ آهي رويڙ
ڪري ڌرتيءَ کي ڇيري ڦاڙي ڇڏيندا!!

○

لينن گراڊ ۾ پشڪن ۽ ڊوسٽو وسڪي جا
گهر/ عجائب گهر ڏسي مان سوچان ٿو ته
مون کي ته اهو به معلوم نه آهي ته ڇيٺمل
ڪراچيءَ ۾ ڪٿي رهندو هو!

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

○

منهنجي ڏوهٽي مون ڏانهن ڀڄندي آئي ۽ چيائين،
” نانا! ٻاهر در تي هڪ ماڻهو بيٺو آهي؛ هن ڪي
پيري ۽ ڪوڙ پڪي آهن، اهي مون کي وٺي ڏي.“

مان در تي آيس ته ڏٺم ته هڪ ماريءَ ڪي هٿ ۾
وڏو پيرو هيو جنهن ۾ ڪيئي چيها ڇهڇائي
رهيا هئا.

مون پڪي ڳڻي ڏٺا ته اهي ست هيا. ان تي ماري
چيو، ”سائين! پکي ڇو ٿا ڳڻيو؟ اوهان سيئي
کڻو ته مان اوهان کي سستا ڏيندس.“

” بابا،“ مون ماريءَ کي جواب ڏنو، ” منهنجي
عمر به ست سال آهي ۽ مون اهي سال پيري ۾
ڇهڇائيندي گذاريا آهن. مون اهي سال سنڌ کي
ڏاڍا سستا تي ڏنا پر ... ...“

ائين چئي مون ماريءَ کي منهن گهريو ملهه ڏنو
۽ پيرو کولي پکي آڏاري ڇڏيا.

—

www.sindhsalamat.com   books.sindhsalamat.com

ڀُلنامو

صفحو / سٽ	غلط	صحيح
٤٣ / ١٩	ٻاجي تحريڪ	ٻابي تحريڪ
٦٣ / ٦	پٽر رهيو آهي	رڳو اهو پٽر رهيو آهي
٦٨ / ١١	ڏک ۾ سمجهي ويو	ڏک ۾ سهمجي ويو
٨٠ / ٢	ميٺلي ٻوليءَ ڪوي هو	ميٺلي ٻوليءَ جو لفظ هو
٩٠ / ٧	ڪيپ اڳتي وڌندو	ڪيپ ۾ وڌندو
٩٥ / ٥	نياڻو ٿو پڙي	نياڻو ٿو پوي
١٠٠ / ١٤	ويا ڪياڻ	اهي ويا ڪياڻ
١٠٢ / ٢	پان ۽ تماڪو	پان ۾ تماڪو
١٠٣ / ٣	زڪابدار	رڪابدار
١٠٣ / ٥	زغفراني	زعفراني
١٠٤ / ١	دؤر پيو	دورو پيو
١٦٤ / ٧	مرجهايل ٻتي	مرجهايل ٻوٽي
١٦٥ / ٧	سرۃ جي منڊ	سرۃُ جي منڊ
١٦٥ / ١٥	منڊ آهي سرۃ	منڊ آهي سرۃُ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڙهندڙ نَسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪ ”لُڙهندڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، جُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، ياڙي، ڪاٺو، ياجوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاريِ تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسُل (پَ نَ) ڪا ٻه تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو ٻه صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو ٻه شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اُهو ڪُوڙو آهي. نه ئي وري پَ نَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اُهو ٻِه ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسُل وارا پَنَ بہ مختلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پوءِ ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌ ۾ وَڌ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، چاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛

ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،

جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،

جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڻڄاڻائي کي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاٿي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني‎ءَ جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڇي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بڻائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسُل جا پَنَ سيني کي **چو، چالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ياڪِي پائي چيو ته ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)